

דבר יו"ר המערכת

בעקבות ההפגנות האחרונות של צעירי הקהילה האתיופית אשר מחו על הרג מיותר של בן הקהילה, יצאה אגודת הסופרים העברים בישראל בערב של קריאת שירה וספרות ושל קריאת מחאה, בשם "זעקת אחים".

אגודת הסופרים העברים, בראשות צביקה ניר, וביוזמת נירה תובל, מנכ"ל האגודה, עצמון יניב, סגנו וממלא מקומו של היו"ר ואנוכי, סגניתו ויושבת ראש מערכת מאזנים, רצינו להגיד: אנחנו איתכם גם לאחר שהמהומות שככו. אנחנו איתכם גם כשאתם לא בכותרות. והינה אנו מתכבדים להקדיש חוברת מאזנים מלאה אך ורק ליצירה של כותבים וכותבות יוצאי הקהילה האתיופית. רובם כבר נולדו בארץ או הגיעו אליה ממש כילדים קטנים, והם ישראלים לכל דבר ועניין. קבוצה מתאפיינת יותר על פי הספרות שלה מאשר על פי כל סממן אחר, ולכן רצינו להכיר לקהל הקוראים גם את מרחב הכתיבה הזה.

לפני כשני עשורים לימדתי מטעם האוניברסיטה הפתוחה קורס לימוד ושיפור העברית עבור סטודנטים מבני הקהילה האתיופית. השתדלתי להעשיר את שפתם כמיטב התוכנית שפיתחה האוניברסיטה, אבל בהיותי סופרת התעניינתי יותר בסיפורים שלהם. בסיום התבקש כל אחד מהסטודנטים לספר את סיפור עלייתו מאתיופיה ארצה. לפני שני עשורים יצאו לאור ספר או שניים שסיפרו את סיפור ההליכה הקשה ברגל דרך סודן, קילומטרים על גבי קילומטרים, הרעב, המחלות, העינויים, הפחדים, הרדיפה על ידי המורדים, ההרג, התקווה וארץ ישראל האוטופית בחלומותיהם, אוטופיה שעזרה להם להגיע מאתיופיה. הייתי המומה מאוסף הסיפורים האישיים הפרטיים של כל אחד מהם. השתוקקתי להכין אנתולוגיה ולפרסמה אך לא השגתי תקציב. מאז, סיפור עלייתם ארצה מסופר יותר ויותר, וכבר ידועים חלקים רבים ודרמטיים מתוכו, והסיפור בא לידי ביטוי גם בקולנוע. מאז, רבו היוצרים הכותבים עברית, שיודעים לספר את הסיפור בעברית מצוינת, והיום כבר יש להם סיפורים אחרים ונוספים לספר. מבחר מיצירות היוצרים הללו מוגש לכם כאן.

עמדנו על כך שגם העורך יהיה בן הקהילה האתיופית, וכך הגענו לד"ר גרמאו מנגיסטו, מאוניברסיטת חיפה, עורך בעל ניסיון, אשר נענה מייד לאתגר, ועל כך אנחנו מכירים לו טובה ומודים לו מאוד, וכן על העריכה המהירה והיצירתית.

אני שואלת את עצמי אם נכון להוציא חוברת שלמה שכולה מוקדשת ליצירה של קבוצה מקופחת. ממש כשם שאני שואלת את עצמי אם הביטוי "ספרות נשים" אינו מקפח נשים ומכניס אותן לגטו. (לדעתי, המעשה הפמיניסטי הבא

ואלה הקולות החדשים בספרות הישראלית - דבר העורך האורח

הקוראים המסורתיים של כתב העת "מאזנים" עומדים לשמוע קולות נדירים, קולות בתוליים, אם תרצו, קולות היוליים, אשר היו קול קורא במדבר במשך שנים רבות או זעקו כאב, ושרו אהבה בהיחבא בסלון הבית או במגירה אישית. הקולות המושקפים זוכים עתה לפתחון פה הן בזכות המחאה החברתית האחרונה של צעירים ישראלים יוצאי אתיופיה, שהמניע להתרחשותה היה הרג סלמון טקה בידי שוטר, והן בזכות המחווה החברתית המבורכת של הנהלת אגודת הסופרים העברים בישראל, שהזמינה את הכותבים והכותבות מקהילת יוצאי אתיופיה לפרסם את יצירותיהם בגיליון שייחדה בעבורם, מתוך הזדהות עם מחאתם.

הקולות החדשים האלה לא בוקעים מפסגת האולימפוס בהיכל מקדשם של אלילים ספרותיים ומוכיחים את הציבור בסוגיות שהבנתו אינה משגת או חורגות מדאגותיו הממשיות, כי אם מהללים וחוגגים, ובה בעת כואבים וזועקים, את המציאות הקיומית הממשית כאן ועכשיו, שבתוכה חיים הכותבים עצמם. כל כותב וכותבת משמיעים קול ייחודי, אך דומה במסר שלו, שכן רובם ככולם שואפים, דרך סיפורם ושירם, להתחבר למורשת יהדות אתיופיה, למסע עליה, ולזהות האישית והקולקטיבית. בה בעת הם קוראים להשתלבות הקהילה בחברה מתוך עמדת כוח, ולניהול מאבק חברתי בלתי מתפשר נגד תופעות מזיקות בחברה. לצד אלה – שיר אהבת הארץ, ירושלים והעם – מורגשים, כמובן, מקומם של אהבה, והאושר ושיכרון הלב הנלווים לה. אלה לא נפקדו ביצירות שלפנינו.

בחלוקה גסה, ארבעה הם הנושאים העיקריים אשר להם בחרו הכותבים והכותבות להקדיש את מרב כישוריהם, זמנם ומאמצם: האחד, ירושלים המדומיינת וירושלים הממשית; השני, מסע בין דורי אחר חיפוש נקודות חיבור; השלישי, שירי מחאה וזהות: יהדות, שחורות וגזענות; והרביעי, אהבה ותשוקה ומשברים ופרדות.

ירושלים המדומיינת וירושלים הממשית. ירושלים שמציתה את דמיונם של יוצרים כמעט מכל התרבויות ובכל הזמנים תופסת מקום מרכזי ביצירותיהם של ישראלים יוצאי אתיופיה. היא מופיעה בדמיונם כפי שנחקקה מסיפורים שעברו מדורי דורות, ככלה ביום כלולותיה, כליל יופי ושלמות, הטוב והטוהר מגדירים אותה. אולם בהגיעם לישראל או בקיומם בה, היוצרים מגלים כי

יהיה מחקר בנושא "ספרות גברים"; אף כתבתי מאמר ראשון בנושא). בעצם, הדבר הנכון ביותר היה לשבץ את היוצרים האלה בערבי הקריאה המתקיימים בבית הסופר מטעם אגודת הסופרים העברים, ולשבץ את יצירותיהם הכתובות בגיליונות מאזנים הבאים, על פי קריטריונים אומנותיים נטו, אשר עורכת מאזנים הקבועה אמונה עליהם. ואומנם, מאז אותו ערב, "זעקת אחים", יוצרים אלה החלו לקרוא בהזדמנויות שונות ולא רק בנושא הקשור ישירות אליהם. כך צריך להיות גם לגבי כתב העת לספרות "מאזנים": אני מזמינה את כל יוצרי הגיליון הנוכחי לקחת חלק בסצנה הספרותית העברית המתרחשת במחוזותינו, ולשלוח טקסטים למאזנים, לעיתים, ככל האומנים האחרים המנסים את כוחם ושולחים אלינו מיצירותיהם ולא לחכות שנזמין אותם. אנחנו, באגודת הסופרים העברים, רואים לעצמנו חובה להנגיש את הספרות העברית במאזנים, כפי שציוונו ביאליק המייסד, בצורה מאוזנת, וליתן במה מגוונת לכל אומן שיימצא ראוי לכך, על מנת לשקף את מפת הספרות העברית המסתמנת היום. אנו מתרגשים ומאחלים לכם קריאה נעימה.

ד"ר דורית זילברמן

הכלה החסודה אינה אלא אישה מן העיר הגדולה, אם תרצו, איש מן העיר הגדולה, גם זו וגם זה, שניהם באותה מידה, משוחררים מכל קודש וטוהר, מחוברים בכל נימי נפשם לחומר. הפער העצום בין ירושלים האידיאליסטית, הקדושה והצודקת לירושלים הממשית, החומרית והמסוכסכת בינה לבין עצמה ובינה לזולתה מעורר צריר הכרני חריף בקרב היוצרים. לכן הם מחפשים דרכים לצמצם את הפער בין שתי ירושלים: אחדים מעדיפים לחיות, תוך אשליה עצמית, את ירושלים המדומיינת, ואף מוסיפים לשבח את יופייה, שלמותה וקדושתה, ואחרים מעודדים את עצמם ואת זולתם להתפכח ולראות בירושלים ממשית נכוחה, לזהות את מגרעותיה, חוסר הצדק ואי השוויון בה, ולפעול לתיקונה.

מסע בין דורי אחר חיפוש נקודות חיבור. הכותבות והכותבים עורכים מסע חיפוש אחר נקודות תפר בין דור העולים, דור המדבר, דור אמוני וציוני, שראה את תכלית קיומו העליונה במימוש השיבה לישראל, לבין הדור הצעיר שנטל על עצמו חובה מוסרית ליצור ישראל יפה שכל בניה ובנותיה יכולים להיות בה בשוויון, בחירות ובכבוד הראויים. בחיפוש הזה הם מגלים שורשים, זיכרונות וסיפורי גבורה והקרבה המחברים אותם עם קהילתם ועם העם היהודי בכללותו, ואף מעניקים להם השראה וגאווה ומשמעות ותכלית לקיומם. אך לא פחות, מסע זה מעורר בהם תחושת חמלה כלפי דור המדבר שמזדקן בישראל מבלי שהייתה לו יכולת לנהל שיחה משמעותית עם ילדיו ובלי יכולת להנחיל בו את מכלול נכסיו התרבותיים והאמוניים הנאצלים.

שירי מחאה וזהות: יהדות, שחורות וגזענות. שירי וסיפורי מחאה נבנים במפגש המשולש הקדוש למחצה: יהדות, שחורות וגזענות. בני הקהילה, בשותם באתיופיה, היהדות הייתה סימן היכר לזיהוים, לקבלתם ולדחייתם, לברכתם ולקללתם, ולצבע עורם לא היה משמעות מיוחדת. בהגיעם לישראל, מרכיב זה הפך למשמעות, תו היכר המציב אותם במיקום הנמוך בהיררכיית הצבעים והמדגיר את נחיתות מעמדם החברתי: הכותבים והכותבות, שרובם ככולם נולדו והתחנכו בארץ, גילו להפתעתם כי לא פעם צבעם הכהה הפך לחסם כמעט בלתי עביר החוצץ בינם לבין עמיתיהם הבהירים. לכן ביצירותיהם הם לא רק דוחים את משמעותו המשוחדת המובנית מתוך ההטיה האידיאולוגית המערבית של הגוון השחור, אלא הם מהללים אותו ושואבים ממנו גאווה וכבוד, ובדרך זו מנסים לשקם את דימוים, למוטט את המחיצות המפרידות בין אנשים מגוונים שונים ולשפר את מעמדם החברתי.

אהבה ותשוקה, ומשברים ופרדות. הסוגיות האלה תמיד שימשו בעבור יוצרים כר פורה לסיפורים ולשירים. ביצירות לפנינו הן מקבלות משמעות

כואבת וטרגית. יהודי אתיופיה שהו תקופה ממושכת בחברה מסורתית ומהוגנת; ההורים היו מעורבים בבחירת בן זוג לבתם או בת זוג לבנם ובכינון מערכת היחסים ביניהם, ואף טיפחו את נישואי ילדיהם והבטיחו את הצלחתם. לעומת זאת, בישראל הצעירים יצאו משליטת הוריהם. לכאורה, נפלה בחלקם זכות גדולה לבחור בן או בת זוג לפי טעמם ומצפונם. אך לאמיתו של דבר, הבחירה החופשית לא הושגה בלי מחיר כבד, מערכות היחסים הנוחות לכינון הפכו למאתגרות לשימור לאורך זמן, זוגות התפרקו, לעיתים בדרך טרגית, ואהבה יציבה, מתמשכת ומשמעותית הפכה לזיכרון מתוק מהעבר. חלק מן השירים והסיפורים מבכים את אובדן האהבה התמימה, אהבת אמת, שחיברה והחזיקה פעם שתי נפשות מגיל נעורים ועד גיל זקנה, או בלשונו של הסופר האתיופי המהולל, הדיס אלמיו: אהבה עד הקבר.

לכסוף, בהזדמנות זו ברצוני להביע תודה מקרב הלב להנהלת אגודת הסופרים העברים בישראל, שנטלה משימה חברתית חשובה, והעניקה במה לכותבות ולכותבים ישראלים יוצאי אתיופיה לבטא את עצמם בנושאים שכל כך מעסיקים אותם בתקופה חשובה זו, על דפיו של כתב העת מאזנים. אני מקווה שחלון הזדמנות שנפתח בנסיבות מיוחדות בפני יוצרים ישראלים יוצאי אתיופיה יישאר פתוח לאורך זמן גם בשגרה, ויאפשר השתלבותם ביצירה הספרותית הישראלית.

ברוח זו, כולי תקווה כי אנשי תרבות בכל תחום ותחום יקבלו השראה מהנהלת אגודת הסופרים העברים, וישתפו פעולה עם אומנים ישראלים יוצאי אתיופיה בעשייתם התרבותית. אם יעשו כך, יתהווה כאן בארצנו גוון רחב של תוצרים תרבותיים, המשקפים נאמנה את פניה של החברה, ומעל לכול כישירונית גדולים יקבלו ביטוי, ברבות הימים, ואנחנו, החברה הישראלית, נתברך בהם.

ד"ר גרמאו מנגיסטו

96	רחמים אמן יותר מדי אמת, בגבורה
99	לידור מהרט סוכרת; חינוך; נפש
102	אהבה ותשוקה, ומשברים ופחדות
102	אלמז זרו צו הפריחה; יבוא אורחי; ריחו של חלום; נגינת אבי;
102	בת הכפר; אדם בונה לו שם; שירת הלוחם
116	טסי אייציאו געגועים למולדת; שתי אהבות; התמסרות; גלימת כבוד;
116	אהבה יתומה; אהובי; שלוות הנצח
122	נעמי אהרון אגרנש
123	ליטל מקוריאה נקודת אור חדשה
125	המשתתפים בחוברת

עורך אורח: ד"ר גרמאו מנגיסטו / מועצת מערכת: יו"ר – ד"ר דורית זילברמן, ד"ר עמרי הרצוג, נועה מנהיים, שולמית אפפל, ערן צלגוב, פרופ' ניצה בן דב / יו"ר אגודת הסופרים העברים: צביקה ניר גיליון מס' 4 / כרך צ"ג (שנה 93), תשרי תש"ף, ספטמבר 2019
 Literary Journal – Published by the Hebrew Writers Association in Israel
 P.O.B 7111, Tel Aviv 61070, Israel
 יוצא לאור על ידי אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל (ע"ר) בסיוע משרד התרבות והספורט
 כתובת המערכת: בית הסופר עלי-שם שאול טשרניחובסקי, רחוב קפלן 6, ת"ד 7111, תל-אביב 61070
 טל': 03-6953256/7 / פקס: 03-6916861 / דוא"ל: mozenayim@gmail.com
 עריכת לשון: יעל ניר / עיצוב, סדר והפקה: סטודיו דור כהן
 בשער: אלעזר טמנו, "מונה קונג'ור"

8	תוכן עניינים
8	ירושלים המדומיינת וירושלים הממשית
8	אברש בן ברוך הלך ירושלמי; הקול; מתים לירושלים; מבצע שלמה;
8	נדודים; מצפה לך; המסע נושא פרי; כמלכה בארמונה
15	גרמאו מנגיסטו חלום בדמי כבוד; אלוהים קטן, למה הילד מת?
32	טלשוורק סנבטו ירושלים של טאטי
34	מסע בין דורי אחר חיפוש נקודות חיבור
34	עדן דסטה לזכר יהודי אתיופיה שנספו בדרכם לארץ ישראל; בין שתיכן
35	אספו גבאי ברו באר שבע - עירו של אבי ושל בן-גוריון
44	שרה שנקור סכא יצחק; במדבר; התחדשות; לצאת
47	הבטם ברה שרה דגו
48	מסגנאו (אלון) דמלה זקנה בת השבעים
48	זהבה (וורקיט) ברוך זיכרון ילדות; גשר; ארץ רחוקה; הזמן; ממשיכה;
55	מאחורי הקלעים של הזמן; אורך; חלום שבור; למדני דעת; שחורה אני ואצילה; נשארתי
62	שירי מחאה וזהות: יהדות, שחורות וגזענות
62	זהבה אדמקה שחורה אני ונאוה; עגל הזהב
64	אורטל מוגוס זהות; אהבה עצמית; דוד ויהונתן; עוגן; גיהנום; קווי
72	מימי ספר אנניה זיכרון הילדות הראשון שלי
74	נאני ברוך בתוך הזמן; בתוך מבוכ; ללכת; טבע שחור
82	מהדר טסאו אורי; מפלצות; הומלס
88	לקה שימי בוגלה מכתב מאברה מנגיסטו לעם ישראל
90	אשטו טרוך יציאת גזענות; חלומי של אבא שחור; ארזתי; חשבון נפש;
90	אביחי יוסף - אסרסה
94	טליה הולואגרש אלמו בן אדם

אברש בן ברוך

הלך ירושלמי

אינסוף משוררים כתבו עליך שיר
גדולים ממני וטובים עוד יותר.
ומה בקטנותי אוכל אני לומר?
שפיך הוא נדיר זיך בל יתאר
אך מה הן המלים שיוכלו לבטא
את התנועה הזאת הרחוב ההומה
איך אומרים אנשים אינספור צועדים
מה אומרים על שונות, על גון וצבעים
כיצד מתארים את האויר הצח
המרקם העדין והמשב הרך
ומה אגיד אני על תמהיל של ריחות
על ניחוח סמטה על אנשי חלומות
מי יתפס הרמוניה נפלאה של קדשה
לטוף בעינים, חבוק ואהבה?!

יש עוד הרבה מלים ויכתבו הרבה
אך לא יתארו מעט מניה וביה
אף את המדרחוב שלך עירי נה.

הקול

קול אני שומע
לך לירוסלם.
קול אני שומע כאן זה לא המקום.
הקול מהדהד בתוכי אני שומע.
זה קולם של הורי אחד ואינו רוגע.

עזב כל טוב כאן בארץ נכר.
חזר לארץ הקדש וראה את השכר.
הקול לא מפסיק הוא הולך אתי.
בשדות, במרעה, בחלומות, בשנת.
ישנה ארץ זבת חלב ודבש
אי שם אחרי גדרים.
דרישת שלום תמה לך נשלח
עם החסידה אשר תעוף.
לך בכל מחיר,
זכר כי אתה יונה,
עוף.

אור גרם חשוך,
חברי ואני לא נשאר בנו כח.
רצים בשקט, מהר.
אני לא מבין
מכמה אויבים אפשר לברח?
אמרתי "די אני חוזר"
נגמר האכל,
אין מים יותר.
פתאום שמעתי קול והוא אומר
לך לירוסלם,
לך ואל תחזר.

למרבה הפלא נכנס בי כח ואני רץ.
זה הקול שהוא של הורי האחד, השלו.
עוד תראה את השחר אומר לי הקול העצב.
זה הקול של הורי, שגלה כי בנו נעלם לעת ערב.
ואני מחכה לשחר רוצה לראות את השמש
להפסיק לברח, למצא מרגוע לנפש.
מחכה לקץ לסוף המדבר,
רוצה להגיע מעבר להר.
ציוני הדרך כאן רעים הם,
הכל לקחו השודדים באיום.

מורה הדרך שתף פעלה
לקח את הכסף וברח אתם.
זה טראומה, נורא ואים.
עכשיו בסודאן בבית הכלא
לשמונה שנים נדונת.
יהדותי נתגלתה
שסרבתי להכניס טרף לפי.
אלקי בית ישראל לך אני מקנא.
מתי תוציא אותי מכאן הבורא?
חברי לדרך גונע למות מרעב
הנה ששה ילדים שאבדו אם ואב.
חמשים גופות כל יום, אין מקום לקבר.
אני הולך לחפש מישהו אתו לדבר.
עובר על גופות אינספור, איזה שכול.
למה שיהיה לי עם מי לדבר?
כלם נמצאים במקום אפל אי שם בשאול.
בעצם אולי יש עם מי לדבר
איש שאבד אשה ותשעת ילדיו
הזמין אותי לגור עם שלשת ילדיו הנותרים.

מפליגה האגיה ברוח סערה
לא נתפסנו עדין זו הרנוחה.
והקול מתגבר בתוכי כמו הסערה
”היה שלום בני, מסר לירושלים את דרישתנו
לשלומה, את געגועינו אליה, האגדית והרחוקה.”

מתים לירושלים

הם צפו יום אחד להגיע לירושלים.
על שפת הים הם כלו נפשם.
הם קמו בלילה חשוך
בארץ המות.
משהו קרא להם מתוך הים.

הם נמשכו אל הקול הנעלם
ולא שבו עד היום.
גם היא כמו רבים מאחיה
קמה לילה אחד
נתעטפה בנטלה כבטלית
כמו מלאך לכן
וצעדה אט אט
אל הקול שטרף את אחיה.
נכנסה אל מנוחת עולמים
כאלו הגיעה לירושלים.

מבצע שלמה

מבטכם משפל אך לבכם מורם
אתם צועדים אל עבר המשימה
נראים תירים מן השורה
בעוד לבכם פועם בעצמה.
אתם גבורי חיל משכמכם ומעלה.
אני צופה בכם גאה ובוכה.
אתם הולכים לפגש
אחים שלא ראיתם
מזה אלפים חמש מאות שנה.
אתם מתרגשים,
שום מכשול לא יעצר בעדכם.
העולם לא מכיר במעשיכם.
אתם דבקים בעשייה
מתוך ערך ואהבה.

נדודים

לא מוצאת את עצמי
בשום חלק בבית

זוה מחדר לחדר.

אין לי מנוחה,

אני תרה אחר צרף קיומי.

אין לי יכלת לעשות דבר

שהוא מעבר להשרדות.

לשכינה אין בית

גם היא לא מצאה מנוח

דרשתי קרבתי.

מצפה לך

דמעותי נשפכות, גרוני נחנק

ועקותי עלו מגניחות המחנק.

מי הוא שהעציב לבך אחותי

מי הוא אמרי, יונתי תמתי.

אעשה הכל, אבכה במקומך

אנא נאנה רק אל תבכי.

העול רב אין לתארו

הכאב חזק כבד לי מנשוא.

נסיכת החיוכים, מלכת האהבה

אם ילדי ישראל מקור הגאונה

מהו אחותי שחרה לך עד כך?

סלחי לי על לא שמרתי עקבותיך

בכל אשר הלכת ובאהבת חייך.

לגנת מלכות ירדתי

בשמלת יפי ללא שרביטי

בין הארזים בחור ראיתי

ולדבקה בו איך שרציתי

לא היה מקום לבקשתי.

אמרי אחותי מה ואעשה

נסיכה שלי בת מלסה

מלאך נאמן אין לי עוד כחות

אתה תקנתי איש השליחות

הטעוני מתחזים לו חושקי שלליו

מצאו אחי לך בעקבותיו.

האיש הוא נסתר מעין אדם

הוא ממקור סוד ורז נעלם.

המסע נושא פרי

בהיותנו באתיופיה

בהרי הגלות

נכספנו אליך ירושלים

את ארץ החיות.

מהשמועות אהבנוך

מתוך הספורים

שמענו בארץ הקדש

יש רק יהודים.

החלום עליך מלבנו לא מש

חלמנו זהב,

חזינו בית מקדש.

לא רצינו להסתפק רק בספורים

שמנו אליך פעמינו

ירושלים.

זקנים נשים וטף יצאנו אליך

ללא שום נסיגה

עם הרבה אהבה.

יקירים השארנו בדרך המות
הקרבו אינסוף קרבנות.

והנה אנחנו כאן
אצלך חלום.
בארץ האבות.

חלומנו התנפץ
הפך לאשליה.
אך לא נפל ירושלים
אנחנו אריות.

נקום עם כל עם ישראל.
אנחנו בדרך להגשים את החלום.

כמלכה בארמונה

מהלכת ברחובותיך כמלכה בארמונה
עם חיוך בעיניים ולב שופע אהבה.
אבניך לכפותי הן מרבד קסמים
אויריך נושאני פעל כנפי נשרים
תיריך הם לי מבקרים ותוקים
מביטים בפליאה, שוהים ומשתאים.
חנך פסיפס דורות בעדן מתחדש
נויך צבעי קשת, בניך בקבוץ.

שולחים דרישות שלום, לכל מקל פנה.
בנותיך רפדוני בחבוקי מעונה
מי יגע בי בעיר מבצר האהבה
בניה מגן לי בנותיה חומה
צועדת בפרוודור לטרקלין של מעלה.
ירושלים היא זו אותה הכלה
אשר ארסוה רבים
וחתן אחד לה.

גרמאו מנג'יטו

חלום בדמי כבוד¹

אלף תשע מאות שמונים וחמש. ארבעים אלף רגל גובה מעל ים סוף משיגים
מרחב געגועים נרחב ומקצרים ציר זמן ערגה ארוך; שבעים יהודים כהי עור
וכוהן אחד, באנו וקרבו יותר מאי פעם אל מחוז חפצנו. מעלינו נפרש רקיע
השמיי אונזיים כריות, מתחתינו רובצים עבים מנומרי צלע ורגועי אופי, ואנו
נפעמים ונרגשים מונים דקות אחרונות של שלהי גלות, גלות חבש בת אלף
כפול פעמיים שנה.

בצמד המושבים הקדמיים ביותר, צמודים ישבנו כהן איוב בטיבבו ואנוכי
אמאוייש מנשה, והיתר במושבים אחרונים. אב נפשי, אני קוראת לכהן בטיבבו,
אימא רבתה, הוא קורא לי, שנינו חזינו כמו עינינו שמונים פעמים בשרפת
פתיל חיינו בנרות שעווה. כהרגלן של הבריות, גם אנחנו כיבינו באוויר
ריאותינו את האש האוכלת תוחלת חיינו. בשונה ממנהג עמים השוכנים קבע
בארצם, בה בעת שיככנו שרפת קור חיינו, הצתנו גיצי תקווה בליבנו: בשנה
הבאה בירושלים, איחלנו, שנה אחר שנה. רבים מאמינים כי שלוש המילים הן
האחריות הבלעדיות לאריכות חיינו.

אני מביטה באב נפשי, אני רואה את עצמי, כמעט. השנים הרבות הארוגות
בנוף מראהו, שעררו לבן למחצה, זקן שחור-לבן ארוך נופל לחזהו כמו מפל מים
עשיר זרמים. קמטים וקפלי עור הכובשים את תבנית פניו המוארכות מעידים
כי חלה נסיגה בבשר חזותו. אב נפשי מעורר מורא בקרב הבריות, בעוברו בתוך
הכפרים, רכוב על סוס עב חזה, מאריך רעמה ועדוי פנים. העוברים ושבים נהגו
לעמוד דום עד שהרים הסתירוהו ואופקים חבוקהו; מארחיו התקינו מושב רם
בעבורו; מאמיניו נשמעו לפסיקותיו ההלכתיות ללא סייג, ואפילו הורים שדם
יוצא ירכיהם זועק באדמה קיבלו בצייתנות ובכניעות את הכרעותו ולחצו לשלום
ידיים מגואלות דם. לבד מעקבות שהותירו השנים הרבות בגוף שנינו, הגם זה
חלקי, דבר וחצי דבר אין בי, בו יש. זה רחמי הפורה, שהפרה שנים-עשר עוברים
ונשאם מאה ושמונה ירחים תמימים, ואלו זרועותי הנדיבות שחבקו מאה נכדים
ואלו זוג עיניי שראו מאתיים נינים, זיכוני להצטופף בצל הילתו.

פתע "יש חשש ממשי," אמרת. שלוש מילים בלבד. הייתם צריכים לראות
כמה עיניים חוששות רצו בתקרת המטוס וחיפשו חששות. אני בת שמונים, אני
יודעת היטב איך מביטים אנשים חוששים, אסור היה לי להגיד זאת. אנשים

¹ הסיפור 'חלום בדמי כבוד' זכה בתחרות הסיפור הקצר של עיתון 'הארץ' 2010 – תש"ע

תלויים בין ארץ לשמיים, רובם צעירים. אב נפשי נותר רגוע, הוא בן שמונים. רק הניף לצדדים כמה וכמה פעמים מצנפתו הנהדרת ושאל, "איזה חשש מישש ומיחש ליבך."

"יש חשש ממשי," אמרתי, "שמא אב נפשנו יגדל ויתגדל שבעתיים בירושלים, וגופו ייאלץ לעלות שמימה בחסות נפשו כצדיקינו מקדם הימים, והיה כלא היה בעבור אדמה והיה נצח מונצח בלב אדם ובתודעתו."

אנשינו אספו עיניהם מהתקרה. "כבוד," אמר אב נפשי, "בורח כצל מרודפיו; לתוכו שואב הוא כאבן שואבת עובדי אלוהים והבאים בימים. בין אחינו בירושלים נהלך ראש זקוף וחזה מורם." ואז הוא התחיל להתפלל בשפה שאיש אינו מבין, שפה שבה הוא מדבר עם אלוהים. כולנו התחלנו להגיד אמן, כולנו יודעים מתי להגיד אמן ומתי לשתוק, אפילו הילדים, באי עולם החדשים יודעים, באמת.

פתע יצאה בת קול ואמרה, "אחים ואחיות הנכבדים, עתה אנו טסים מעל ירושלים, סוף כל סוף רשאים אתם להביט בירושלים בעד אשנבי המטוס." חזנו עלה וירד כמפוח וליבנו חישוב להינתק ממקומו ולהיפלט החוצה. מקטן עד גדול, כיסינו פנינו בצעיפינו החגיגיים ותחבנו ראשינו בין ברכינו, אם נחזה באורות ירושלים, עינינו יאבדו מאורן וגופנו יתמוסס, ככה באמת חשבנו.

דממה שררה. כולנו התכנסנו לתוך עצמנו וצפינו בהשתאות בירושלים. אני יודעת בדיוק איזו ירושלים רואה כל איש בדמיונו, אני בת שמונים. זה חווה בבית מקדש עטור זהב, מראשו בוקעות אלומות אור, העולות שמימה ויורדות ארצה וזורעות שלום וביטחון בין שבטי ישראל; זה צופה בדבירה, העומד על אבן השתייה, שבו מוצבים בהדר משכן ארון הברית והכרובים, בהיכל הקודש שבו מתבצעות עבודות פולחן ובאולם שדרכו נכנסים ויוצאים רבבות מתפללים; זה צופה בחדווה בחיות טורפות, המתפתלות בצלעות הר ציון ומלחכות עשבים רכים ככבשים; וזה מביט בפליאה בזרעים הנופלים ארצה ממקורות יונים, נובטים כהרף עין, קורמים עור וגידים ובו כיום נושאים פרות מתוקים ומזינים, שאותם קוטפים ואוכלים השוקדים בלימוד תורה ותפילה בבית אלוהים.

יצאה שוב בת קול ובישרה, "אחים ואחיות הנכבדים, בעוד חמש דקות ננחת בנמל תעופה בן-גוריון, אנא הישארו חגורים במקומותיכם." כולנו הקצנו, הסרנו צעיפינו מעינינו, כלא מאמינים התבוננו באדמת הקודש באה וקרבה אלינו ודמעות אצורות [עצורות] בתוכנו התפרצו בפרץ גדול וחנוקו גרונותינו. גלגלי המטוס נגעו בקרקע, מנועיו דממו, דלתותיו נפערו לרווחה. כחולמים היינו מביטים בסולם מוצב ארצה וראשו נושק למפתן המטוס.

ראשון אב נפשי ירד, אני אחריו, נשים, תינוקות; גברים – קשישים, נושאים

על גביהם, ירדו בעקבותינו. ממשלות, שרים, רבנים, אלופים ואומנים נעמדו בשורות וערכו לנו קבלת פנים, וכתבים הנציחו שובנו אל ארץ חפץ במילים ובתמונות. אנחנו חיש קל חלפנו בין שורות המכובדים, מותרים מאחורינו ידיים מושטות לשלום, ובהגיענו לשטח פתוח, ישישינו נשרו מגב נושאייהם, מקטן עד גדול כרענו ברך, נישקנו האדמה הקדושה ותכופות פרשנו ידינו אל מקום מושבו של אלוה.

אדמת ירושלים מכוסה זיפויף קשיח, ושפתותינו נותרו משתוקקות לנשק עפרה הקדוש, קבל אב נפשי, תראו כמה אכול געגועים היה הוא. "אדמה רכה," אמרתי, "סופגת דם אדם, כל סופג סופו להתמלא במוקדם או במאוחר, ברם אדמה היודעת להקיז דם מבלי שתהיה מסוגלת לסופגו, עלולה להיוותר בצומאן תמידי."

הייתם צריכים לראות איך אב נפשי הניף מצנפתו. אני יודעת בדיוק מה אומרות ההנפות האלה, אני בת שמונים. אסור היה לי להגיד דברים האלה. אתם צריכים להבין אותי, מאז הייתי ילדה קטנה האמנתי, בירושלים לא נשפך דם ולא מתים.

"אימא רבתא, מה לך דברי צחוק ולצון, הלוא ידעת כי בירושלים אין פגעים ואין נגעים, אלא מתחוללים אותות ומופתים, והדם המפעפע ממצחי אינו אלא נס בתוך נס, והוא אות ברית בינינו ובין ירושלים," לימדני אב נפשי תוכחה, ואני השפלתי מבט ונצרתתי לשון.

ובתום ההודיה ושבח ההשגחה, שבנו אל מקבלי פנינו, ילדינו כרעו ברך ונישקו בהונות אדונים ואדוניות כאילו היו אלו הוריהם. נושאי המשרות נשאו ילדינו ונשקו להם כאילו היו אלה ילדיהם. זוג זוג, שחור לבן, לבן שחור, התחבקו והתנשקו כדרך אחים אכולי געגועים הנפגשים לאחר פרידה ממושכת.

המפגש החטוף בין אחים תם. המכובדים נבלעו לרכביהם הממוגנים וחמקו ירושלימה, אנחנו פסענו אל תוך אולם אורחים. שוב יצאה בת קול נשית ונטולת גוף ובישרה: "לעולים שהגיעו זה עתה מחבש, ברוכים הבאים לישראל." ברוכה הנמצאת, אחותנו, השבנו במקלה, וסימני איי-שביעות רצון נחרצו במצח כל אחד ואחד מאתנו. אנחנו חצינו ג'ונגלים שורצי חיות רעות, עברנו מדבריות צחיחות, הקרבנו דם אחינו במסע מפרך אל החלום, ואחותנו מברכת אותנו בהד קולה. "מדוע אינה ניצבת מולנו, לוחצת ידינו, מדברת עימנו כדרך אחים," רטנתי. "אימא רבתא, מדוע תהי מרירה דווקא עתה, זמן שחלומנו עתיק יומין מתגשם," נזף בי אב נפשי, ולימד, "אחותנו כוספת לפגוש אותנו, בה בעת חוששת מהמפגש הממשי, כפי שאנו שחפצנו לחזות באורות ירושלים, והעדפנו

לכסות עינינו בצעיפנו וצללנו לתוך ירושלים המדומיינת. במקדם או במאוחר המפגש בינינו לבין אחינו וירושלים הוא בלתי־נמנע. "אב נפשי תמיד צודק, ואני תמיד טועה, שנינו בני שמונים."

צעירינו גלשו בקלילות במדרגות נעות, זקנינו דשדשו במדרגות יציבות, ובקצה נפגשו דרכינו.

"אב נפשי, הרואה אתה עצם דומם מסתובב סביב עצמו ומוסר תיקים לאדם," שאלתי. "אנחנו נמצאים בירושלים, היהודים עובדים אלוה, והדוממים משרתים האדם," השיב אב נפשי ברוב חוכמה.

מביטים לאחור המשכנו בדרכנו עד שמצאנו את עצמנו בתוך אולם רחב ורם תקרה, שבו מסודרים במעגל שבעים ואחד כיסאות כחולים שווים בגודלם. אב נפשי בהה מבולבל בחלל הריק הנפרש לפניו. אני יודעת בדיוק מה משמעות המבט הזה, אני בת שמונים. "בחורי," פקדתי לצעיר בריא בשר, "השחל נא כיסא על כיסא וצור מושב רם." בחורי עשה כדבריי. אב נפשי זיהה מושב רם ובשעלים מהוססים ניגש וישב בו. נפל דבר, המושבים המשודכים התפרקו, אב נפשי נפל ארצה, הכיסאות התהוללו מעליו. נערינו חיש הקיפוהו וגלגלו מעליו המושבים הבוגדניים. אב נפשי הזדקף, וכולנו דום עמדנו.

פתע, צלע מרובעת נפערה באמצע הקיר, וראש אישה נמזג לתוך האולם. פה נטול גוף בירך: "ברוכים הבאים לישראל." כולנו בחנו בתמיהה את הפנים התחובות בין הקירות. טרם עיכלנו המחזה, פקד הראש: "כהן בטיבכו גש וקבל סל קליטה." איננו יודעים מה הוא סל קליטה, אבל אב נפשי ניגש, בידו שק מלא שטרות שב אליו, ועד מהרה בטן האולם שקקה בהולכים ושבים כמפתן כוורת, שבו שוקקות דבורים עמלות. בתום החלוקה, הראש דיבר, "הכסף הזה ישמש אתכם לצורכי מחייתכם החודש, ובמשך שלוש שנים בתחילת כל חודש תקבלו סכום דומה. במהלך תקופה זו, תשהו במרכז קליטה, שבו נלמד אתכם לשכוח אורחות חייכם הגלותיים, ונטמיע בכם דרך חיים חדשה, ועתה צאו בדלת הזכוכית ועלו למרכבה." הראש נעלם, והקיר התאחה.

דלת הזכוכית חשבה כמה וכמה פעמים למחוץ את צלעותינו בדופנותיה. אני בת שמונים, אני הולכת על שלוש, אני טרף קל, אילולא סיעו לי צעירים הייתי נמעכת תחת צירי הדלת־המלכודת ונלעסט בלסתותיה האיומות. פתע נדמה היה לי שאני חווה, שפשפתי עיני, עצמתי, פקחתי וראיתי מולי עומדת נערה עירומה למחצה. בת עשרים היא לערך, לבשרה דבוקה חולצה סגולה, הולכת ומתכווצת מעלה מעלה, מטה מטה מושכת אותה כדי להשיקה לקצוות גג מכנסי הג'ינס השחורים שלה, החונקים מותניה הרזות.

גברים ונשים לבושים היינו גלימות לבנות, שאברותיה גורפות פני אדמה.

בחבש התלבשנו כך, ובארץ הקודש לא נתלבש ככה. "אב נפשי," שאלתי, "איכה אישה מותרת לחשוף טבורה; היאך נקבת אדם מותרת לכנס לתוך מכנסיים, לכוש זכר אדם?"

"אחותנו מחזירה עטרה ליושנה, עדן טרום עץ דעת," השיב אב נפשי לשאלה ראשונה, מסוכך פניו במצנפתו. לאב נפשי תמיד יש תשובה לכל שאלה, הוא תמיד בוחר [ל]איזו שאלה לענות, [ל]איזו שאלה לא לענות. התשובות שלו תמיד נכונות, הוא לעולם אינו טועה.

הייתם צריכים לראות, קשישים תולים מבטם בכל דבר שאינו הנערה, נערים מתבגרים נועצים מבטם בכל דבר שהוא רק הנערה, ונשים מעופפות צעיפיהן רודפות אחר הנערה ומנסות לכסותה, והנערה מתהוללת אנה ואנה. נפל דבר. עד מהרה התברר לנו כי הנערה העירומה למחצה אינה נמלטת מבית משוגעים כי אם סוכנת הקליטה שלנו.

תראו מה היא עשתה, שלפה מכיסי הג'ינס שלה דף צהוב ונושמת ומתנשפת קראה "איוב בטיבכו." "אסור," אמרתי, "אסור בכל האיסורים לנתק התואר 'כהן' משמו המלא של אב נפשי; אם אין זה בכבודך לכנותו 'צדיק הצדיקים', 'כהן הכהנים', 'אב נפשו' או 'המפייס הגדול', כפי שכולנו קוראים לו, הגידי לפחות כהן בטיבכו."

"כהן בטיבכו," קראה, והוסיפה בלחש: "לא רק תואר פאר שמו יוסר, אלא שמו יעוברת," ככה אמרה, שמעתי אותה. "היא באמת משוגעת," אמרתי.

הנערה הזאת באמת משוגעת, היא פסעה בראש התור. מהר מהר צעדתי בשלוש רגליים ועמדתי מולה ונעצתי בה מבט. היא לא יכלה לראות אותי, כל הפנים שלה היו מכוסות משקפיים אפורים ורחבים. אב נפשי ואני נכנסנו אחריה, והיתר אחרינו. אני בת שמונים, אני אומרת אמת.

"שב," אמרה המשוגעת הזאת לאב נפשי, ככה אמרה, באמת. אב נפשי נעמד אבוד, פקד מושב מושב ברצפת המרכבה בקירותיה ובתקרותיה מבטו שב עקר, אין מושב בעבורו.

"שב בבקשה לבל תיפול, אנחנו נוסעים," אמרה המשוגעת. "אין מקום בעבורי," השיב אב נפשי בצדק. "בזנב המרכבה ארבעה מושבים פנויים, שב שם," אמרה החוצפנית הזאת. אב נפשי ואני פסענו לאיטנו, גופנו רועד, אנחנו בני שמונים, והרכבת זקנה הרבה יותר מכל אחד מאיתנו ואף משנינו יחדיו. היא רועדת, מאוד רועדת. אב נפשי הביט בכיסאות ואמר, "יש פה ארבעה מושבים, אין המושב האחד."

"מתוך ארבעה, בחר אחד ושבו בו," געתה המשוגעת.

"אי אפשר לבחור אחד מתוך ארבעה," אמר אב נפשי.

"אם אתה מתקשה לבחור אחד מארבעה מושבים המרופדים של רכבת ישראל, שב על כל אחד מהם עשרים דקות, נכונה לנו נסיעה של שמונים דקות," פקדה, והיא בת עשרים בלבד.

"ארבעה כתרי נחושת יחד אינם הופכים לכתר זהב אחד; ארבעה כוכבים אינם נעשים לחמה אחת, ארבעה כיסאות רגילים אינם משתווים לכס כבוד אחד," הסביר אב נפשי ברוב חכמה.

"הרגו אותי, אינני מבינה מה רוצה האיש המוזר הזה," התלוננה.

תראו, היא עוד מתלוננת.

אז מה עשינו, אב נפשי ואנוכי? יצאנו לחפש מושב רם, עברנו בין קרון לקרון, עברנו אלף קרונות, עברנו אין סוף קרונות. הקרונות מלאים אנשים, אנשים שקטים מאוד, בחיי, אנשים אילמים. איש אינו פוצה פה ואיש אינו דומה לנו. באף קרון אין נהג, קרונות נוסעים ללא נהג, אפילו אם יהיה נהג באחד הקרונות, הוא לא יכול לעצור אינסוף קרונות. והרכבת תמיד נוסעת ישר, איך אפשר לנסוע תמיד ישר ולהגיע לאן שרוצים.

"אני לא אוהבת הרכבת הזאת, אי אפשר לדעת לאן היא נוסעת," אמרתי. מייד נזכרתי בדברי אב נפשי: בירושלים יהודים עובדים אלוה, דוממים משרתים האדם, ונרגעתי.

אב נפשי ואנוכי בני שמונים, בגיל זה כל דבר נראה אינסופי. כשאנו עומדים ליד אילן [אנו] רואים רק גזע אינסופי. אדם בן שמונים לא רואה אמירי אילנות, ולאילנות אין אמירים. אין סוף לרכבת הזאת, ואין כס רם ברכבת הזאת. "בוא נחזור," אמרתי לאב נפשי. הוא איש חכם, הסכים, ושובנו, הייתה הדרך ארוכה אף יותר, דרך אינסופית.

בהגיענו לקרוננו, אמרתי, "אב נפשי, ייטב נא בעיניך אם אבקשך כי תשב עימי במושב עמך כי דבר מה, שלא הכרתיהו מאתמול שלשום, מפר שלוותי ומסעיר רגשותי;" עורקים עבים חרצו מצח אב נפשי. צמודים זה לזו ישבנו בונב המרכבה, יתר אנשינו ירדו לרצפה, והרצפה חשבה לנערם מעל פרצופה. "רק הגענו זה עתה לעיר חפצנו והבט נא מה קרה לנו, היום חולף מהר מאוד, השמש שוקעת, איש אינו מביט בה בשקיקה; איש אלוהים מכובד ובא בימים כמוך מושלך למושב עמך, ואיש אינו מתחלחל מהידרדרות מעמדו. אולי זה קורה משום שאדם בא במים [ה]חוצה אוקיינוסים נרחבים, יבשות שטופות שמש, כבודו נשטף בזרמי מים ומתאדה מחום החמה," רטנתי ובצדק.

"לא הימות הגדולות ולא החמה מעניקים כבוד לאדם או נוטלים לו אותו, אלא מספר שנות חייו," הרגיע אב נפשי.

"משום מה נדמה לי כי מספר שנות חייו של אדם חקוק רק בנוף ארצו,

בעונות השנה ובאנשי מולדתו, הם שהיו עדים לשינויים שחלו בגופו ובתובנתו מסוגלים לזקוף לו כבוד," סייגתי, ואב נפשי נותר איתן בדעתו ואמר, "המעבר מאתר לאתר אינו אמור לפגוע בכבוד אדם בא בימים."

"אולי ככסף הנשאב אל כיס עשירים ו[כ]נהרות הנוהרים אל הים, כך כבוד הקשישים בירושלים נשאב לתוך רוח השכינה המרחפת מעל בית המקדש," הצעתי.

"נהרות נוהרים מהרים למהמורות; הכסף מתגלגל אל אנשים החשים חיסרון תמידי ובלתי־מסופק לחומר, ורוח השכינה המרחפת מעל העיר הקדושה, שלמה היא ואין בה שום חיסרון, אינה נוטלת כבוד מאדם, אלא מאצילה לו אותו," השיב אב נפשי.

"אולי ביום מן הימים נשבה רוח רעה בעיר הקודש והעיפה כל כתרי הכבוד מראשי הכהנים והמלכים והשליכה אותם מחוץ לגבולות המדינה, ומאותו זמן הדורות גדלים בלי כוהנים, בלי מלכים ובלי כבוד," הנחתי.

"נחילי דבורים אובדים בהיעדר מלכות דבורים וכך גם חברות אנושיות. אי אפשר להם לדורות להתקיים בלי כוהנים, בלי מלכים ובלי כבוד," הפריך אב נפשי הנחתי.

"אב נפשי, הרואה אתה דבר מה מוזר מאוד מאוד?" שאלתי.

"מהו הדבר המוזר כל כך אשר לכד את תשומת ליבך," שאל בסקרנות אב נפשי.

"הבט נא בכיסאות, הם זהים בגודלם, בצורתם, בצבעם, בעובייהם, בכיסוייהם וביתר מאפייניהם. הואיל והם דומים כל כך ביניהם, מסתירים הם את התכונות הבסיסיות של האדם – היכולת לטעות והיכולת לעקם במלאכות ידיו," אמרתי. "דעתך נתת יפה בדברים והבחנת בדמיון מופתי בין המושבים, שאינם משאירים ספק כי נוצרו בהם ביד יצור מוזר, חקיני ובלתי־יצירתי, שאין לו שמץ של מושג בגינוני האדם ומנהגיו," הסכים אב נפשי.

נדמה לי שאחינו יודעים דבר וחצי דבר על אודות הצו הנצחי "הדרת פני זקן", אלא שהם הפקידו בידי דוממים את האחריות ליצור כיסאות, דוממים הסוגדים להמונים ולהמוניות," אמרתי.

"דבר מטריד הוא אשר זה עתה אמרת," אמר אב נפשי בסבר פנים חמור, "חברה שאינה מייצרת במו ידיה ביטוי כבוד, אינה מסוגלת להעניק אותו למי שראוי לכך ולפיכך אי אפשר גם לבוא אליה בטרוניה."

טרם מיציתי שאלותיי פקדה הסוכנת: "הגענו למרכז הקליטה, שבו נלמד אתכם לשכוח אורחות חייכם הגלותיים ונטמיע בכם תרבות ודרך חיים חדשים, ועתה רדו מהרכבת ובואו אחריי."

בואו אחריי אמרה, באמת ככה אמרה. אב נפשי, אנוכי ויתר הקשישים הושלכנו בקומה התחתונה של בניין בן מאה קומות, הבניין לבדו עומד בעולם, הצעירים שוכנו בקומות עליונות הנושקות לשמיים.

יסלח נא אלוהים לאחינו, המשליכים לשפל עובדי אלוהים והבאים בימים, ומרוממים צעירים ופשוטי העם, התפללתי בדאגה.

אב נפשי שתק שתיקה רועמת. אני קמתי ממושבי ופסעתי אל צוהר ביתנו, ובעדו הבטתי בשטח אינסופי נטול הרים וגבעות ובדרור הפורח בעפעוף כנפיים נדיב אל האופק. אב נפשי צעד אחריי ונעמד, פניו מול קיר, קיר חדר ביטחון. "בטיבכו, הגשמנו חלום," אמרתי, בחיי בטיבכו קראתי לו; והוא נאנח אנחה כבדה ואמר, "הגשמנו חלום בדמי כבוד."

היקיצה היא קץ החלום. אף שבמעבר מחלום להכרה מאכלת חלודה אוכלת חבלי לידה רגישים וכואבים מכול, טובה שבעתיים התפכחות מאשליה מאשר חלום אוטופי.

אלוהים קטן, למה הילד מת?

היום אני איש גרום בשבעים וחמש שנה תמימות באומללותן. איש בא בימים, הימים באים אליי בדהירה ומתהדקים סביב גרוני; הימים פולשים בשעטה לריאותיי וסופגים את האוויר הדל בריאותיי; הימים מתפשטים בשצף־קצף בחלל עורקיי ומרוקנים את שארית הדם בגופי; וימים האחרונים, כל יום חדש מגיע עם תיאבון גדול יותר מהיום הישן, ומצויד בשיני מסור. מסור לכרסום גוף אדם, גופי, עד עפר. ואני אחד ויחיד, ישות המתהלכת בעולם בלי עקבה בחול, בלי פרימה בשמיים, בלי בועה בים, בלי הד בחלל. מעל לכול, אני ישות חד־פעמית החולפת מן העולם בלי ליצור חוליה בשרשרת אנושית ובלי לרשום שם, זיכרון והמשכיות ברקמה הגנטית.

הגדת אומללות החיים, אינה אלא החדרת חפץ מחוספס בפצע מדמם: חוויה חוזרת מרטיטת גוף ומנסרת נשמה, כיוון שכך לא אגולל את מר גורלי, רק אומר משפט וחצי בלחשה הגובלת להכחשה: בחיי הייתי מתחת לאדם חי ומעל בן־אנוש מת; ובמותי ודאי אהיה מעל ברואים חיים ומעל נפשות מתות. להסדר אחר אני לא מסכים, הסדר אחר לא מתאים לי, הסדר אחר לא עושה עימי צדק כי אם עוולה כפולה ומכופלת.

בכל זאת שום דבר לא מעורר בי רחמים עצמיים מלבד זאת: כולם מפיחים נשימה פעם אחת ברגע חסד אחד; אני מפיח נשמה אינספור פעמים כל הזמן, תמיד בצער גדול. עובדה זו אכלה את נפשי, כרסמה את עצמותי, ונטלה את

שלוותי בכל שנות קיומי עד שמלאו לי שבעים וחמש שנים תמימות באומללותן. בכל השנים האלה הכרתי שבע נשים מתחרות ביופיין, בחוכמתן, בפוריותן. זו אחר זו, בלי להגיד שלום ובלי להביט אחר, הלכו להן לגברים אחרים עמוסות לעייפה בחובות רבים. הגברים אהבו את הנשים, שנאו את החובות.

כולם הולכים פעם אחת יום אחד אל בלתי הנמנע, ואני הולך שוב ושוב כל הזמן. לא שחייתי כאן באמת, בסך הכול חלפתי כמו רוח בין אנשים, שובר שפלים חדשים פעם אחר פעם גם בימים ראויים להיות בהם, לו היה הדבר באפשרותנו הינו מרבים אותם; וגם בימים מיותרים שמוטב היה, לו היה הדבר בידנו, היינו גורעים אותם ממניין חיינו. בכל זאת, שעל אחת עלתה רמת חיי בגיל שלושים לאחר שנישאתי לאישה השלישית.

בליל הכלולות שלנו, מישהו פרץ לביתי באישון לילה, התנפל עליי כחיה טורפת וריסק את זוג רגליי. האיש קרא לעצמו אריה, איזה אריה שדון בן שדון הולם אותו. זו המכה הראשונה בין שלוש המכות הכואבות, המכות הבאות יהיו הרבה יותר כואבות הוא הבטיח, בעוד אמר כי בסוף הוא ינחל ניצחון ויכבוש את אויבו המר, ואלוהים קטן ייפול, ואריה ישלוט לבדו. האיש חבל בשלמותי, רגליי הפכו לתוספת מיותרת בגופי, הולכות ומתנוונות כל יום יותר מיום הקודם – בסוף התנוונו סופית. רובץ על כיסא גלגלים חצי־מנועי, מתבונן מלמעלה באדמה המשתפלת, יצאתי מבית חולים שדה, זה שנמצא בשיפוליה של העיר.

ידיד אחד היה לי עלי אדמות, אף פעם לא שוחחנו, אף פעם לא ישבנו סביב שולחן משותף, אף פעם לא בכה את מר גורלי, ואף פעם לא שמחתי בשמחתו. בכל זאת הוא לי יותר מידיד נפש ולו משום שדיבר עליי בלשון סגי־נהור, וגרם לכריות לחשוב שאני הינני מה שאינני.

אתם רואים את האיש על כיסא גלגלים חצי־מנועי, הליץ אויב־ידידי, בפני כל אדם שהזדמן בפניו. אתם ודאי חושבים שהאיש אומלל הוא, דעו לכם איש זה אינו בן אדם, כי אם אלוהים קטן. הכול נמצא בשליטה שלו, מלבד הרגליים הבוגדניות: הונו עולה על תקציב שנתי של מדינת מעצמה, עשירי עולם הגדולים ביותר לעומתו אינם אלא כלבי רחוב אומללים.

השם אלוהים קטן הוציא כנפיים. גדולי דת, מנהיגי אומות, עשירי עולם התומכים את השמיים בידיהם התאבקו באפר רגליי ללמוד ממני את סודות העולם. נשים חכמות ויפות ובכטנן עובר, סוגרים את דלתות בתיהן, וזנחות את ילדיהם ומותרים שבורי לב את בעליהן הנאמנים והאוהבים, התדפקו בדלת ביתי. בהיותי בן שבעים וחמש באה אליי האישה השמינית, והאישה אינה בת ארצי כקודמותיה, היא אישה זרה, עובדת בלתי־חוקית, הפעם היא לא נושאת ברחמה עובר.

כקודמותיה גם האישה הזרה פגשה את ידידי, והוא כהרגלו נתן לה לחם חלום. והיא נחושה באה אליי לתרגם לחם חלום לממש. נועצת בי מבט משחד, מבט מהתל, מבט מפתה, פונה אליי: איש יקר, אישה עקורה אני מארצי, עובדת בלתי-חוקית, משטרת ההגירה דולקת אחריי ומחפשת אותי בשבע עיניים. גם בארצי גם בארץ לא לי, מתנוסס על ראשי כתר האומללות כבר הרבה שנים, יותר מדי שנים. איש עשיר אתה, מאומה לא חסר לך ולא יחסר לך, אולי אוכל לשמש לך שמן לסיכוך מנעולי גן עדן, ייכמרו רחמיי, קח אותי אל ביתך, דאג נא לי סוכה לראשי, קצת לחם לקיבתך, טיפת מים לגרוני; ואני אתן לך את כל אשר ברשותי – אני, אותך, עצמי.

שבעים וחמש שנים תמימות באומללותן הפיקו מספיק שמן לרכך את שערי גן עדן, אישה יקרה, אומללות בעולם הזה היא פיקדון מצטבר לאושר בחיים הבאים, השבתי. האישה שמעה את דבריי, אבל בחרה להתעלם מתוכנם. היא שלחה את ידיה עמוק לכיס הצפוד במכנסיים שלי, נטלה מתוכו עשרים שקלים ישנים, ששמרתי בשביל לחם אחיד, רצה אחוזת טירוף אל בית מרקחת, הממוקם הרחק חצי קילומטר מהגשר, היכן שאני גר, מאז ששבע נשותיי, ששבעת בעליהן ושבעת עורכי דיניהן רדפו אחריי, והפקיעו את דירתי ומרטו את כל רכושי והותירוני חסר בית וחסר כול.

בחלוף זמן קצר האישה הזרה שבה אליי, החזה שלה מתגבה ומתכנס נעמדת מולי, לוטשת מבט מלא תקווה, מלא הבטחה. חיש-קל היא פושקת את רגליה עולה עלינו – עליי ועל הכיסא החצי-מנועי. בידה השמאלית דוחפת כדור ויאגרה לתוך לועי; ידה הימנית שולחת אל מבושיה, חופן מלא שתן שופכת לתוך פי. ואני בולע את הוויאגרה, הוויאגרה מומסת ונספגת בגופי – ניחוח אישה באפי מתפשט. הגבר בי גובר, בן שבעים וחמש נולד גבר. אני לוחץ על מתג ההפעלה של כיסא הגלגלים החצי-מנועי, האישה הזרה רוכבת ומתפרעת עלינו כמו מאלף סייח פראי.

נפל דבר, דומה נפל דבר. השנים התמימות באומללותן נראות לי לא תמימות ממש. אפילו מחשב בתוכי לשכוח את הביקור המאמלל של פקיד ביטוח לאומי מהבוקר. הפקיד הזה הגיע אליי מצויד בניירות רבים. טפיל, פנה אליי, מהדק את עניבתו הכחולה ומסתובב סביבי כמו תרנגול מחזור. רד מן הכיסא המנועי המפואר שלך, התהלך מכאן עד לכאן. והאצבע שלו מסמנת את מתחם האתגר, מרחב הבוחן. אינני יכול לרדת מהכיסא בכוחות עצמי, השבתי. הפקיד החסון הפך את כיסא הגלגלים ושפך אותי מתוכו. קום על הרגליים אם ברצונך לבוזה את קופת המדינה, להוסיף הון על ההון הגדול, העצום והנורא שלך. אין לי פרוטה, איש מרוד ואומלל אני. לעשירים אף פעם לא היה פרוטה, הוכיח

הפקיד בחומר פנים. ואני התפתלתי על הרצפה כמו יונה הנופלת מעץ זית ושוברת כנפיים. אני מבין שנתורה כך טיפת הגינות, אינך רוצה לעלות על כיסא הגלגלים ולקבל תמיכה. פתע הפקיד הרימני בפראות מהאדמה ותחב אותי בתוך כיסא הגלגלים, ופלט משפט אמיתי להכאיב: אתה לא תועיל יותר לעצמך ולזולתך, ולכן אינך זכאי לסיוע מהמדינה. ואז הוא אסף את הניירות שלו והסתלק בלי להביט אחורה, וזו הייתה התנהגות מכאיבה: איש בגילי צמא למחווה אנושית, ולו הכי זעומה מן הזעומות ביותר.

באמת נזרעה מחשבה בראשי ששבעים וחמש השנים התמימות באומללותן אינן תמימות באמת. האישה הזרה דוחפת את כיסא הגלגלים החצי-מנועי, מפעם לפעם מנשקת בעורפי, חוקרת את עולמי. איש יקר, אומרים עליך הבריות, אינך אומלל כי אם אלוהים קטן, החופן את העולם בידך המבורכות. בכל זאת בחרת לגור מתחת לגשר, מים עכורים מזליפים עליך בחורף ושמש לזהטת מכה בכ בקיץ. אתה לא צריך לספר לי את ההיגיון הפנימי הטמון במעשיך, מכירה אני אנשים מבני עמי, המתבודדים בהרים הטובלים את רכסיהם בעבים קפואים, חרף עושרם הרב, כדי לכפר על עוונם בעולם הזה ולהבטיח עולם נצחי כל טוב בו.

איש יקר מכל היקרים ואיש מבורך מכל המבורכים, מה לך להעביר בסיגוף גוף וענות נפש את הימים היקרים שנתרו לך לחיות בעולם מפתה, זוהר וקצר. אישה חוטאת אני מכל החוטאות, הבאתי לעולם שבעה ילדים משבעה גברים, מעולם לא הייתי נאמנה לגבר אחד ומעולם לא הייתי מסוגלת לטפל בילד אחד. שבעה גברים שבורי לב ושבעה ילדים מוזנחים הותרתי מאחוריי ועתה אני נודדת בין ארצות למצוא פת לחם לעצמי. אם תעניק קורת גג, פת לחם, טיפת מים, ניצוץ של אהבה ותקווה לאישה החוטאת בעולם, ללא קורטוב של ספק יפתח לרווחה השער הראשי של גן-עדן לאלוהים הקטן.

פתע האישה הזרה נראית לי כדמותי המבצבצת בתוך אגם מים קפוא. דרך עינייה הכחולות חולות, אני רואה את שבעת ילדיי משבע הנשים מאושרים ומודים, שיכולתי להיות להם אבא למופת. ושוב שבעים וחמש השנים התמימות באומללותן נעשות עוד יותר בלתי תמימות באמת.

אישה זרה, אינני אלוהים קטן כי אם אדם רש ומרושש, עשיר מדומה, עשיר בנוי אני מלשונה של בריאה מליצה ומהתלת. בסך הכול מה, שבע נשים, שבעה גברים ושבעה עורכי דין מרטו כל נכסי והותירוני עירום ומום. אף שאיני חפץ באישה שמינית, בבעל שמיני ובעורך דין שמיני מטרידים, אני לא מונע ממך למצוא מחסה לראשך מתחת לגשר, אהבה מכיסא גלגלים חצי-מנועי וסיפור חיים אומלל.

איש יקר, מה רבה ענוותך ומה צניעותך גדולה כמו עושרך. הגם אתה תגיד כי אומללים חייך, איזו מילה נמצא אנחנו האומללים באמת לתאר את אומללותנו?

ימים ויליות רבים ישבנו מתחת לגשר, האישה לוטשת עין להתעשר מהונו של אלוהים קטן; ואני מלא תקווה למצוא מזור לנפשי המעונה מאהבה של אישה צעירה. מה אגיד ומה אומר, האישה הזרה פורחת מתחת לגשר, בטנה הולכת ותופחת, רופאים ללא גבולות בדקו אותה ובישרו לה כי ברחמה נושאת בן. במקום להשתהות בבטן אימו, יותר מכל עובר אחר בעולם, התינוק בחר להגיח מוקדם – נולד בחודש השביעי.

והילד גדל שותה מים עכורים הזורמים בין הסדקים של הגשר, במפלט הוריו האומללים, ואוכל פת לחם שאימו מביאה מעבודת ניקיון בבתים של עשירים. בהיחבא האישה הזרה טיפחה חלום גדול גם בילד שלה. ביום מן הימים שאבא שלך מסיים את תקופת סיגוף הגוף ועינוי הנפש, ניקח אותך לארמונו, תירוש את הונו הרב, תשב על אגודל ידו החזקה, הלוא בן של אלוהים קטן אתה, ותביט מלמעלה באנשים קטנים המתדפקים בשער ארמונך ומבקשים לעבוד ולשרת אותך.

מביט באישה החולמנית ובבן הגדל בלחם כזבים, ליכי התמלא באושר כזב. תולה מבטי בתקרת הגשר, רואה אלוהים קטן, ארמונות גדולים ומפוארים מזדקרים בלב עיר; הוני הרב הולך ותופח מבורסות העולם, אשתי האומללה ובנה התמים המולך שולל עומדים על מפתח העושר והאושר המדומיין. ימים נוראים מתחלפים בחלומות שווא, עוברים וחולפים. אני חובק שמונים ושמונה שנים, בדיוק כמו שחיבקתי את מותניהן הרזות והחמות של שמונה הנשים, הבן שלה גדל, מלאו לו שלוש עשרה שנה.

בשעת הערב כאשר השמש חולפת מעל הגשר ומציצה בנו מקדימה מרכין ראש על ידית כיסא הגלגלים, מנמנם את החיים העלובים, והאישה הזרה טרם שבה מעבודתה הסיזיפית. פתע שומע קול חנק קורע לב: בני אהובי, בן זקוניי, כורך סביב צווארו חוט חשמל, המתפתל מתחת לתקרת הגשר, ותולה את עצמו. רגליו מעל ראשי מתנענעות, מרותק מהכיסא החצי־מנועי בווה בו, צווח ומתריע שיפסיק מתעלוליו. הוא אכן מפסיק – רגלו נוגעות ולא נוגעות בראשי, שלוות נחות להן.

למה הבן שלי, שאימו פיטמה בו חלום גדול ועתיד מבטיח, תלה את עצמו. אפילו אני היודע את האמת המרה, היודע ידיעה ודאית וברורה, שחלומה של האישה הזרה הוא שקר וכזב, האמנתי שאכן אלוהים קטן אני, חופן את העולם בכפות ידיי.

אומנם הילד שלי לא ראה את העתיד המזהיר ששרטטה אימו במוחו. הוא ראה את תקרת הגשר והמים העכורים המטפטפים מעל ראשו, אבא על כיסא גלגלים חצי־מנועי, ואימא עובדת בבית עשירים בניקיון. כל העולם שראה מתחת לגשר יכול היה להיות נפלא, כי אינו יודע עולם אחר. אז מדוע הוא תלה את עצמו, ילד ויאגרה, ילד חלום כזבים, ילד אלוהים קטן, ילד זקונים שלי?

בני ידע מראש כי אשאל שאלות אלו והכין תשובות סדורות ומוכנות, מונחות במקום שבו אדם מוגבל כמוני יכול לראות בקלות: כפות הרגליים שלו. כמו שני דפים, כפות הרגליים פתוחות, באחת כתב: אבא, אתה אלוהים קטן, אתה לא היית קיים בעולם, אני מת לפגוש אותך בעולם הבא. ברגל אחרת כתב: אימא, את עובדת יום וליל לבדך לפרנס ולגדל אותי, לך הייתי מעמסה, את זקוקה לפחות פיות אוכלים. היי שלום אימא, הלכתי לפגוש את אבא חיימת.

שוב ושוב קראתי את כפות הרגליים שלו, כל־כך רכות, עדינות, בלתי־משומשות, כותבות את קורות חייו ואת קורות חיי משפחתו. אדם כותב בכפות רגליו את דברי ימיו. רופאים ללא גבולות שוב הגיעו למפלט שלנו, הגשר מתחת לכביש הסואן. הילד שבישרתם לנו על בואו, הלך לעולמו לפגוש את אבא. אני מבקש מכם בכל לשון של בקשה, להחתים את כפות רגליו בעור כבש, לשמור לנצח נצחים את קורות חייו הרשומים.

במקום לבצע את הבקשה הצנועה שלי, הרופאים התחילו לחקור ולשאול אותי: איך מת הילד שלך. אתם רואים אותו תלוי, השבתי. זו לא השאלה שלנו, למה הילד מת. למה שלא תשאלו למה אנחנו – האישה הזרה ואני – עדיין חיים. הוא מת כי התמלאו כל הכוחות הגדולים הסמויים והנוראים שמציבים את האדם על סף הכיליון.

ידעת שהבן שלך עומד למות או שהתנאים למותו התמלאו, מדוע לא דיווחת לרשויות? הרשויות עוזרות לאומללים ולא לעשירים מדומים. אני העני העשיר ביותר הקיים במדינה. ענים ועשירים רואים בי אויבם. עניי העיר נוזפים בי: אתה מתבדר מאורחות חיינו, ממר גורלנו. עשירי המדינה נושכים שפתיים ואומרים: בגלל עושרך עושרנו לא מקנה לנו כבוד והערכה, הסברתי.

הפקיד הגיע מתנשף ותחב את אפו עמוק עוד יותר. הילד נטל את חייו, משום שהוריו לא הותירו לו עתיד: בישרו לו בגיל צעיר את העובדה: אביו אלוהים קטן, מחזיק הון של תקציב מדינת מעצמה, ארמונות וכתים לו מפוארים. הילד ישב מתחת לגשר, חשב וחשב: אני בן אלוהים קטן, הכול מכול יש, אין לי מה לממש בעולם, אמר והלך לעולם אחר שאולי ימצא שם ייעוד.

בעודי נחקר על מות בני שבה האישה הזרה מעבודתה בבית עשירים, צווחת

צווחה גדולה, חובקת את גופת בנה התלוי בין השמיים, הגשר, ובין הארץ, רצפת הגשר, מתחת לאדמה. אלוהים קטן, תגיד לי למה הילד מת, איך מת ילד התקווה. אני יודע איך הילד מת, הוא תלה את עצמו. אלוהים קטן, איך לא הצלת אותו, אתה לא יכול להיות אלוהים בשביל הילד שלך. איך אני יכול להציל ילד ממוות, ילד שרושם את קורות חייו על כפות רגליו. גם בימים הנוראים אתה ממשיך להתכחש לכל מה שאתה: אם אתה אלוהים קטן, ולא מסוגל להציל את הבן שלך ממוות, למה לא ביקשת רחמים מאלוהים הגדול שלך להגן על הבן שלנו, הבן שפותח את שערי גן עדן בשבילך; ילד שפותח את שערי העושר בשבילי.

רופאים ללא גבולות ופקיד ביטוח לאומי התבודדו, ניהלו שיחה חרישית. שבו אלינו בכובעים חדשים: אתם משפחה אבלה, אנחנו מתחשבים בכם, דוחים את החקירה על מות ילדכם בשבעה ימים. תערכו לבנכם טקס קבורה בדרך שאתם בוחרים. האישה האומללה התקפלה מתחת לכיסא הגלגלים, חובקת את הכיסא ואותי, בוכה בכי תמרורים. אל תבכי אישה, אל תבכי, הילד בחר טוב, הוא הלך מהעולם בלי לראות סבל כמונו, עודדתי.

מה, אלוהים קטן, האלוהות כך מרדדת את האנושיות שלך? בימים אלה רוצה אותך אדם, כנוע ושבור, מתאבל ומתחשב. אם בחרת באיכויות אלוהיות יכולת להציל את הבן, משלא הצלת התאבל עימי, הזל דמעה, מרוט שערותיך הלבנות, שערותיך השחורות, קרע את בגדיך, שפוך חול על ראשך, האלוה בך יתאדה כעשן, יתנדף כטל בוקר. רוצה אותך אדם גדול, לא אלוהים קטן, אדם גדול חפץ חיים, מתאבל ומתענג כאן ועכשיו.

מתאבל ומתענג, מתענג ומתאבל, הסדר אינו חשוב, חשוב ששתי האיכויות ישרו בך, אמרה האישה, תמימה בזרותה, תמימה באומללותה. למה את חושבת שאני עוד צריך להתאבל, השבת. היא השפילה ראש, הדמעות שלה נופלות ומתנפצות על הרצפה, הרצפה ממאנת לסופגן ולקבלן, ועוד דמעה נופלת, העיניים מתנפחות, האישה הופכת לזרה עוד יותר, אישה זרה מזרה.

אלוהים קטן, אני אשתך בכל מקרה, אם בנך מת או חי, משמונת שערי־גן עדן החלודים למען תהיה קלה כניסתך, זוכרת ומאזכרת שמך ואלוהותך. אני אדם, אמרתי, אדם לא חי בעולם, מה לו לדבר על עולמות אחרים. גם אלוהים קטן צריך להתיירא בפני אלוהים גדול, ואל יגיד דברים על נושאים שהדעת אינה משגת, הוכיחה האישה, ואני נשכתי את לשוני, ושקתי.

פתאום, במרחב הקיומי המבודד, רחוק מלב אדם, באים אנשים רבים ושוקקים מתחת לגשר. כורכים בזרועותיהם את צווארינו, בוכים, ומקוננים. אחד האנשים המיטיבים לקונן פותח בקינה קורעת לב: אם עכשיו הילד היה שב, היה רואה

את אביו ואת אימו הולכים על ארבע. קינה כזו בדרך כלל מבטאת את שבר ליבם של ההורים שאיבדו בן, כאילו הם מתקשים ללכת על שתיים, נופלים על האדמה מרוב צער וזוחלים על הארץ. אבל אצלי הכול מקבל משמעות אחרת, אני מאז אלמוני שבר את הרגליים שלי באישון לילה, הולך על ארבעה גלגלים, לכן חשבתי שהאיש צוחק עליי. מסיבה זו, במקום לפרוץ בבכי קורע לב כמו כולם, דפקתי שלוש-ארבע פעמים על כיסא הגלגלים החצי־מנועי שלי בתקיפות. למה אלוהים לוקח ילדים קטנים, שאל משהו מבין המנחמים. הוא לוקח את הילדים שהוא אוהב, השיבה אישה אחרת. אלוהים מעניש את האנשים שהוא אוהב, אמרה מישהי אחרת. אני חושבת שאנשים שמתים בגיל צעיר הם מלאכים שירדו בטעות לעולם של בני אדם, הוסיפה מישהי. סתם אתם שוברים את הראש ומרבים בדיבורים, איש אינו יודע את צופן ליבו של אלוהים, אמר מישהו. אני חושב שאלוהים לוקח את הילדים כדי להעניש הורים עשירים המתחזים לעניים, עקץ אויב־ידיד, המדבר עליי בלשון סג־נהור.

דוהר בכיסא הגלגלים החצי־מנועי התקרבותי אל האויב־ידיד, חישבתי לדרוס אותו בכל הכוח. אבל הוא קם ובה אליי וחיבק אותי: הצמיד את פיו לאוזניי ופלט עוד רעל: בזכותי השכבת שמונה נשים, עלית לדרגה אלוהים קטן, הפכת לאדם מת־חי. אתה צריך לאהוב ולא לשנוא אותי.

דפקתי שלוש-ארבע פעמים על כיסא הגלגלים החצי־מנועי, בלעתי רוק, עפעפתי ושקתי. הידיד פנה אל הקהל: מנחמים יקרים, ודאי אתם חושבים האיש הזה, אלוהים קטן, עשיר הוא, כן עשיר הוא, לא חסר לו מאומה. בכל זאת צאו ידי חובה והקפידו על המנהג שלנו, תנו לו כסף תנחומים כל אחד לפי יכולתו, זה לא ענייננו אם הוא תורם את הכסף לנזקקים או לוקח לעצמו, ומוסיף אותו להונו הרב.

חיש־שקל הוא שלף מתיקו מחברת מתפוררת ועיפרון מחיק. כסף אינו מרכז לב אבלים, אבל כסף ממלא בטן ריקה. קהל נכבד, אומנם אתם תורמים למשפחה אמידה־אבלה, הכסף שלכם, בסופו של דבר, עשוי להגיע לאומללים אמיתיים. אנשים שמעו לדברי האויב־ידיד, איש־איש, אישה־אישה ניגשו אליו, זה עשירים, זה חמישים, זה מאה שקל, כל אחד לפי יכולתו ונדיבות ליבו תרם. השמש שוקעת אצלנו מוקדם, הגשר הוא השמיים שלנו. אנשים חזרו הביתה, האויב־ידיד היה אחרון המנחמים. הוא ישב צמוד לאשתו, חיבק בשתי ידיו את צווארה פרץ בבכי תמרורים מעושה. הסוללה בכיסא הגלגלים החצי־מנועי כבר שבקה חיים, הכיסא לא זו ואני לא זו. אצלכם מחשיך מוקדם, תבואי אצלי אספור את הכסף ואתך לך, אמר לאישה שלי, ובה בעת לכסן מבט אליי, ליקק לשונו כמו חתול רעב.

אני דופק על הכיסא גלגלים החצי-מנועי ונותן מבט בכפות ידיו של בני התלוי מעל ראשי, ורואה שורות צפופות של טקסט. כתוב בהן: אבא, אני מת למענך ולמען אימי: אדם שהציג את עצמו כידיד נפש שלך אמר לי: ילד, אבא שלך משותק על כיסא גלגלים, חסר כול. אימא שלך מקרצפת רצפה של עשירים זקנים כדי להאכיל אותך. אתה הבן היחיד במשפחה שלך, ביכולתך לעזור להורייך, אם תרצה לשמוע להצעתך. אם כן, תלה את עצמך למוות, במותך תן חיים להורייך. אנשים רבים ייתנו כסף רב להורייך, הם יתעשרו – יקנו לחם, יקנו בגדים, יקנו בית, ויתחילו לחיות כמו בני אדם בזכותך. אני הסכמתי עם האישי. אבא, אימא, מאחל לכם חיים משמעותיים ומאושרים, היו שלום.

רצחת את בני! זעקתי, מקפץ על כיסא הגלגלים החצי-מנועי הדומם. האישה הזרה, אשתי, חולקת מר גורלי, מביטה בי בחרדה ואומרת: אלוהים קטן, אל תהיה יותר מדי אנושי. אישה מסכנה, את צריכה לעשות משהו קיצוני אם ברצונך להפוך את בעלך לאנושי, הטיף הידיד. מה יותר אנושי יכול לקרות לאדם מאשר מות בנו, השיבה בת זוגתי.

מות הבן בעבורו היה אבק קטנטן בעיניו, חושי מוקהים מעושרו. את צריכה לעשות יותר, אמר, האויב-ידיד. ואז החזיק בידיה של האם האבלה, גרר אותה, מרט את בגדיה, ונשק במצחה בכפייה. אלוהים קטן, לעג, מתעורר כך יצר הקנאה, מתעורר כך הצורך להגן על אשתך, אבל אתה אינך אלא שדה התעופה של החולשות האנושיות.

משאית גדולה חלפה מעל ראשינו, תקרת הגשר רעדה, אבל אבן גדולה לא נחתה על ראשו של אויבי. במאמץ עילאי נפלטתי מכיסא הגלגלים החצי-מנועי, אבל נפלתי עוד יותר רחוק מאויבי.

אתה חילצת את אשתי מירידי ולקחת אותה, גרמת לי לצער רב, הגיע הזמן לגמול לך, אמר ידידי לשעבר, אויב היום. על מה אתה מדבר, מעולם לא לקחתי את אשתך, נשים באו אליי מיוזמתן, זו אחר זו, השבתי מצטמרר. מאין הגיעה, אתה חושב, האישה השלישית שלך, האישה הכי חכמה, הכי היפה והכי הענוגה עלי האדמות? היא הייתה אשתי, לפני שנהפכה לאשתך. ביום בכיר אחד קמה והכריזה: אני הולכת להיות אשתו של אלוהים קטן וברחה ממני, באה אליך. אלוהים קטן, עתה מגיע לך עונש, עונש מהוגן בשם הבעלים שאבדו נשותיהם, בשם ילדים האומללים שגדלו בלי הורים ובשם נשים שהולכו שולל.

ידיד אתמול, אויב היום, תעשה לי טובה אחרונה: קנה בכסף התנחומים חבל תלייה, והבא לי. אשתי נזחה אותי בשבילך, ולקחה מחצית מהוני, עתה אין לי מאומה. כסף התנחומים של בנך מיועד לכסות את הנזק הכלכלי שנגרם לי.

תבחר לך דרך אחרת למות, דרך זולה יותר, אומללה יותר, מגיע לך להיענש, השיב אויבי.

בת-זוגי השתחררה מציפורני האויב שלי, באה קרבה אליי וחלפה לידי. נעמדה גבה אל האיש חפץ ברעתי, התקינה סוללה בכיסא הגלגלים החצי-מנועי שלי. חישיקל שלפה בהיחבא סכין מטבח גדול בגומחת הגשר, קשרה אותה לחזית כיסא הגלגלים בעזרת אבנטה בעורמה. פתאום שלחה אליי מבט מלא ביטחון, מלא הבטחה, מלא זימה, מלא נקמה. אמרתי לעצמי, אין לי שום סיבה מוצדקת לזוו מהנפילה שלי, מקבל בברכה את גור הדין המגיע לי.

אך לבת-זוגי הייתה תוכנית אחרת. היא פנתה מאה שמונים מעלות סביב עצמה, זקופה קומה עמדה, ואז הגיפה את שמלתה עד טבורה. מבקש רעתי ישב על הרצפה, ולטש בה מבט חושק. אשתי שלחה יד אחת, לחצה על מתג הפעלה של כיסא הגלגלים. הכיסא המצויד שועט ומתרסק בפרצופו, נטול צלם אנוש, פרצוף חטא, והסכין חודרת לגרונו, ויוצאת בעורפו.

אויבי נופל בגבו, זרועו חשופה, עליה קעקוע ואני קורא: אני אריה, קודם מנצח את אלוהים קטן, הופך אותו לשבר כלי, אחר-כך הורג את ילדיו, ולקינוח לוקח את אשתו לאישה. צהלה ודאבה בלולים זה בזה זעזעו את אמות הסיפים של קיומי.

אל-יפול ליבך אישי, פונה אליי בת-זוגי משיבת כבודי, נוקמת נקמתי. אני נושא עיניים, מתבונן בה, והיא עומדת זקופת קומה, קלות טופחת באצבעותיה על בטנה, ומבטה – מלא חיים. תחושה מפיחה בי חיים. אולי, אחרי הכול, שמונים ושמונה שנים אינן תמימות באומללותן. כן, אולי, האישה השמינית יצרה בעבורי חוליה בשרשרת אנושית, רשמה שמי, זיכרוני והמשכיותי ברקמה הגנטית. עקבה לי בחול, פרימה לי בשמיים, בועה לי בים והד לי בחלל, חוליה לי בשרשרת אנושית. ואני קיים.

Change is gonna come

אני טלשוורק סנבטו הבת של אדנה ופנטיה. דודה של מאור, איתן ורון
 ויש לי חלום
 שיום אחד כשתפגשו בהם
 הם לא יצטרכו להסביר למה העדה האתיופית מוחה.

ירוסלם של טאטיי

יש משהו בעיר הזו שאיכשהו מחזיר אותי אליך
 הענקת לי את שמי, אך לא זכיתי לגדל תחת כנפידך
 ואת לא זכית לראות את ירוסלם שלך
 אולי עדיף כך
 הלכת עם תמונת החלום של ירוסלם של זהב
 אני בונה את דמותך מספורים וזכרונות של אחרים
 אומרים שהיית אשה חזקה וחכמה
 מצויר ממסגר התלוי על הקיר אני לומדת על העצמה שהייתה בך
 משהו מזה קים גם בי, הרי אני נכדתך.
 ירוסלם שלך שונה מירושלים שלי
 ירושלים שלי דורשת הוכחה
 היא שואלת לזהותי
 ובתוך כל השאלות, כמעט אבדתי את דרכי
 ירושלים שלי שופכת את דמי בסתר
 מתנצלת ומבטיחה שבעתיד הכל יהיה בסדר
 ירוסלם שלך, זו של "אהבת החנם" ו"כל ישראל אחים"
 הולכת ומתרחקת
 ירושלים שלי מדברת בשפת ה"אנחנו" וה"הם"
 ירושלים שלי מדממת ולא מצליחה לאחות את הקרעים
 ואני כמעט אבדתי את דרכי
 כעסתי ורציתי להוכיח שאני יכולה
 הגשמת את רב הדברים עליהם חלמתי
 על חלק ומרתי
 רק דבר אחד חסר,
 לזכות לראות מעט מירוסלם שלך
 הדרך ארכה, אך יש כאן דור שלם שזוכר ומעריך את האנשים שחלמו,
 כמוך, על ירוסלם.

לזכר יהודי אתיופיה שנספו בדרכם לארץ ישראל

נשארַת שם מאַחור
 הִיָּה זֶה כְּכֹר מְאַחֵר
 לֹא הִיָּתָה לָנוּ בְּרָרָה
 אוֹתָךְ שֵׁם מְאַחֵר
 לְהִשָּׁאֵר
 אֶל תִּשְׁמַר לָנוּ טִינָה
 אַחֲרַת כָּלֵנוּ הִיָּינוּ רַק זִכְרוֹן
 בְּשִׁבְלֶיךָ נִלְחַמְנוּ, הִבְטַחְנוּ לֹא לְהִשָּׁבֵר
 הִרְגֵּשׁנוּ אוֹתָךְ בְּכָל הַמָּסַע
 יִדְעֵנוּ שְׂאֵתָה מְשַׁקֵּיף וְשׁוֹמֵר מִלְמַעְלָה
 אוֹתָךְ אֵף פֶּעַם לֹא נִשְׁכַּח
 חָרוּט אֶתָּה עַל בְּשָׂרֵנוּ
 בְּדִיוֹק כְּמוֹ הַמְּגֵן דּוֹד שֶׁעַל הַמַּצַּח שֶׁל אִמְנוּ
 אֶל תִּשְׁמַר לָנוּ טִינָה נִלְחַמְנוּ גַם בְּשִׁבְלֶיךָ

בין שתיכן

בְּאִמְצַע בֵּין שְׁתֵּיכֶן
 חוֹזְרֵת הַבִּיָּתָה
 לֹא שֵׁם וְלֹא פֶה
 עַל קוֹ הַתְּפָר
 וְעַם הַזְּמַן מְבִינָה שְׂנֵבְנֵי מִשְׁתֵּיכֶן
 גַּם אֶת וְגַם אֶת
 בִּינָתֵיכֶם אֶת שְׂרָשֵׁי

באר שבע - עירו של אבי ושל בניגוריון

בשעות המוקדמות של הצוהריים, הנגב שרוי בערפל שמתבהר לאיטו. סופת חול מתיימרת מצידו השני של הכביש. הדרך אל העיר העתיקה עמוסה מאוד, כבכל יום בשעה זו של יום חמישי. מוניות נוסעות בלי הבחנה צופרות לכל פינה וממהרות כהרגלן. הרמזור ליד הקניון גדלק ונעלם מול האוטובוסים שממתינים לפנייה אל התחנה המרכזית.

יום לפני החגים הקניות מעסיקות את כולם. קשה שלא לתהות על מנהג הקניות שנהוג בארץ זו. החגים באים זה אחר זה, גם ימי אבל נקבעו רצופים. יום שואה שאחריו בא יום זיכרון לחללים. בימים אלה קשה שלא לשים לב לאנשים השונים שמציפים את עיר המדבר, עיר שכמעט כל שכונותיה נקראות באותיות האל"ף-בי"ת. האם לקריאה זו קיימת כוונה נסתרת? שהרי קריאה על פי אותיות קלה יותר מהשם "רחוב אורי צבי גרינברג", אבל שכונה ט' או א' קל יותר לזכור.

ימי החג מעט משונים. הריצה של אנשים כאילו אחזה בם בהלה נסתרת. ממחרים ועוברים מחנות לחנות כאילו אין עוד יום קנייה אחר. כולם עסוקים בקניות, פרט לאחדים מהם, כאלה שלא משתתפים בחגיגת הקניות המטרופת של החגים. אלה שאין ידם משגת לעבור את השבוע. אלה שהימים דוחקים בם והעוני חלק מרכזי במשכנם. לאנשים אלה נותרו רק הרצון והתקווה לימים טובים יותר. לעיתים, הנסיעה באוטובוס היא מאורע גדול בשבילם. אנשים שאותם רואים במצלמה צדדית: עומדים מול חנויות אחדות בוהים בראווה הראוונת של המוצרים בחנויות. אותו מבט מוכר שקשה להתעלם ממנו. מבט שכל כך הכרתי וידעתי.

בימים אלה שלפני החגים מחשבות רבות על ימי עבר בחיי חולפות בי. בעיקר תמונות של אותם אנשים מעלות את אותם זיכרונות רחוקים וקרובים בו זמנית. בעיות רבות שלא הכרתי בעבר בוחנות אותי בחיי החדשים. אבטלה, מושג חדש שאליו התרגלו הוריי. מחסור בעבודה יכול להיות רק בעולם המודרני. אימי, שבחייה באתיופיה למדה לחסוך כל אגורה, ידעה להוציא אותן בימים הקשים של החודש. אבל לא כל אם מצליחה להסתיר עשרות שקלים ולהוציאם בעת צרה. רבים הימים שבהם הוציאה את חסכונה ונתנה ביד רועדת לאבי. לעיתים אבי עבד בעבודות מזדמנות - עבודות שלא רבים מסכימים לעשות. קטף תפוזים ועשה כל עבודה חקלאית קשה. השכר אינו טוב, אבל השלמה טובה הייתה לפרנסת המשפחה.

עונת קטיף ההדרים הייתה העונה העסוקה ביותר של אבי. השכם יצא, ושב בשעות המוקדמות של הערב. ריח חזק של הדרים ממלא את הבית ונמהל בריח החזק של תבשילי אימי.

אבי לבש את אותם בגדים שלבש בעבודתו הקודמת, עבודה שעבד בה לפני יציאתו לפנסיה. קרוב לעשר שנים עבד בקרן קיימת לישראל. עבודה לא קלה, אבל התאימה לאופי ולמיומנות שלו. בשנים שבהן עבד בקרן קיימת יכולתי להתגאות בעצים שנטע אבי. עצים רבים נטע בארץ-ישראל, עצים שעם הזמן יגדלו ויהיו אולי ליער עבה. עבודת נטיעת העצים כפועל בקרן קיימת הייתה קרן אור אחרת בשבילו. עבודה זו הייתה גם דרכו של אבי לתרום לארץ שבה יגדלו ילדיו. הרי נטיעת עצים חשובה במקום חדש. "אדם הנוטע עצים מעמיק ונקשר לאדמה החדשה," טען לא פעם באוזניי. בנסיעתי בכביש מבאר שבע לנתיבות יכולתי לראות את העצים שנטע אבי במו ידיו, כאילו יכולתי לזהות אותם מבין העצים הרבים. שנים רבות ידעתי שנטיעותיו התמקדו בחבל לכיש ובאזורים שקרובים למשמר הנגב.

איש אדמה היה בעברו אבי. גם בארץ, נטיעת עצים הייתה דומה לעבודתו הקודמת. ידעתי שאבי היה גם אומן בפני עצמו. אורג ורוקם טוב היה בחייו הקודמים. פעמים רבות נראה היה שנפש האומן הדחוקה ניסתה לפרוץ מתוכו. כישרון מבוזבז היה כישרון אבי, אבל הוא כאילו התכחש לכישרון זה. אולי לא התכחש, אלא זו רק האלימות שאחזה בו בארץ. באתיופיה יכול היה לבנות בקלות כלי אריגה מאולתרים, אבל בארץ מאין ישיג את העצים שמהם יגלף ויצור את הכלים המתאימים למלאכה?

היציאה לפנסיה לא היטיבה עם אבי. הפרישה הייתה קשה, לכן ביקש שנה נוספת לעבוד. באותה שנה יכול היה להשלים מעט עם מצבו ולחפש דרך אחרת להמשך חייו. אימי כהרגלה ניסתה לעודד את אבי שהכול יסתדר בחיים. "זו לא הייתה עבודה קלה. עכשיו תוכל לנוח וליהנות מעט מהארץ," הוסיפה באחד הימים. מבט תועה נתן בה וניסה להבין את הדברים שאמרה. "ליהנות ממה ואיך?" תמה. "תשב. תנוח בבית," אמרה. "כן, כן," השיב ושקע בהרהורי ליבו. כבר למוחרת היום יצא לשוטט וראה שחיי פנסיונר לא מתאימים לו. כל היום לשבת על ספסלים, לשחק קלפים ולדבר על דברים טפלים – חיים אלה לא היו בשבילו.

כעבור ימים התקשר לאיש מהמושב ושאל על עבודה. אלון המושבניק שמח לשמוע מאבי. שלוש פעמים בשבוע עבד אבי אצל אלון, ובימים שלא עבד ישב ושיפר את הקריאה והכתיבה שלו. אבי הנפלא שכל ימיו לא הזדמן לו ללמוד לקרוא וכתוב, עתה בשנות הזקנה למד לקרוא וכתוב. איש לא ידע מהי מטרת

למידתו, אבל ברור היה שמטרה נסתרת חבויה במרץ שאחז בו. כתב ידו היה מסורבל ממש ככתב של ילד שמתחיל לכתוב, אבל זה היה כתב ברור שעם הזמן הלך והשתכלל.

אבי – איש אדמה פשוט ופועל בקרן קיימת – היה עכשיו איש שידע לקרוא ולכתוב. במהלך כל שנות חייו בארץ יכול היה לזהות רק מספרים. עתה יכול היה לקרוא את השבחים שכתובים בתעודת ילדיו הקטנים וידע לקרוא מכתבים ממורים. לראשונה בחייו הבין שעיוור היה לאותיות.

בבוקר ימי שבת, בשוכו מבית הכנסת, ישב עם מזמור ביד וקרא בקול גדול: "מזמור לדוד... תפילתי לך אלי." אבי קרא בעברית ובאמהרית. הוא היה תלמיד מצטיין של עצמו. עכשיו יכול היה לעשות הרבה בשביל עצמו ולהבין הרבה דברים שלא הבין עד כה.

נאורות חדשה חדרה לחייו. לעיתים נאורות זו הייתה בעייתית עבור אחיי הקטנים – מבחינתם חל עידן חדש. מעכשיו היה להם אבא אחר – אבא שידע לקרוא פתקים וידע על מה הוא חותם.

אבי קרא הרבה – קרא מכל הבא ליד.

הרבה דברים קרו מאז פרישת אבי מעבודתו. קרן קיימת לישראל לא הייתה כבר חלק מחייו. העצים שנטע במסגרת עבודתו העמיקו שורשים ולא ניתן היה לזהות אותם. גם ילדיו הקטנים בגרו וכמעט אינם שונים מחבריהם הוותיקים. עבודתו של אבי אצל המושבניק אלון הייתה טובה בשבילו. אלון ואבי, מלבד היותם עובד ומעביד, הכירו שנים זה את זה. אבי ואחיי הגדולים נהגו לעבוד אצלו, בעיקר בשנים הראשונות של חייו בארץ. לא פעם הצטרפתי לעבודה במטע האפרסקים. עצי האפרסק היו צעירים אז. אלון הבטיח שיביא לנו מהפירות הראשונים. חלפו הרבה מאוד שנים מאז והבטחתו לא קוימה. בכל פעם שראיתי אפרסק חשבתי על הריח של המטע ההוא של אלון.

אבי אהב את המושב של אלון. מראה הנוף והירוק הדינמי במושב הזכיר לו את כפרו. בימים האחדים שבהם הצטרפתי לעבודה גם אני יכולתי ליהנות מנוף יפה של שדות ומטעים מוריקים. את העבודה בחממות לא אהב אבי, וגם אני לא אהבתי במיוחד. מקום לח שכמעט אי אפשר לנשום בו. זה היה כמו להיות עכבר במעבדה סגורה של מדען אכזר שמתיימר לידע ולכוח.

קטיפת עגבניות ומלפפונים בחממה לא הייתה עבודה קלה. במטעים העבודה הייתה יותר קלה ועצמאית, אבל בחממה אלון האיץ כדי שהעבודה תיעשה מהר יותר, בעיקר בימי שוק – אלון רצה להספיק להוביל את הסחורה לירקנים בשוק.

לפעמים אלון היה קשה עם אנשים. שמונה שקלים לשעה היה משלם. רק

מאוחר יותר העלה את השכר, וגם אז הוא לא היה גבוה. לא מכבר הבין אבי שאלון רצה עבודה בזול, אבל שיעבדו קשה בשבילו. באחד מימי העבודה הקשים, "איש רע, רעה את אלון" צעק אליו אבי. אלון מיהר לתקן את העברית, "אני אתה ולא את." "את... אתה... לא משנה – אני חדש אתה לא טוב להתייחס אני." כה נרגש היה אבי באותה שעה. מנסה להגיד דברים שהפריעו לו, אבל אילמות מילים עבריות הביאה אותו לכדי פעפוע פנימי. אלון ידע שלא עשה טוב עם האיש. הוא קרא אליי וביקש שאתנצל בשמו. אותה תמונה של ילדה שעדיין לא ידעה לחבר משפטים בעברית חקוקה בזיכרונותי הראשונים של החיים בארץ.

בין חופשת הלימודים לבין ההסתגלות לחיים בארץ ניסיתי להיות ילדה אחרת, שרצתה להיות תמיד יותר בוגרת מכפי שיכלה. מצבי החיים המשוניים ביגרו אותי טרם עת, עוד מבעוד מועד העניקו לי תפקיד שלא תאם את כתפיי. קיבלתי את הדברים כפי שיכולתי לעשות אותם וכנראה אף לא הייתה לי הזדמנות אחת להגיד "מורדת".

באותה תקופה נרקמה מערכת יחסים מיוחדת, מערכת יחסים שהניבה ידידות לא מובנת בין אלון ואבי. אולי זו האהבה המשותפת שבין שני אנשים אלה: אבי – איש אדמה לשעבר, וחקלאי ממושב בארץ החדשה – אלון. גם בתקופה שלא הייתה עבודה אלון התקשר לשאול לשלום המשפחה. ביקורו הראשון בבית החדש שאליו עברו הוריי ממרכז הקליטה היה מרגש ומיוחד במינו.

זכורה לי תמונה כה חזויה שלא התאימה לסיטואציה מסוימת בחיי. אלון הביא מפרי אדמתו: פירות, עגבניות ומלפפונים. "תעשו מיץ", אמר אלון. אימי הנהנה וחזרה על אותן מילים היחידות שהכירה אז, "בסדר" ו"כן". הכול היה כן ובסדר אצל אימי. אלון חיך מעט וישב בסלון החדש והמרווח ליד אבי וסקר את הכלים במזנון. אחר חלף מבטו על הקיר שהיה כמעט ריק מקישוטים, פרט לתמונה שבה עומד סוס יפה ותמונה נוספת שבה נראים מפלי מים זורמים. שתי התמונות יחידות שרכשתי בתל אביב בשווי מהפנימייה. שרשרת פרחים קישטה את המזנון שצבעו חום-שחור. מעל לכול בלט פסל פלסטיק של תרנגול גדול שעדיין עטוף היה בניילון. הוריי היקרים עדיין מנסים להיאחו בדברים הקשורים לחייהם הקודמים.

מנגינת פתיחת תוכנית רדיו באמהרית נשמעה. אבי הגביה את הקול. אלון ישב, רגליו משוכלות, נתן מבט באבי ובכל היושבים בבית. שקט חד השתרר בסלון, עיניים אחרות ועיניים מוכרות בחנונו את זה. הבטתי באיש הצעיר ולא יכולתי לעמוד על טיבו. אחר נתתי מבט באבי, האיש שהביאני אל העולם הזה, איש שעמד איתן אל מול קשיים רבים ולא הרים ידיו. תמיד ראיתי אותו

כאיש הכי חזק והכי גבוה והכי אמיץ, ועתה ראיתי פניו אחרת ממה שהכרתי אותם בעבר. פנים חרוטות במסע זמן שמתעבה לאט. כה רבים הקשיים והבעיות בארץ החדשה. פלא היה בעיניי. דמות אבי היקר, שכה הכרתי בעבר, כעת חידה הייתה בעיניי ורציתי מאוד ללמוד, להכיר, להתוודע ולגמוע מהתבונה ומחוכמת החיים.

שתייה קרה הגישה אימי. מזגה לכוס ונתנה ביד ימין כשיד שמאל תומכת ביד ימינה. אלון, שידע את משמעות הנתינה, עשה כמוה וקיבל את הכוס. לגם והניח על השולחן המרובע, אותו שולחן שהכיר כבר ממרכז הקליטה. "בית יפה. גדול יותר מהקודם," ניסה לפתוח שיחה עם אבי. אך אבא היה שקוע בחדשות. אלון שתה מהכוס, הניחה שוב, הוציא פנקס, רשם דבר מה והכניס לכיסו. ג'ינס משופשף היה לגופו, חולצה צווארון כחולה השלימה את לבושו. בחור נאה היה אלון. הבנה ונכונות גילה כלפי אבי, שחייו נקשרו בחייו. בשעה ערב מאוחרת יצא אבי ללוות את אלון.

באותה תקופה יכולתי לראות בתווי הפנים המשתנים של אבי ואימי פנים חדשות שלא הסתירו את קשיי היומיום בארץ. עיניים שכמעט איבדו את ניצוץ החיים שהיו להן. הימים שחלפו לא הסתירו את פגעי הזמן שמסתמנים במראה שלהם. בעיקר לא יכלו להסתיר את המצוקה הכלכלית בבית. בשיחות המעטות ביניהם נאמרו הדברים החשובים, בעיקר הדברים שכל כך ניסו להסתיר מהילדים הקטנים. הילדים הגדולים כמעט לא מבקשים הרבה. תבונה מיוחדת הייתה לאחיי הקטנים, אפילו הקטן מביניהם הבין את משמעות הכסף. אבי כהרגלו לא היה מסוגל למנוע דבר מהילדים, בעיקר מבנו הקטן, טוביה. טוביה נולד בארץ לפני כשמונה שנים. הילד הראשון בארץ החדשה. חולם כילד שבא אל חיים מודרניים, טיים רוצה להיות בעתיד. טיים קרבי, זה חלומו של בן איש אדמה. בין לבין רוצה גם להיות כדורגלן מצליח. אבי בטוח שבנו הקטן יגיע רחוק, הרי ילד שנולד במקום ובעידן כזה, אפשרויות רבות פתוחות בפניו.

טוביה ואבי נראים שונים זה מזה, מלבד צבע העור ותווי הפנים שמראים על היותם אב ובן. טוביה מתפאר על היותו יליד הארץ. לעיתים מתפאר על שלא חווה את קשיי המסע אל ארץ ישראל. חוויית המסע אל הארץ נראית לו כסיפור בלהות. טוביה, כילדים אחרים, לא אהב לשמוע על הקשיים של משפחתו בדרך לישראל.

אהבתי לראות את אבי ואת אחי טוביה. הישן והחדש ניכרו בשניהם. אבי ניסה ללמד את טוביה על החיים באתיופיה. "אתה ילד של אתיופים, אסור לך לשכוח מאיפה באת," חזר על אותם דברים.

טכניקות שעזרו לה לקנייה. המספרים תמיד היו מוכרים לה, רק האותיות התנכרו לה.

היו רגעים שבהם רציתי לגעת – לחבק ולאמץ אל ליבי את הוריי ולהגיד להם הרבה דברים. אבל אבי היה סגור ומרוחק מאז עלייתו לארץ. צינה וחומה נסותרת חצו ביני לבינם. לא קל לעקור מהמקום שבו נולדת, בעיקר לעבור למקום שבו הילדים הופכים להיות ההורים. מצב זה פגע מאוד ביחסים בין ההורים והילדים. תמונות רחוקות חולפות לנגד עיניי – תמונה של אב בטוח ומעורה בטבע – איש גבוה, חסון ובעל הליכה נינוחה ומהירה שאחריו קיפצה ילדה קטנה, עם מקל קטן ושמלתה קשורה סביב רגליה כך שייראו כמכנסיים של אביה. אותה ילדה שניסתה להידמות לאביה ולא לאימה. החיוך הכבוש של האב למראה בתו הקטנה שצעדה אחריו. ניסיונות החיקוי של בתו הצחיקו אותו, אבל הוא התאפק. בהסתעפות של השבילים האב נעצר. הבת הקטנה מיהרה אל העץ שבפינה.

צללי העץ הגדול הטילו אימה ויראה גדולה מפני גודלו. הילדה עמדה והסתכלה בענפים הגדולים. הרוח הניפה את העלים הגדולים בעדינות. ענפים אחדים נשקו לאדמה. נוכחות חזקה הייתה לעץ באזור. הכניסה אליו הטילה צינה ופחד.

לבסוף נתלתה הילדה הקטנה על אחד הענפים והמתנה בסבלנות לאביה. האב קרב, דוחף אותה חזק. היא התרוממה אל על עם הענף, פחד ואושר מרקדים בליבה. העצים והשדות נשקפו מהגובה. האב אף הוא לא חסך את ההנאה הגדולה – הוא טיפס על אחד הענפים והתנדנד עם בתו הקטנה. הצחוק והקרבה המיוחדת שהיו בין אותה בת ואותו אב לא ניכרים ביחסים בינינו כיום. הקסם וההערצה שחשתי כלפי אבי קיימים בתוך תוכי, אלא שהשנים והמעבר אל ארץ אחרת הסתירו והדחיקו אותם ממני.

אבי היקר לא היה אלא אדם שניסה למצוא את מקומו החדש. בשנים שבהן עבד בקרן קיימת לא תר אחר מעשה מתאים. מסופק היה מהעבודה. השהייה הרחק מההמולת העיר, הרחק בתוך היער המתעבה, כנראה היטיבה עימו. עתה, כמעט כל היום בבית – קשה היה לו. לכן שוטטות הייתה אחד מעיסוקיו הרבים של אבי, בעיקר בימים שבהם לא עבד אצל אלון.

בשעות הבוקר המוקדמות יצא אל התחנה שלא הייתה רחוקה מהבית, כובע ירקרק חבוש לראשו. אבי לא היה מהאנשים שנסעו בתחבורה ציבורית. "הליכה ברגל מוסיפה אריכות ימים," זה היה התירוץ שלו. בצעדים זריזים וקפיציים עשה דרכו אל העיר העתיקה. רק המקל ביד חסר להשלים את דמותו הגברית. אבי נמנע מללכת עם מקל ההליכה שלו. רק לאירועים חשובים נטל עימו מקל.

"אני צבר, אני לא אתיופי," השיב טוביה. אימי, ששמעה את המילה שכל כך הרבה להגיד טוביה, מחייכה בינה לבין עצמה. "אני אתיופי, אימך אתיופית לכן גם אתה אתיופי," ניסה להסביר לו אבא. "אני יודע. כל המשפחה אתיופית, אבל אני כאן נולדתי. לכן אני נקרא צבר," מתעקש טוביה על הגדרת עצמו. "תניח לו. הוא רק קטן. כשיהיה מוכן יבין בעצמו," התערבה אימא. ואני ישבתי הרחק משם והשקפתי מהצד על חילופי הדברים ביניהם. המעשים והדברים בבית הוריי הצטלמו יפה בעיניי, עיניי המפליגות למרחקים הרחוקים לאורך ריעת זמן של עשרים ושתיים שנות חיי שבהן יכולתי לראות את חיי וחיי משפחתי, חיי עבר שנדחקים על ידי ההווה, העכשווי.

"לא יכול לחנך אותך, זה אבוד," הביע צער אבא. "הוא ילד טוב. טוב בכל מה שהוא עושה. אפילו האמהרית שלו טובה יותר משל הילדים שנולדו באתיופיה," הגנה אימא על בן זקונה.

"את צודקת," הסכים וחזר למזמור שמונח לפניו.

קריאות מבחוץ הפריעו לקריאתו. הוא מייד הניח שוב את המזמור והציץ מהחלון. "כן," עונה לקול הקורא בשמו. "אני צריך אותך," נשמע קול מוכר. אימי: "מי זה?" בעודה ממהרת אל החלון שהשקיף אל חניית הבניין. "עבודה, יש עבודה?" שואל אבא את אלון. "כן, אתה בא לעבוד?" נשמע קולו של אלון. "כן, אני יורד," משיב אבא וממהר אל הפינה שבה מונחים בגדי העבודה.

זמן מה השקפתי על הרכב שהתרחק לאיטו. אבי ישב ליד אלון. מהבגז' הפתוח מעט בצבצו ארגזים צבעוניים. שקט השתרר בבית. זרם חזק של מים מהברז הפר את השתיקה. אימא קיררה את המחבת שבה הכינה את האנג'רה. המטבח הקטן היה לוהט מהבישול המתמשך של אימי. על השולחן הישן ליד המקרר סידרה בשורות אחידות את האנג'רה שהכינה כבר. בשני סירים לא גדולים התבשלו שני סוגי רוטב שונים: בשר ותפוחי אדמה. אימי שקועה הייתה בהכנות לארוחת הערב. כשסיימה קרבה אל השולחן הגדול, הרימה את המזמור הפתוח, בהתנה באותיות השחורות, הסיטה את מבטה לחלון, אחר חזרה אל הספר שבידה, בהתנה שוב וסגרה בעדינות. לפני שהניחה נשקה ברכות – יראת כבוד גדולה הייתה על פניה. מראה כזה לא כל יום רואים – הניצוץ והמבט שהביע רצון מיוחד למשהו נסתר ונשגב.

אימי היקרה, כמה רבים היו רצונותיה הדחוקים. בכל שנות חייה בארץ לא הכירה ידע, פרט לחוכמת החיים שהעניקו לה חייה. אימי ידעה לעשות קניות במכולת. ידע בסיסי בשפה החדשה היה לה, בעיקר השכילה להבין שהיא צריכה לדעת לעשות חישובים. איש לא היה טוב בחישובים כאימי. אימי ידעה לזהות מספרים, אבל לא מספרים גדולים. טכניקות חישובים מיוחדים היו לה,

בתקופה שלפני החגים גישש אבי אחר קנייה מתאימה למשפחה. מעטים הדברים החדשים שרכש בימים אלה. בעודו חולף על פני החנויות נזכר בקניות החגים באתיופיה. הכול היה כל כך קל שם. סחורה החליפה סחורה. כסף כמעט לא שיחק תפקיד מרכזי. אבל בארץ קשה בלי כסף – הכול כרוך בו.

בלהט המתעלה של הנגב שוטט אבי בעיר העתיקה של באר שבע. מוכר הציע סחורתיו ליד בנק הפועלים. שתי נשים עמדו לידו ושוחחו בשפה זרה. בשיני זהב חיך המוכר אל העוברים השבים. המחטים משכו את עיניו של אבי. הוא קרב ולקח חבילה אחת ובחן בדקדקנות. המוכר נצמד אליו ואמר "זה טוב, טוב". "קטנים, לא טוב קטנים", השיב לו אבא. המוכר רכן ונטל חבילה אחרת ותחב לידיו של אבי. "טוב, טוב", הצהיר על סחורתו. אבי בחן את המחטים האחרות, שהיו גדולות יותר. "כמה?" שאל. ארבע אצבעות אותה המוכר והוסיף "שקל". "הרבה, הרבה", השיב אבא. "שלוש, שלוש", מיהר להוסיף המוכר. "שניים, רק שניים", התמקח הקונה. אנשים שהמתינו בתחנות הסמוכות היו עדים להתמקחות של המוכר הרוסי ושל אבי.

ההתמקחות של אבא הצליחה. בשני שקלים רכש מחטים גדולות שחיפש תקופה ארוכה. כבר יותר מארבע שנים עיניו אינן מצליחות לראות את החור במחטים. אולי עם המחטים החדשות לא תהיה לו בעיית השחלה של החוט. את הדרך אל השוק הבדואי חתך דרך הסמטאות הישנות של העיר העתיקה. חלף על פני השוק היומי וחצה את הכביש אל אילת. השוק היה עמוס, כנראה קניות לקראת החגים הבאים. כמעט כל המוכרים היו ישראלים. לא ברור היה למה נקרא השוק בדואי. רק בפניה הרחוקה אפשר היה לראות נשים וגברים בדואים שישבו על הקרקע הלוהטת והציעו את סחורתם, אותם אנשים מיוחדים שרואים אותם הרבה בעיר זו. אבי עבר מדוכן לדוכן ולא מצא קנייה מתאימה.

בערב ישב בסלון וחישב את ההוצאות לחגים. אבי היה אחראי על ההוצאות, שהרי עדיין רצה לשמור על מעמדו במשפחה, כראש המשפחה ובעל המילה האחרונה בבית. המצב החדש בארץ הציב בפניו מציאות אחרת. האישה לא הייתה אותה אישה ממושמעת, אלא יכלה לתת קולה בכל מה שקשור לניהול המשפחה. מציאות חדשה זו הוסיפה חיכוך לבעיות החדשות בחיים. הגבריות שהכיר בחייו הקודמים נלקחה ממנו בהפתעה, ואימי לא ניצלה את המעמד שהעניקו לה חייה החדשים, אלא ניסתה לשמר את הכוח והמעמד של בעלה. חיי העוני הביאו עימם הרבה מריבות וחיכוכים בין הוריי. לעיתים מריבות אלה נמתחו לאורך שעות וימים. השתיקה שמצאה דרכה אל בית הוריי שבשכונת ט' הישנה הייתה מחרידה מאוד, שתיקה המקבילה לשקט המשתרר

בליל נגב חורפי. אותו שקט מרגיע ובה בעת מעורר צינה פנימית. השקט של לילות באר שבע מעורר בי מחשבות על העבר והעתיד. לעיתים הוא עד למצבות זמן שחלפו על פניו. שקט לילה קריר שחוצה ימים וחוצה גבולות שונים: שממה ושגשוג, עבר והווה וגם עתיד.

כשאבי צעד ברחבותיה הישנים של באר שבע דמיינתי אותו כאדם וכאיש אחר, חלוץ שחי בימיו של בן-גוריון – ממש כאותם חלוצים – בעל בלורית מתבדרת ברוח הלוהטת של הנגב ולגופו חליפת חאקי משופשפת, עיניו רואות את הכוח הסמוי של המדבר, המדבר שקיומו נצחי. כאבי וכבן-גוריון עצמו – אנשים רבים באו וחלפו על פניו. אברהם, יצחק, יעקב, בני יעקב חלפו והותיר אותות חייהם בעיר. גם אחריהם עברו אנשים, אימפריות ושלטונות זרים. מהם נותרו עקבות אחרונים: גשר ומסגד מימי הטורקים, בית קברות של חללים זרים מימי הבריטים. אבי נשקף בימי ראשית המדינה – מפריח את הנגב יחד עם אותו איש שכל כך מוכר בעיר זו. אבי ניבט אליי כאיש הנגב – בר קיום ובעל כוח הישרדות כשל המדבר. כיצד הייתה נראית אז באר שבע, עיר שנבנתה על ידי חלוץ ציוני יהודי מאתיופיה? קשה שלא לדמיין בעיניים החולמניות שלי בנייה חדשה של עיר אבות בידי אבי ובן-גוריון. אם כך הייתה נבנית עיר זו, הייתי יכולה לראות עכשיו בתים עגולים וגדרות אבן מקיפים את שכונותיה, ואולי מבנה אחר שיכול היה לגשר על הפער בין שני העולמות השונים שחי בהם אבי: עבר והווה. אלה שתי מראות גדולות שבהן נשקפים פני אבי היקר. אלה שני צירים גדולים בחיי בעיר זו – של אבי ושל בן-גוריון.

סבא יצחק

מדפים מלאים ספרי קודש, שולחן קטן בפינת האוכל, כיסאות פלסטיק דהויים, מיטת סוכנות ישנה בפינת הסלון, פמוטים עתיקים המוכנים תמיד לקראת שבת. תמונה החקוקה בזיכרוני תמיד – הבית של סבא. בית צנוע ודל בחפצים אך מלא בקדושה. סבי היקר אשר מתה עליו אשתו בפתאומיות סירב להינשא בשנית ופשוט בחר למלא את יומו ברוח.

"לא חסר לי דבר," חזר ואמר שוב ושוב. כל אימת שניסו בני המשפחה, ביניהם הבנים וכלותיו, לרכוש עבורו רהיטים חדשים, דחה אותם בתוקף ואמר, "בשביל מה לי חפצים חדשים? חפצים הם רק חפצים ודי לי במה שיש לי." בשנות ילדותי אהבתי מאוד לבקר בבית סבא. זה היה מקום מפגש עם בני הדודים בימי שבת. רוב היום פשוט שיחקנו בחצר הבניין. אלו היו השבתות האהובות עליי ביותר.

סבא נהג לקחת את נכדיו לבית הכנסת מגיל קטן ולהרגיל אותם לתפילה בציבור.

יום אחד בימי השירות הלאומי שלי הגעתי לבקר אצלו. מייד כשהבחין בי בפתח הדלת קרא, "שרה יקרה, טוב שבאת, שבי. אני רוצה להראות לך משהו," ופניו מאירות. הוא שלף דף כלשהו והציג אותו בפניי. בתחילה חשבתי כי הוא קיבל מכתב בדואר ואולי הוא רוצה שאתרגם לו את הכתוב, אך כשהתחלתי לקרוא הבנתי כי מדובר במסמך הוקרה על כך שזכה לקחת חלק בכתיבת ספר תורה. את הדף בספר התורה הוא הקדיש לעילוי נשמת סבתא טובה, אשתו האהובה. הוא ביקש שאקרא שוב ושוב את הכתוב וקראתי לו והוא היה מאושר. "את רוצה לאכול פסטה?" שאל, "הכנתי אותה בעצמי. תרצי?" "לא סבא, תודה," השבתי, "אני לא רעבה." הוא היה בשלך ומעולם לא הטריח אף אדם בצרכיו שלו. הוא בישל לעצמו, ניקה וסידר. בערב שבת, בשעת בוקר מוקדמת של יום שישי, אפשר היה לראות במטבח על הכיריים את התבשילים מוכנים לשבת. כזה היה סבא, זריז למצוות.

זכור לי במיוחד ערב פסח אחד. כולם היו עסוקים בהכנות קדחתניות לקראת החג. אני ואחיי יצאנו לשחק בחצר הבניין. לפתע ראיתי את סבא יורד עם סלים מלאים בכלי בית. שאלתי אותו לאן הוא הולך והוא ענה שלמקווה, להכשיר את הכלים. ביקשתי ללכת איתו והוא הסכים. כשהגענו למקווה הוא טבל את הכלים בשמחה גדולה ובסבלנות תוך שהוא מזמזם שירים. כשיצאנו

ראיתי שסבא לוקח כד וממלא אותו במי המקווה... שיהיה... היום אני יודעת כי זה נבע מתוך תמימות ופשטות. אני הולכת אחרי סבא, מנסה להדביק את קצב צעדיו. סבא נראה לי אז גדול וחזק, גם בשנותיו האחרונות לא נתן לשנים לכופף את גופו. הילוכו בטוח, הוא מחזיק את שני הסלים עם הכלים הכבדים והולך יציב.

במשפחה מספרים שכשהיינו בדרך לארץ ישראל במסע לסודן סבא תמיד קיבץ סביבו את ילדיו. באחד המקומות בדרך היה נהר גדול ורחב ולחצות אותו הייתה ממש סכנת נפשות. סבא פשוט פרש את ידיו לצדדים וביקש מילדיו ומאשתו להחזיק בו עד שחצו את הנהר. עד היום אני בטוחה כי סבא לא באמת יכול היה להחזיק את כולם בגופו, אך נראה לי כי כולם כל כך בטחו בו עד שנדמה היה כי הוא נושא את כולם על גבו. הוא תמיד נסך ביטחון בסוכבים אותו.

סבא היה דתי אדוק והקפיד מאוד על כשרות המאכלים שאכלנו. יום אחד, בעת ששהינו במחנה הפליטים בסודן, הגיע חייל סודני עם מגש ועליו לחם ומאכלי גבינה כלשהם. סבא קיבל מידיי את המגש והודה לו. על אף הרעב הכבד ששרר שם סבא ביקש מכולם לא לגעת באוכל. הוא יצא מן האוהל ששהינו בו ולאחר מספר דקות חזר עם מגש ריק. הוא הגיש אותו לחייל ואמר, "תודה, היה טעים מאוד."

כולם הבינו כי סבא פשוט קבר את האוכל.

מדפים מלאים ספרי קודש, שולחן קטן בפינת האוכל, כיסאות פלסטיק דהויים, מיטת סוכנות ישנה בפינת הסלון, פמוטים עתיקים המוכנים תמיד לקראת שבת.

שם גם בחר סבא להחזיר את נשמתו לבורא, בבית הקטן והפשוט שאותו כל כך אהב.

במדבר

עֲלֹטָה, עֲלֹטָה, נְשִׁימוֹת

אֲחֵרוֹנוֹת גּוֹןְעוֹת

לְאֶטֶן.

בְּמִדְבָּר,

בְּמִדְבָּר זֶה נוֹתְרוּ זְקָנִים,

יְלָדִים, נְשִׁים, גְּבָרִים

הבטם ברה

שרה דגו

כבר שבע שבועות בבוקר. אני צריכה להעיר את הילדים ולהכין אותם לבית הספר. הכנתי להם את הירקות כבר מאתמול בקופסאות. הקטן אוהב פרוסה עם שוקולד בלי הקשה מסביב, הגדולה שלי מאחרת כרונית. מה אני אעשה, לא גידלתי אותה אני, אלא אבא שלה. מחדר לחדר לסלון נספור לא יותר מעשר מרצפות. אני יכולה ללחוץ להם והם מתייצבים, אבל אני הולכת עד אליהם להביא להם את הבוקר טוב. להתראות ילדים, להתראות.

עכשיו תורי. מהר, חייבת למצוא את הגזייה החדשה שלי. רק שהבנים האלה לא יקלטו את הפטמות. את המגפיים החדשים הנחתי בכניסה לבית ותמיד אני ממתנה לפחות חמש דקות עד שפותחים לי את הדלת. "אין עוד מלבדו" בצבע כחול לבן ואני כבר מתחילה לשיר את זה מרוב שעמום ולשאול מי זה ההוא שלבדו. בקיצור... מגפיים יש! אין לי כוח לסדר את השיער הזה כבר, זו תמיד מלחמה עם השיער הזה, תמיד. קודם לחפוף עם מרכך של הוואי, למרוח קרם, לסרק רק במברשת, לנשום חזק ולאסוף הכול בבת אחת עד שיש סימן אדום על האצבע. חולצת בית ספר מהר, ולרוץ לשעת אפס.

בשעה שתיים וחצי אני צריכה לחכות להם בבית. "קניתי לכם בובות, תשחקו לכם אימא ואבא," אמרתי בחיוך חושף שיניים והם השיבו לי בחזרה בחיוך. בשש בערב יש לי אספת הורים, המורה שוב תקרא בשם שלה בצורה שגויה ואני שוב אסתכל לה בעיניים ואזיז אותן מהר שלרגע לא תקלוט שאני כועסת על כך שהיא לא מדייקת, ואז אנחנו נשב ואתרגם לה את המילים "סיכוי גבוה", "פוטנציאל", "תעודת בגרות", "מנהיגות", "גיל ההתבגרות". ואשכיב אותה לישון עם הבובה האהובה, את אימא שלי.

לא יָכְלוּ

לְדַרְךָ. לא

יָכְלוּ. הִיוּ

וְעוֹדֵם, סִימְנֵי הַדְרֶךְ הַמוֹכֵלָה

לִירוּשָׁלַיִם.

התחדשות

הַיָּמִים מִתְאַרְכִּים לְאִשָּׁם

מוֹאָרִים יוֹתֵר.

שָׂרָף עוֹלָה בְּעֵצִים

וּמְחִיָּה אוֹתָם

שׁוֹב

תוֹהָה

הַאוֹכֵל גַּם אֲנִי

לְהִתְחַדֵּשׁ כָּךְ

שׁוֹב.

לצאת

רוֹצֵה לְהַשִּׁיל מְעָלִי,

הַמִּשָּׂא

כְּבֵד.

פְּרָפֶר בְּתוֹךְ גֶּלֶם חוֹכֵט

בְּכַנְפָּיו. מְכָה וְעוֹד

מְכָה

וְעוֹד אַחַת.

וְאִז -

לְצֵאת.

זקנה בת השבעים

ברוך אתה אלוקי ישראל, אלוקי אברהם, יצחק ויעקב, אשר הביאתני עד הלום. אני מוכנה. אם המוות יבוא, אקבלו בזרועות פתוחות. כפי שלימדוני אבותיי, אף המוות בדרך לירושלים הוא מוות ראוי, על אחת כמה וכמה המוות בירושלים עצמה.

על אף ששנתי נדדה, ולמרות יללותי של מי ששוכב במיטה לידי, ותקתוקי השעון שאינם פוסקים, הצלחתי להירדם קצת ולהתעורר, ישתבח שם אלוקי ישראל לעד.

אולם מצבי הולך ומידרדר במהירות. אומרים שלקיתי במחלת השיטיון. אינני מסכימה עם הקביעה הזו. אני צלולה יותר מאי פעם ושלווה יותר מאי פעם.

דבר אחד בלבד טורד את מנוחתי לאחרונה – שְׁכָחָה. מחלה התוקפת זקנים וזקנות כמוני. אני חוששת שהזיכרון יבגוד בי; חרדה פן אאבד את כל אשר אגרתי בשבעים וחמש מאות ואלפיים שנות קיום משופע באירועים. ואני מה שאני – אוד מוצל מאש, שרידו של אילן גדול, עתיק, שניצב זקוף עידן ועידנים בארץ רחוקה. אני, בת השבעים, נושאת בתוכי אוצר בלום, המבקש לצאת לאוויר העולם; מטמון, שבתנאים אחרים ובמקום אחר היה תופס מקום של כבוד בדברי הימים של העם כנכס צאן ברזל. ברם, עתה זמני קצוב ויכולותי מוגבלות. אני אישה באה בימים, החיה על זמן שאול; בעצמי מידרדרת במהירות לתהום הנשייה. רק מאובדן הזיכרון אני חרדה, לא מהמוות עצמו, אובדן הגוף. אולי חשש זה הוא שהביאני פתאום לפתוח את סגור ליבי ולשחרר ולו מעט ממה שאגרתי בבטן כל החיים? ושמא אלה הם פרפורי הגסיסה האחרונים? איש לא ידע. אני מאמינה כי יש סיבה לכל דבר שקורה בעולם הזה. אל לו לאדם לחשוב שכל מה שקורה לו הוא לשווא.

האומנם תהפוך אישה את עורה בגיל שבעים שנה, לא כל שכן לאחר אלפיים וחמש מאות שנה, ותפתח את ליבה ותשפוך את אשר אצרה בתוכו כל השנים האלה?

ובכן, אינני חיה כבר בארץ לא זרועה, בתולית, פראית, שחינכה את בניה לחסום את פיהם ולנצור את לשונם, כי מוות וחיים ביד הלשון. ועתה, כשאני חיה בארץ אבותי, אני יכולה להרשות לעצמי לפתוח את סגור ליבי ולפטפט את ימי האחרונים למוות. ואעשה זאת כל עוד אוכל, בטרם ארד שאולה

ואשיב את עצמי לבעליו ואת צלעי לאישי, יקירי, אשר הקריב למוות את נפשו על הגנת מסורת אבותיו.

אולם, נשגב מבינתי איך לפתע אדם קורס אל מיטת חוליו ומגיע לשפל המדרגה. איך הושלכתי אני מאיגרא רמא לבירא עמיקתא?

נסתרות הן דרכי האל. רק לפני שמונה־עשר חודשים הגעתי לשיא, לרוממות רוח אלוקית, עת נישאתי על כנפי יונה וחציתי מרחבי זמן ומקום עצומים, אלפיים וחמש מאות שנות אור. נסקתי, בכל מובן, למרום, עת שאספתי את ילדיי, נכדיי וניניי והובלתים אל החלום. ליבי פעם בחזקה בכל מדרגה שטיפסתי. המראתי אל על. הגבהתי טוס. הרקעתי שחקים. הצצתי וכמעט נפגעתי. כמעט נכוויתי מן הסנה הבורע. כמעט נגעתי באלוקים עצמו. התקרבתי אליו עד מאוד. הבטתי אנה ואנה וראיתי עולם אחר, אינסופי, בלתי ניתן להבחנה. נפעמתי וידעתי את מקומי. הבנתי ביתר שאת את האחד האוחז בידו את הכול. אלוקים. ראיתי את נפלאותיו גם כשירדתי באותן מדרגות לרגלי היונה שנשאתני הנה, עת נפתחו ארובות השמיים ושטפו את גופי וטיהרוהו, קידשוהו, כמו ביקשו להכנינו לגודל השעה והמקום. כמו לאמצני לחיקו, אלי הטוב, ולברכני על המאמץ שעשיתי, כמו לבטא את הגעגוע בדמעות, דמעות גיל, השמיים בכו. למעני גשמי ברכה. הם ירדו בשקט מופתי, הרמוני, צליל נעימות מפעים. ונפשי סערה. געשה. רעשה. נפלתי אפיים ארצה. נישקתי את האדמה הבוכייה. התבוססתי בבוץ. משמשתי. חיבקתי. ליטפתי. התאחדתי כמו עם אישי, יחידי, שלושה עשורים לאחר שאיבדתיו לעד. שלמות. בריאה חדשה. לידה חדשה. דמעותיי זלגו כמו הגשם. אני, בת ואם ביתא ישראלית צנועה, לא יכולתי לעמוד בגודל האירוע – הגשמת החלום שחלמו רבים לפני. הגשמת גשם את חלומם. זה נפל בחלקי. דווקא אני, זקנה באה בימים, רגע לפני תום המסע, מסע החיים, זכיתי למעמד זה. בכיתי בהכנעה, בענווה. בכיתי עבורי ועבורם, דורות רבים של חולמים שחיו לפני. בכי דורות.

אך שמונה־עשר ירחים עברו מאז.

והינה פתאום אני שוכבת על ערש דווי, בבית חולים, תלויה לא רק בילדי, העוטפים אותי באהבה, אלא גם בשני מלאכים לבושים לבן, האחד ד"ר חכים והשני ד"ר קליין. שניהם בני אלוקים אחד, שלוחים על ידו לטפל בבריות הסובלות ייסורים רבים ושונים שעל בני האדם לעבור בטרם הם משיבים את עצמם אליו.

והינה אני שומעת יללות כאב של אדם, שתבנית פניו שונה מתבנית פניי שלי, שנפל למשכב לידי. הוא סובל את כאבו לבד. נראה ערירי. אני לא רואה בני משפחה המקיפים אותו. איש לא בא לדרוש בשלומו מאז הגעתי הנה

לפני שבועיים וארבעה ימים. אני חושבת שכאב כזה הוא כאב מייסר במיוחד. כואב לאדם גם כשאין כאב. אני התחלתי לכאוב את כאבו. נכמרו רחמי. כבר שמונה-עשר ימים האיש שוכב ובוכה בדמעות שליש, ואיש לא שם לב אליו, מלבד פעם או פעמיים במהלך היום, כשאזו אחות רחמייה באה לתת לו כדורי הרגעה שלא מרגיעים כלל. ומלבד פעמים מספר במהלך השבוע, שבהן זיכה את ילדיי במצוות בכך שהסכים שיסייעו לו לקום מהמיטה כדי להטיל את מימיו בשירותים הסמוכים למיטתו. נראה לי שהוא סובל מאבים מסוג אחר, ששייך רק לאנשים בודדים, עריריים. כאבים שאינם גופניים גרידא, אלא בעיקר נפשיים, ברוח שעדיין מפעמת בגופו הלאה. בדידות, שכאבה עז עד מאוד. נדמה שבניו של האיש, אם ישנם, הורידו את שיבתו ביגון שאולה. השליכוהו לכאן בזקנתו.

ואילו אני, הגם שלקיתי במחלת הזקנים כמוהו, לא סובלת במיוחד, מלבד עייפות החומר והצלע שמהם חצובה אני – כאב הגוף. לא חסרה לי אהבה, ברוך אלוקי ישראל. ולמרות מה שאומרים עליי המלאכים, בריאה אני ברוחי. אני מוקפת בילדיי. אהבתם היא תרופתי הטובה ביותר. אהבה מרפאה כל חולי, בוודאי ובוודאי חולי של אישה באה בימים כמותי.

על אף שדעתי צלולה כמו מי הגיחון הזורמים בארץ הולדתי, ד"ר קליין עומד על דעתו כי אני חולה במחלת השיטיון. בגלותנו הרחוקה לא הכרנו מחלה בשם זה. ועדיין נשגב מבינתי מהי משמעות הדבר לגביי. אבל מאז הגעתי הנה והוכנסתי לתוך מכשיר הבוחן כליות ולב, אני מרגישה רע. והתרופות שנצטוויתי ליטול בעקבות כך רק דרדרו את מצבי עוד יותר. לפעמים יש לי בחילות, ולעיתים אני מרגישה מטושטשת. חיה חיים שכאלה, בדמדומים. חיי ביניים. לא כאן ולא שם. תלויה על בלימה. מרותקת למיטה לא נוחה, אף שריפודיה טובים. מחוברת למכשירים מוזרים שאינם מפסיקים להשמיע צפצופים מעיקים, המטרידים מאוד את מנוחתי.

מצב זה שנוא עליי מאוד. הוא חדש לי ומגביל אותי. הוא הופך אותי לתלויה לא רק בילדיי, אלא אף באנשים שאני בקושי מכירה, שעל שאלותיהם אינני יכולה לענות בלי תיווך של אדם שלישי. זה מתסכל אותי. אני לא רגילה למצב זה. חיים בתווך.

אף שאין זו דרכי להחזיק טובה לעצמי, כי אין הנחתום מעיד על עיסתו – כך לימדוני הוריי וכך לימדתי אני את ילדיי – אני מוכרחה להעמיד את הדברים על דיוקם. אני, שגידלתי ורוממתי ילדים רבים לבדי, מאז שאיבדתי את אישי, אהובי, בגיל בינה; אני, שבערוב ימי הובלתי את ילדיי לארץ החלומות – לא אוהבת להיות תלויה באחרים. אף לא בילדיי.

אך אני מודעת למצבי. יקראו למחלתי בכל שם שיקראו, דעתי צלולה. אני יודעת. מצבי הבריאותי לא כתמול שלשום. כוחי תש והולך מאז החלתי בטיפולים האלה כאן. אני סבורה שזה בגלל הגלולה המרה שנטלתי בעצת המלאכים כאן, או אולי בגלל המכונה שאליה הוכנסתי, אשר ביכולתה גם לשבש את החיים. כך למדתי. מוזר.

בארץ הולדתי, כשאדם חש ברע, הוא הולך לבית האלוקים שבקצה הכפר ומתפלל לאלוקיו ומבקש רפואה שלמה ותוחלת חיים ארוכה יותר בעולם הזה; אחר כך יורד למעיין שלמרגלות הכפר, מטהר את גופו במים חיים, הנובעים מבטן האדמה – ומייד מבריא, מקבל את חייו בחזרה, בלי ליטול דבר ובלי להרעיל או להקרין את עצמו למוות. רק תחינה כנה אל היושב במרומים, הבוחן כליות ולב, המביא מזור לכל חולה; לא אל יושבי קרקע ארעיים שראיתם קצרה ויכולותיהם דלות, ולא אל יציקת הברזל שאליה מכניסים בני אדם בריאים ומוציאים אותם חולים.

אכן כאן, באופן שנשגב מבינתי, התבלבלו היוצרות. החולה תלוי במלאכים בשר ודם. תחת שהאל בורא את האדם בצלמו ומקציב לו חיים, כאן חיים ומוות נתונים בידי האדם. ברצותם, מאריכים את החיים, חיי הסבל והייסורים; וברצותם, מקצרים אותם.

אך מה לי להלין בעודי מחוברת לקוצב החיים עצמו ותלויה בו, בתקתוק המטריד הזה, שכבר הוציא אותי מדעת. כל אדם, קל וחומר אישה בגילי, צריך להיזהר בלשונו. אף כאן, חיים ומוות ביד הלשון (אף שינוי הסדר, כמנהג הארץ, לא ישנה את המשמעות!) ואינני מעוניינת להקים עליי תוהים: האחת באה לגור ותשפוט שפוט? ועוד זקנה שבעת ימים, הרובצת על מיטת חולייה ורק בוהה בעוברים ושבים, ומבועתת מתקתוקי הזמן המרצדים מולה?

ובכן, אני כבר הספקתי להשכיל. כאן גיל האדם עומד לו לרועץ. אף זה שטרם הגיע לגבורות חשוב כמת בעודו חי; ממש אבן שאין לה הופכי. דעתו וחוכמתו אשר אגר כל חייו אינן חשובות יותר. הוא אף מושלך מחוץ לביתו אשר בנה במו ידיו, כמו היה חפץ. ראיתי את זה במו עיניי. אינני הולכת רכיל, חלילה וחס. בל ידבק בי אבק של לשון הרע. אולם את אשר ראו עיניי אני מוכרחה לספר, כי דבר חדש הוא לי.

אני בוהה בשעון. מנסה להתמצא במרחבי זמן, ללא הצלחה. אף פעם לא הסתדרתי עם השעון. מחוגיו גם לא העסיקו אותי כלל. עד עתה. אני עדיין שומעת את התקתוק המונוטוני, המטריד. שואלת את בני הצעיר, את מרקוזה, שלא מש ממיטתי מאז הגעתי הנה, מה השעה. השעה שש אחר הצהריים

בדיוק, הוא אומר לי. ועל צג המכשיר שאליו אני מחוברת הופיע הסימן הזה: 18:00 באופן מטושטש. שפשפתי את עיניי כדי למקד את הראייה. לא הצלחתי. ועתה בא ד"ר קליין, איש חרוץ וקטן ממדים, והשיא לי עצה: "גברתי הנאווה, צר המקום מכדי להכיל את כל הבריות שבאות הנה. קבלי נא המלצתי ללכת לבית הבדידות שבו תשכני כל צורכך." הוא הציע לפנותי לבית מחסה, שאינו מחסה כלל. צפוף כאן. צריך לפנות מקום לחולים אחרים, לדור החדש של חולים, שהארכת חייהם, הגם שהיא מלאכותית, נחוצה יותר.

אני מסרבת בתוקף. כל עוד נשימתי בי, אף אני נחוצה בעולם הזה. לילדיי. בייחוד עתה, כשאני פנויה קצת מעול החיים, מדאגה קיומית לצאצאיי, לתורת אימי, אני רוצה לדבר איתם. יש לי שיעורי חיים שלמים, שלא יסולאו בפז, להעביר להם. אלה נחוצים להם להמשך החיים בלעדיי. צידה לדרך. מלבד זאת, אני סבורה שלא ניתן להשיב כלי שבור על כנו. אני שבר כלי. אחותי שהולכה, הושלכה, לבית זה בעורמה ובהחלטה בלבדית של המלאכים, לא שבה ממנו אלא בארון קבורה. זה בית קברות לזקנים חיים, לעריריים, שלא בורכו בילדים טובים כפי שבורכתי אני. לאחר שביקרתי את אחותי בבית זה, וראיתי כמו עיניי זקנים עירומים כביום היוולדם מוטלים על מיטות ברזל חלודות בחדרים מצחינים סגורים, החונקים למוות אף את האדם הבריא ביותר, קבורים חשופים לעיני כול, עירומים מכאן ומכאן – נחרדתי. נשבעתי לא לשוב, ונשבעו ילדיי לא להשליכני לשם לעת זקנה.

"בשום פנים ואופן," השיב לו בתקיפות מרקוזה, בני, בן זקונים, אשר בתוקף היותו כזה הייתה מוטלת עליו מלאכת הטיפול בי לו חיינו עדיין בגלות. הכבוד הזה, לסעוד את ההורים בזקנתם, תמיד נפל על בני זקונים, בנים ובנות. על שום כך קראתי מרקוזה – משעני, כמשענת מקל האחוזה בידי זקן – להישען עליו בבטחה בזקנתי; ועל שום שנולד שמונה-עשר ימים אחרי מות אביו, אישי, אהובי. בכך כמו תפס את מקומו והיה לי למשען בשעת צרתי. בני קטני, שעתה היה לגדול, התברך בתכונותיו של אביו. הוא זקוף קומה, גאה במסורת אבותיו, מרחיק ראות, מכבד את הבריות ומכניס אורחים.

מלבדו בורכתי בצאצאים רבים וטובים. ארבעה בנים וארבע בנות הספקתי להביא לעולם בטרם איבדתי את אישי, וגידלתי אותם לתפארת ביתא ישראל. הם ייקחוני לביתי ויטפלו בי עד יום מותי, ושלוותי תשוב אליי כשייפסקו תקותי השעון. ילדיי ישמרו על צנעתי ועל כבודי, על כבודם, למען יאריכו ימיהם על פני האדמה שאליה הובלתם בערוב ימי, להם זכיתי על שקיימתי בקפדנות יתרה את הדיבר החמישי כאשר הוריי נפלו למשכב בגיל מופלג. גמולי היה גדול.

האם לשווא ילדתי ילדים בעצב? לשווא נשאתים ברחמי, ועל גבי, חודשים רבים ושנים? הם לא ישליכוני לעת זקנה. כולם יבואו לכלכל את שיבתי ולשמור על צנעתי. ואמות בכיתי, בקרב אהובי, בכבוד הראוי לאם ביתא ישראלית. "הבט נא, כבודו," פניתי אליו, אל ד"ר קליין. "אל תראני כך. אני שמרתי על כרמי אימי במשך שבעים וחמש מאות ואלפיים שנה בארץ לא לי, ארץ אבי נמרוד. ויכולתי לו, אף לנמרוד, שקם עליי שוב ושוב כדי לכרות את הגפן שנטעתי בארצו. לא זו אף זו; הייתי כעץ השתול על פלגי מים אשר פרו יזין ארץ ומלואה ועלהו לא ייבול עד עצם היום הזה. ולא ייבול מעתה ועד עולם. כי הפקדתי למשמרת. לפיקדון עולם.

"על-כן אני כבר לא חוששת למות. השגתי הרבה בדרכי הצנועה. אל תראני כך. כבת לעם עתיק וגאה, הרביתי כבוד לשבטי ישראל כולם. וגידלתי את ילדיי לאהבת העם ועירו ירושלים ולתפארת יהדות ישנה נושנה; והבאתי את ילדיי ונכדיי הרבים, ברוך אלוקי ישראל, לארץ אבותיהם.

"היש הישג גדול מזה עבור אם עבריה כמוני, בת השבעים?
"עתה, כאשר אני מוטלת על מיטתי, סופרת את ימי האחרונים, מוקפת בילדיי, אשר כבר דוברים את שפת הקודש, כפי שכבודו רואה כאן בעצמו – אני שמחה עד מאוד. אקבל את דין אלוקיי בריתה, כי את אשר זרעתי בעמל רב כבר קצרת. אני יושבת במולדת אבותיי, אהובה ואוהבת, שמחה עד אין קץ על שאלוקים זיכני בילדים כאלה, שלא משים ממיטתי יומם וליל. אני מחזיקה לו טובה על שהסתיירני בצל כנפיו כל השנים האלה והביאני עד הנה.

"על-כן, כבודו, אינני יכולה לקבל את המלצתך לילך לבית הבדידות. התר נא את הקשרים, חבלי חיים מעושים, המחברים אותי למכשירים האלה, מעשה יד אדם, ואלך הביתה בגאון."

ולבסוף, אף ד"ר חכים, איש חכם ונעים הליכות, השתכנע מדבריי. הוא החליף מספר מילים עם חברו ופנה אליי בזו הלשון: "גברתי הנאווה, אכן השהות שלך כאן לא תועיל לך יותר. על-כן, מן הבית באת ואל הבית תשובי. לכי נא הביתה, לצור מחצבתך, ותנוחי. אני מודה לגברתי על שהותך כאן. אני מאחל לך מנוחה טובה." והוסיף חתימתו על תעודת השחרור הביתה.

"תק", נשמע השעון ונדם ב-18:01.

שבתי הביתה.

נירכו דורשי שלומי. ברבבות, במאות ובאלפים באו מקצוות הארץ. עזבו את עיסוקיהם לכבודי. הרעיפו עליי אהבה אשר מים רבים ושיטפונות שוצפים, שישטפו את עצמותי, לא ישטפוה.

זהבה (וורקיט) ברוך

זיכרון ילדות

קוטפת פרות יער
שותה מימי המעין
תמיד מוכנה ללכת
ילדה קטנה עם יכלת
תמיד רודפת אחרי הגדולים כשהם הולכים לבית הספר מהרהרים
הכי תמיד מלא בהפתעות מאכלים
תמיד מוכנה ללכת
הפעם הרחקתי לכת
ראיתי איך עוזבים את הבית
בלילות הלכנו בעקבות הכוכבים
ובימים חנינו ליד מעיינות המים
נושאים תמיד תפלה בשקט
אלהי אברהם ויצחק, אלהי אבות אבותינו הגן ושמר עלינו
שלא יראו שלא ישמעו אויבינו
ביערות סבוכים במדבר הקשוח
במדינה זרה עם אדמה סדוקה
שם השארנו אנשים בלי להפרד
שם היתה יציאת מצרים
בלי משה רבנו ומטה קסמים
כאב בלי בית הוא ריק, רק תפלות ממלאות את הלב
הגשם בשדות, העלים הרטבים, ריח הקפה הקלוי
עשן הבשולים מגגות הבתים, געגוע לבית.
בדרך לבית החדש ירושלים
עיפים ומאמינים, מנשקים את אדמת הקדש ומודים לאלהים

כאן ייתם תפקידי בעולם הזה. אל תיפול רוחכם. אני נאספת אל אבותיי שלוה; משיבה צלעי לאישי בגאווה.

אל תטעו. הייתי רוצה לראות את פריחת השדות שתעבדו, את הגפנים שתטעו ואת הבתים שתקימו בארץ אבותיכם. הייתי רוצה ליהנות מנופיה של העיר שהייתה לי למשאת נפש נצחית. לטעום מפירותיה הטעימים, מהדבש ומהחלב. לנשום את האוויר הצח המחיה נפש כל חי.

אולם אינני חפצה לאחוז בקרנות המזבח ולנסות לשנות סדרי עולם. עת לטעת ועת לעקור נטוע. אני הולכת בדרך כל הארץ, שלמה. עשיתי את אשר היה עליי לעשות לפי דרכי.

ואתם, שהתאספתם כאן, בצור מחצבתכם, אתם שזכיתם לחיות בה, אתם שבאתם הנה כדי לדרוש בשלומי, וללוות אותי בדרכי האחרונה – הרימו ראשיכם. שאו בגאון את השרביט, את אהבת העם ועירו. המשיכו את המסע ועלו במעלה ירושלים. הקימו בתים רבים ונפלאים; טעו כרמים ופרדסים; הניבו פירות מתוקים. הכו שורש בארץ, מכורה יקרה, מקור החיים, שפועמת בלבבכם זה עידן ועידנים. כי אין לכם זולתה. אדרה². הורו את המילה לגדול ולקטן.

זכרו, לא תמיד הדרך סלולה. אף דרכי ירושלים לא סלולות דיין. עליכם לסלול אותן. אל תיראו. עבודה קשה, צניעות וסבלנות יענו את הכול. מעשה האבות יהי לכם למגדלור. הם הראונו שאפשר להגשים חלום אף אחרי אלפיים וחמש מאות שנה.

אני משליכה יהבי עליכם כי תגדלו את ילדיכם, את נכדיי וניניי, לתפארת ביתא ישראל. זכרו את אלה שלאורם התחממתם והגעתם עד הלום. הביטו נא על תורת אבותיכם בשבע עיניים, כי על הדברים האלה הם התחייבו בנפשם.

תם תפקידנו ביום שהבאנו אתכם לכאן.

זהו נאומי האחרון. יהי רצון שדברים אלה יהיו חקוקים בלבבכם לאות ולעדות לכם, לבניכם ולבני בניכם, למזכרת נדר האדרה² שנדרתם לי ביום מותי.

² אדרה – נדר, שבועה. בעברית אין המילים מתארות את מלוא עוצמת המילה בשפת המקור, אמהרית.

גשר

דור המדבר, הקשיחות, הדמעות השקטות
לא מספרים, לא מתלוננים, רק להודות לאלהים
הרי אנחנו בירושלים בחיים, אמונה היא מהות החיים
ומה אתנו? למדנו הכל רק לא אותנו
דור המעבר, השרביט כבד
חזיתי יבשות ראיתי עולם
ומי ראה אותי אפלו לא אני
הנה אני כאן כדי להשאיר
חיותי יותר מדי לגלגול אחד בעולם, לדור האינסטגרם
שלא התעקשנו שתלמדו, אז הנה לכם שתזכרו:
אתם שתתחילו ללמד את השפה מאחר
אל תכעסו דור המדבר היה עסוק בלשרד, בארץ חדשה
תזכרו שאתם אצילים בני אצילים, תמיד תכבדו אחרים
יהודים בני יהודים, ביתא ישראל
גבורים בני גבורים,
אל תבקשו אשור לחצות את הגשר
הוא כלו שלכם, כמו השמים והאדמה
הוא כלו שלכם כמו הים והרוח
היו יציבים כמו הסלע
תקופות קשות חולפות כמו הרוח
אל תחפשו תרבויות רחוקות, יש שפע משלכם, שיתן השראה לסביבתכם
משתי שפות בבית אחד קשה לספר ספור שלם, תלמדו את השפה שתבינו
את החכמה
תחצו את הגשר הוא כלו שלכם, קחו לצידת הדרך את האהבה הקשוחה
של בני עמכם, את הענוה והגבורה תחרטו בלבכם, כך חנכנו דור המדבר,
אין זמן לרגש המטלטל, תרימו את הראש, אתם בני מלכים, ומאחור
משאירו את הכאב, שלא יחלחל לנפשכם, היו נאמנים לעצמכם כמו אבות
אבותיכם

ארץ רחוקה

את צעדי הראשונים כבר צעדתי
כמו שלסבא וסבתא הבטחתי
ארץ רחוקה שלי אליך קוראת, שתקבלי אותי בכרכה
בכתה אמרו שאני "יהודיה פלאשה"
"גם לי יש ארץ" עניתי בגאונה
והנה עושה את צעדי באמונה שלמה
עמי הסוסים הצוהלים משמחה
הצפורים המזמרות מסמנות את דרכי מהגבעה
וקול סבי קורא לי "המשיכי בדרךך ילדתי ושאי ברכה"
הנה באה אליך ממרחקים ירושלים הרחוקה

הזמן

אני פה, אני שם
תסתכל עלי, אני נשארת
היאוש הוא אתגר
הוא יחלף על פני
הזמן, הוא נשק נהדר
אל תתנשא עלי, שלשום היית שם
כאבת זעקת בלבך לעולם
אל תבחר לשכח
שרשי יציבים, ידעתי מלחמות באדמות זרות
וידי לא שכחו כמה הן אוהבות
אני כאן בשבילך למרות המלחמות
אל תטעה, השקט מתפרץ, כשפוצעים את לבי
הבטחת שאטה שלי
שנים חכיתי כמו באגדות
עכשו אני כאן לתמיד נשארת

ממשיכה

צועדת בין הרגעים, משחררת את כל הכעסים
שיתאדו באויר, שיעלמו באפק, בקלל האין סופי
צועדת בין הרגעים, אוספת לתוכי, אותי ואותך
שחיקת כשאכלתי ובאת להתישב לידי
הרגע של החבוק הארץ
צועדת בין הרגעים ומשאירה אותך
חלמתי אותך מספיק
אהבתי אותך לבד
ובחרת לאהב אותך שוב ושוב
כאבתי אותך מספיק
חולפת בין הרגעים, מחיקת לי ולך
פורשת כנפים אוספת רגעים
שאזכר שאהבתי, שאזכר שאהבתי
צועדת בין הרגעים, שאדע שתהיה לי עוד אהבה

מאחורי הקלעים של הזמן

דלים טובות מנגנות בגיטרה
מלחינות שיר בקר, לצפורים באהבה
בין הצללים של הצבעים
מופיעות מחיקת
טפות מים מתוקות, עוצרות בשפה העליונה
דמעות של שמחה
אל תבקש, לאהב אותי לנצח
אנחנו כבר שם
בין כל הזמנים תמיד אתי
העלים שמעל ראשך מלטפים
לא תהיה שלכת
דלים טובות אהבות בתשוקה
דלים טובות מחבקות באהבה

אורך

בשמש המחממת בנרות הקדושים
בחיוך שלו
באהבה שבי, בחלומות שלי
בכלם אתה שם
האור, זה אתה כי אם לא אז מי?
אך בין הצללים כשהכל שוקע
ומעבר לים נראה הכל ריק
העינים מביטות באפלה ומחפשות את כוכב הצפון
היכן אתה מתחבא?
כשהזמן ממהר ולא מחכה
כשהזמן חוזר במקום ללכת
נדמה שאתה שם בכלם

חלום שבור

השמש שוטפת את כאבי
צבעה מתבהר בצעדי הראשון
השמים קודרים כשאני נסוגה לאחור
הכל משתנה כשהבטחות כבר אינן
נסיתי להאשים את הזמן
אך הוא עדין ברשותי
נסיתי להאשים את האנשים אבל הם אינם
נסיתי לדבר עם אלהים, אך נדמה כי יש לו דאגות גדולות יותר
אז האשמתני את האנשים שאמרו "אלהים נמצא בכל מקום"
אבל אולי אותם הוא שומע
אז האשמתני את עצמי, שאני לא קשובה

למדני דעת

לשמחת כלם יש ילדה חכמה
בצל הפחד מהמורה הכינה את שעוריה
לא כדי להוכיח את חכמתה
אלא בשלש שפות התבקשה: "תלמדי" "תלמדי" "תלמדי"
ובלבה נשאה תפלה "למדני דעת"
בין הכסא לשלחן פתוח ספר החכמה
ממתין להבנה ולהקשבה
ממתין, שיבינו אותו.

שחורה אני ואצילה

שחר הוא צבע עורי
בתם של שלמה המלך ומלכת שבא אני
הודיה ציונית, גאה הולכת ברחובות העיר
בשערי המקדל העשוי צמות, צמות
בנה אני לאיש החושב שצבעו אציל משלי
אלו רק יכלתי הייתי לוחשת לו בשקט:
"אתה הרי כסיל, שלא יודע, כי אדם הוא אדם, התוהה מהיכן לעולם
הגיע
כלנו עשויים מאותו החמר, אליו נחזר לבסוף, היכן שלא יהיה שם כבר
הצבע לא משנה"

נשארתי

הזמן חולף מהר, כן, השתניתי
יותר חצופה פחות שלנה
יותר עצוקה ומרגישה ריקה
מחברת בין שני עולמות
התרגלתי לחשב שאני חזקה
רציתי חבוק של אלהים
מה כבר יכלתי לבקש מהחיים

ארבעים שנה במדבר
ואני כבר בת ארבעים ואחת
בארץ המבטחת
צמיגים בוערים בכבישים
קסאמים בוערים בשמים
הנפש לא שקטה
נשארת כאן בארצי הקטנה
חלום של אבות אבותי אלפים שנה
אז מדוע, אני עדין עיפה מהמסע?

זהבה אדמקה

שחורה אני ונאווה

שחרה אני ונאנה

שחרה אני

שחרה

אני כל כך שחרה בעיניך כי את לא.

מחזכת אני להיות שחרה

לעטות את מסכת התרבות האתיופית ולשאת אותה בגאון

כי השמש לא צרבה את עורי

הורי הם אלה שהורישו לי אותו

צבע ההוכחה, חיי המלחמה

את פסת העור השחרה.

שחר הוא צבע האהבה האמתית שלי

כי

שחרה אני ונאנה

עגל הזהב

כמו הדג שבלע את יונה,

היבשת השחרה טרפה את דעתי.

שמונה ימים הטלטלתי על האדמה שממנה הגיעה אמא

נזכרת בתנועות שפתיה המדברות בשפה שאינני מבינה.

מלים מתרגמות לתמונות נחרטות בלבי.

כשצפור הנפש הלכנה שגדלה בתוכי,

שטפחתי במשך עשרים ומשהו שנות חיי,

לא מצליחה לפרש אותן.

במסע השני שלי ליבשת השחרה

חפשתי את היעוד שלי.

זו יציאת מצרים,

ואני כמו ילדה אבודה מחפשת אחר עמוד האש שיאיר לי את דרכי.

לא בתפים ולא במחולות חזרתי מאותה ארץ

כי אם בחרדה שמא אני לא ראוייה,

וכאחרונת נשות עם ישראל אצר לי עגל זהב משלי,

אשתחנה לו בעינים זוהרות

ואפסיק להאמין שה' קימת.

זהות

היא רצה מהר, כמו איילה, כמו ברדלס במרדף אחרי איילה, כמעט כמו שהיא הייתה רצה אילו הייתה חיה באתיופיה ולא גרה בישראל 2013. מצד שני, אם הייתה חיה שם הכול היה שונה.

היה חשוך, חצות בערך והיא עצרה בפתח של בית הספר היסודי כדי לנשום. היות נכנסה ולאחר שראתה שהשיכורים הקבועים לא נמצאים, נכנסה למקלט שהיה תמיד פתוח. היא הדליקה את האור, הגיפה בחזקה את הדלת, הורידה מעל גבה את התיק של בית הספר וסגרה את הדלת. "אימא תכעס", אמרה יצחק. היות צחקקה צחקוק נרגש. "מעניין איך יהיה", תהתה בקול. היא התפשטה. תחילה גלגלה את הגרביים מעליה והכניסה אותם לנעלי הספורט, לאחר מכן הורידה את המכנסיים הכחולים ולבסוף את החולצה עם הכוכב. היא הכניסה הכול לתיק והוציאה את השמלה המנצנצת שקנתה בשבוע שעבר. הבד החליק עליה והיא דחפה כמות נכבדה של נייר טואלט לחזייה. נעלי העקב השלימו את המראה. יצחק גלגלה עיניים. היות הוציאה מראה מתיקה, התאפרה בזריזות והרגישה את מבטה של יצחק עליה. "בשביל מה את מתאפרת? גם ככה לא ייתנו לנו להיכנס." היות התעלמה ממנה, נעצרה ומרחה שפתון חדש.

היות עמדה בתור למועדון רועש וצבעוני. היא הביטה בחבורת בנות בלונדיניות שצחקקו לעבר מאבטח חסון. אחת מהן לבשה מחשוף צמוד ומפתה והיות הסתכלה עליה מחושמלת. "תראי אותן, אם הייתי יוצאת ככה מהבית אבא היה הורג אותי." יצחק הביטה בה וביטלה את דבריה בבוז. "היא נראית כמו פרח, קבעה, "תראי איך היא נמרחת עליו רק כדי להיכנס למועדון." היות נאנחה ושילבה את ידיה. "והיא תיכנס, בסופו של דבר. הן תמיד נכנסות ראשונות, היפות." יצחק צקצקה. "זה לא רק בגלל שהן יפות, תכניסי לך לראש. לא אוהבים שחורים במדינה הזו." הן רק סיימו לדבר והמאבטח ששוחח עם גברת מחשוף סימן בידו לשאר פשוטי העם להתקדם.

היות צעדה אחד קדימה והמאבטח התעלם ממנה כליל. הוא הכניס קבוצה של בחורים רעשניים שהייתה מאחוריה וסימן לה להמתין. היא הרגישה שהיא מתחילה להזיע מתחת לשמלה החדשה ויצחק לחשה, "אמרתי לך!" בטון מנצח. היות שתקה ולאחר מכן אורה עזו ופנתה אליו. "סליחה, מה העניין?" היא דיברה בתקיפות, נשמעת מוזרה אפילו לעצמה. יצחק הרגיזה אותה והיא

סירבה להיווכח בצדקתה, היא תראה לה שזה לא נכון. המאבטח היסס, פלט "רגע" ונתן לה להתייבש שוב. בחורה מתולתלת וקטנטנה עטויה קעקועים יצאה מהמועדון, התקרבה אל המאבטח והחליפה איתו כמה מילים. לאחר מכן נפנתה להביט בהיות. "מה השם?" שאלה וחיכה. הייתה לה שן אחת שבורה בקצה, והיות חשבה שזה חמוד אז היא חיכה חזרה. "היות", היא אמרה והמתולתלת שלפה עט מהרעמה וסקרה את הרשימה. "כן, זה פה," הנהנה לעברו, והיות התמלאה תחושת ניצחון קטנטנה.

הן נכנסו למועדון. היה שם חשוך ומעושן. ריח של נעורים וחופש מילא את החלל והיות שאפה ושאפה. "עוד יחשבו שאת משוגעת", אמרה לה יצחק, ולמרות שאמרה זאת בטון נוזף היות הרגישה את השמחה משתרבת לקולה. היות התקרבה לבר והיה שם בחור יפה. הוא סובב משקאות בזה אחרי זה, התקרב למעמד כוסות ולאחר מכן מזג לתוך כוס גבוהה בירה כהה במיומנות. היא ניגשה. הוא הבחין במבטה וחיך חיוך רחב ומתנצל. היות הבחינה בבלונדינית בקצה הבר מנופפת בשטר כחלחל, והיפה נעלם לפני שהספיקה להחליף איתו מילה. היות סובבה תלתל, התפתה לחכות עוד. "עזבי אותך משטויות, באת לרקוד וליהנות, לא?" היות הסתובבה לעבר הרחבה והרגישה איך המוזיקה חודרת לה לרקמות הכי עדינות שיש. היא הניעה את גופה בהתלהבות ובנחישות ויצחק צחקקה צחוק עמום.

המוזיקה התחלפה בקצב מהיר כמו החיים עצמם. זוגות נעו, נשיקות ארוכות צבעו את המועדון ברומנטיקה זעקנית, רגעית. היות עצמה את העיניים ולא התחשבה בקצב. היא נעה לאט, כמו גל. טפיחה קלה הקפיצה אותה והיא פקחה עיניים מבוהלות. בחור גבוה שהדיף ריח אורנים הביט בה. "למה את רוקדת לבד?" שאל, והיא לא ידעה מה לענות אז שתקה. הוא הושיט את ידו במחווה ג'נטלמנית. "אני ברק." היא היססה לרגע. "היות", פלטה. הוא הוריד את עיניו אל שמלתה והרים אותן במהירות למעלה. "נעשה שוט היכרות?" היא השתתה רגע ולאחר מכן הנהנה, למרות שלא ידעה מה זה שוט היכרות בכלל. יצחק הביטה בה במבט בוהן והיא התעלמה.

הם התיישבו על הבר והיפה הזדרז להתקרב אליהם בחיוך המסנוור שלו. "מה בשבילכם?" ריח אורנים הזמין שני שוטים של טקילה והיא לא מחתה, למרות שאף פעם לא שתתה טקילה. ריח אורנים והיא השיקו את הכוסות בצליל שנעם לאוזניה, והיות שתתה ועיוותה את פניה. הוא צחק ונענע בראשו. "את עושה את זה לא נכון." היא הסתכלה עליו בעיניים דומעות מצחוק. "אז בוא ותראה לי."

ריח אורנים הרים את הגבה שלו וחיך. הוא לקח את הכוס שלו ושתה

אותה בבת אחת, ניגב את הטיפות שנשארו על שפתיו וחיך. "עכשיו עוד פעם." היפה התקרב אליהם שוב עם הכוס והיא הרגישה מוכנה, הם השיקו את הכוסות זו בזו והיא לגמה במהירות, השתעלה ושפכה את כל הנוזל על השמלה שלה. יצחק הביטה בה ושמחה לאיד. ריח אורנים לקח מפיות והביט בה בחיך. "תשתדלי גם לשתות." היא נבוכה, ונתנה לו לנקות לה את השמלה. "הפעם ננסה שוב, ביחד?" היא צחקה והנהנה. הם הזמינו את השוט והוא הביט בה. "אחת, שתיים, שלושי!" היא לגמה במהירות והניחה את הכוס על הדלפק בניצחון. הוא מחא לה כפיים והיא קדה קידה. "את מצחיקה. רוצה לרקוד?" היא קפצה מהכיסא והוא לקח את ידה. הם רקדו יחד לצליל שיר פופולרי שהיא שמעה ברדיו מיליון פעמים. היות הזיזה את גופה בלהיטות ואורנים רקד בחושניות מפתיעה. הוא משך אותה אליו ובאמצע הריקוד היא הרגישה את השפתיים שלו מתנגשות בשלה ואת הלשון שלו נעה, טבולה באלכוהול, משכרת את שלה. היא נישקה אותו בהתלהבות והוא הצמיד אותה אליו יותר ויותר. ריח אורנים נשא אותה והיא מצאה את עצמה לחוצה לקיר. הוא תחב את ידו בשערה, ליטף את זרועותיה וכל מגע שלו בה גרם לה להרגיש מחושמלת. "איך בא לי לזיין אותך בשירותים," אמר לה והיא הדפה אותו קלות בכלבול. "מה זה?" יצחק שרק את השריקה הזו שמדמה טיל שנופל. הוא התקרב לנשק אותה שוב אך היא דחפה אותו בתקיפות. הוא הביט בה וקימט את מצחו. "אל תגידי שאת לא חרמנית כמוני." הוא הצמיד את שפתיו לצווארה והיא דחפה אותו בפעם השלישית, אז הוא התרגו. "את סתם טיזרית, ילדה קטנה!" היות הרגישה איך ליבה פועם בזעם והיא חייכה אליו בלעג. "אז לך וחפש לך אישה." הוא שתק ובחן אותה מכף רגל ועד ראש. "אתיפית זונה," מלמל והלך.

היא בלעה בריצה את המדרגות לקומה השנייה, הביטה על עצמה במראת השירותים. השיער שעליו עמלה כל אחר הצהריים התנפח והסתלסל, האיפור נהרס והשמלה הסריחה מאלכוהול. יצחק הגיחה ממקומה ושילבה את ידיה בהתחסדות. "אמרתי לך שטוב לא יצמח מזה! עדיף לך לחזור לבית שלך. יודעת מה? יותר טוב שתחזרי אחורה. מה יש לך לחפש בחור הזה? תפסיקי לנסות להשתייך כל כך חזק, הם מרגישים והם לא אוהבים מתחנפים!" היות הסתכלה על עצמה במראה ונזכרה באחורה. אז, כשהם היו קטנים, היא, טקלה, עלמנאו, סרקלם ואימא. היא הייתה האחות הגדולה אז. תמיד דאגה שהקטנים לא ילכו יותר מדי רחוק ממנה. אימא תמיד הייתה בהיריון, אבל את אבא היא לא ראתה אף פעם. הייתה לו עבודה חשובה, הוא עזר לכל היהודים לעלות לישראל, הארץ של היהודים בכל הצבעים. היות הייתה לוקחת אותם

לשטוף את הבגדים בנהר, שרה להם שירים על ירוסלם בכל פעם שהיו רואים חסידה. הם היו הולכים אחריה כמו שיירת ברווזונים צייתנים. סרקלם הייתה הכי שובבה ולפעמים היא הייתה בורחת ונעלמת לגמרי מזוית הראייה של היות. היא הייתה מגיחה מאיזושהי פינה לאחר כמה שניות וחושפת פה חייכני, עם שן קדמית שבורה, וחוטפת מכות מהיות. יום אחד, כשהיו בנהר, סרקלם לא חזרה. אף אחד לא ידע לאיפה היא נעלמה. אימא לא התייאשה ועברה על כל פינה בכפר. בשלב מסוים היא הפסיקה לחפש והילדים הפסיקו להגיע. לאחר שנתיים, אימא החליטה לעלות לארץ ישראל. מאז הן לעולם לא דיברו על זה. היות ידעה שזו אשמתה, היא ידעה שאימא כועסת עליה.

אימא מצאה עבודה בתור מנקה בבית חולים בירושלים ואת היות שמו בחטיבה. היות הייתה פטפטנית וחברותית והילדים בבית הספר עזרו לה עם העברית המקרטעת שלה ואפילו צירפו אותה למשחקים שלהם. הם התאו לשמוע על החיים של היות שם באתיופיה ושאלו שאלות שהצחיקו אותה. אחרי חודש, היות הבחינה שהם מתרחקים ממנה. היא חשבה שזה בגלל שהיא כבר לא מעניינת אותם וניסתה להלהיב אותם שוב, אך רק מאוחר יותר היא הבחינה במבטי ההורים ובחיוכים הסגורים שלהם. איך היא הייתה אמורה לדעת שאסור ללכת בפיג'מה לבית הספר?

בחורה שנכנסה לשירותים בריצה דחפה אותה קלות. "סליחה," היא פלטה ולאחר מכן דחפה את ראשה לפח והקיאה ברעש. היות התרחקה וירדה מהמדרגות בלאות. היא הרגישה עייפה פתאום והתיישבה על ספה אדומה. היא הביטה ברוקדים, קינאה בהם על החופש שלהם. יצחק נאנחה. "בואי נחזור הביתה." הצלילים היו כבדים, חנקו אותה בין עשן רוקדים. היות נלחצה אל הקיר ונעה כמו טיגריס, זריזה כבילדותה. היא יצאה החוצה ופרצה את דלתות המועדון. מאבטח חסון שנמנם קלות הביט בה בבהלה. יצא לה צחוק אפילו מבלי שהתכוונה והיא החניקה אותו והלכה בצעד מתון.

הכוכבים זהרו, גדולים ושתקנים על משטח שחור, והיא הביטה בהם בזמן שהלכה. "היות," אמרה יצחק, "את חושבת שגם בגן עדן יש כוכבים?" היות לא ענתה. היא הרגישה שהנעליים שלה לוחצות והעדיפה לחלוץ אותן במקום לחשוב על תשובה ראויה. "סליחה? היות? היות יצחק?" שמעה מאחוריה צעקה רמה והסתובבה במהירות. יצחק נמוגה והיא הביטה עמוק בעיניים של היפה מהבר. הוא נופף בתעודת זהות כחולה מול הפנים שלה. "שכחת את זה על הבר," אמר. "היה נורא קל לזהות אותך. אותנו," וצחק צחוק עמוק. היא הביטה בו בכעס, חשבה שהוא לועג לה וחטפה אותה. "תודה," מלמלה והפנתה לו את הגב. היא לא הסתכלה לאחור, פשוט המשיכה ללכת. "הוא

בטח חושב שאני מטומטמת, מסתכלת על כוכבים, אמרה לעצמה בקול. יצחק לא ענתה לה. היא תמיד ברחה ברגעים כאלו והשאירה אותה להתפוגג עם המחשבות שלה. היא צעדה יחפה ואז החליטה לרוץ. היא התמכרה לרוח הזו. היפה נמוג בצללי המחשבות שלה והיא השקיטה את הכול, לפחות לעת עתה.

אהבה עצמית

עמדת מול המראה

והבטתי

כובע גרב שחר, מעיל ירק, סריג בצבע קרם

התלבטתי

הרחתי את הסיגרית משתלבת עם הנשימה שלי

נשימה עמקה

ושאיפה

זה כמו לתרגל יוגה

הטעם הזה מגעיל ועושה נעים בו זמנית

הסחרחרת ממקמת אותי ב"הי" רגעי

והשעול

גושי חנק שגורמים לי להשתנק ולהתפתל

ועה קטנה מבצבצת על המצח

ודקירות קטנות קטנות

שמאטות את קצב הריצה שלי

ואני חיקת לרוץ.

מישהי אמרה לי פעם שאם את אוהבת את עצמך

את לא מזיקה לעצמך

ועדין,

אני עומדת מול המראה

סיגריות, מעיל, חלצה ונעלי בית פרוניות

ומנסה למצא את כל הסבות.

דוד ויהונתן

פעם היינו יכולים לדבר על הכול

לצחוק על הרע, לבכות מהטוב, להתמוטט אל הזרועות שידעו שזה לא כל

כך נורא אם תיפול

אבל זה היה פעם

פעם יכולתי להישען בגאוה, בנינוחות, באושר

לצלול למעמקי התהום ולהביט בה מבלי לפחד ממנה. הייתי יכולה לשלוף

אותך ממנה, בלחישה אחת רכה, שהייתה נארגת למילה שהתהדקה למשפט

שהסתלסל למחשבה צבעונית

הבטן הייתה כואבת מרוב צחוק וחבלי הלידה שלנו היו כאלף עדים להיותך

אח שלי

ויכולתי לנשוק לשפתיך כשהיית שבור, רק כי רציתי שתחייך. כי כמו דוד

ויהונתן, האמנתי שנוכל להיות חזקים כמו השמש, הירח והכוכבים

בין הסיפורים מצאתי גם את עצמי והמראות שזהרו עליי היו כמו קרניים

וחשבתי שהן בחיים לא ישרפו

פעם, לשבילים היה טעם של אלכוהול ולמילים היה ריח של עשן, והשפתיים

מלמלו תפילות חברות ללא הרף ומילאו את הוורידים באופוריה והערבים היו

שמיכה שכיסתה אותנו מהסובב

מאוחר מדי הבנתי שהיא סימאה אותך

ולא היה דוד ויהונתן אלא רק אדם ואז חווה בעיניים שלך

וחייכתי בשיברון לב רק כי לא רציתי למחוק ולקרוע, לנפץ ולצרוח, לשרוט

ולפגוע עד שלא תהיה דרך חזרה והפניתי מבט אחרון, של חצי, של השלמה,

של קבלת האבדון

למה שהיה פעם.

עוגן

את הג'בריש שממציאים תוך כדי תנועה
לא חלק ממארג הבדיחות המפלילות באמהרית
לא חלק מהצחקוקים הטיגריים,
בטח שלא
חלק מאתוס שקר כלשהו
את
נכריה
בין יהודים
ואת הביתא ישראל שלך לא רואים מכאן
ואם היית באתיופיה
האם היית מרגישה אחרת
אולי
אולי היית נותרת להשתפך על דף
תערכת של תן וקח
אתיו שקר כלשהו
בין שחר ללבן
חדש וישן
הפה המנחם של אמא, גדים מיבלות של אבא
את עגן
רק שלא רצית להיות אף פעם

גיהנום

אתה חונק אותי
היא מטיחה פתאם
כל החיים שלנו פרוק במדור הגיהנום
ולא אהבתי אותך בכלל, שתדע
היית פריט אספנות יפה בקפסה
ואתם
אתם
אתם מין של הארות
אז תלך בבקשה, עכשו
ולעולם לא.

קווי

אני פחמן דו חמצני הנשלף החוצה
ויש ויש ויש
אני הפסלת שמתגבשת לצואה
אט אט אט
אני כמו סמוחטה שיושבת בגרון

בעיניהם,

אני שקולה לגרבוץ שמגרד במכנסים
אני מדף חלומות שעדין לא נערים
אני עשן גוף ומתפוגג

אומרים שאני

אני
כלום ושום דבר
ואני אומרת -
קוי.

זיכרון הילדות הראשון שלי

את זיכרון הילדות הראשון שלי אני זוכרת, הוא לא מרפה ממני. לפני החרם בגן, בגלל ששברתי את המחשב. לפני הזיכרון שסבתא מושיבה אותי באמבטיה וגוזרת לי את השיער בגלל האבעבועות רוח. ואני ממררת בככי, אוספת אותו ומניחה על הראש כאילו הוא יחזור. ממש לפני, זיכרון של גיל שלוש וקצת. אני אותה אחת שגם אחרי עשרים וחמש שנה עדיין מוגדרת "עולה חדשה" בכל מוסדות המדינה. אני אותה אחת שהמפכ"ל קוראה לה מהגרת במדינה של מהגרים. אני "הבת החורגת של מדינת ישראל". אני אותה אחת שאוהבת לדבר על ה"שחורות" שלה. לא ה"שחורות" של הצפון אפריקאים שמבדלים את עצמם במזרחיות. אני השחורה שבאה מהאדמה השחורה, מאימא אפריקה. אני אותה אחת שמסתובבת עם ראסטות, תכשיטים מבית אימא וסבתא. מזכירה לכולם, נכון, אין לי מבטא אבל אני לא מפה. "נולדתי באתיופיה ואני גרה בישראל". דוברת את שפת האם שלי במבטא "ישראלי", שומעת אתי-ג'ז. אוהבת את הגוף שלי, גאה בגזרה שלי ואיך הצלחתי לרדת 18 ק"ג בתזונה אתיופית טבעונית. משתזפת בים ומחבקת את העור השחור השזוף. אם תהיתם, אנשים שחורים יכולים להשתזף. אני אותה אחת שקוראת פאט פארקר, "הבת החורגת של אמריקה", טוני מוריסון, בל הוקס, אודרי לורד, צ'יממנדה נגוזי אדיצ'י, אליס ווקר האחיות שלי. אותן נשים שבקושי שמעתי עליהן בקורסים למגדר. תודה ל"אחיות" שלי שהפיחו בי את הפמיניזם השחור, שהאקדמיה לא ראתה לנכון. השחורות שלי והנשיות שלי הן הגדרות שלמדתי להניח על כף, אין לי צורך לבחור.

אני אותה אחת שמתהדרת בחברות השחורות שלה

והנוכחות שלנו מורגשת בכל מקום. נשים שחורות בשיער טבעי, ראסטות, צמות, אפרו, מטפחות. צוחקת בבזו לאותם לבנים בורים, שרואים בי את הדבר הכי קרוב לאפרו אמריקאים. לא רוקדת כמו ביונסה. אני באה מתרבות שרוקדים בה עם הכתפיים, לא עם ישבנים. לא יודעת לרקוד, לשיר, לנגן. פשוט לא! בזה לאותם אנשים שמרשים לעצמם לזוז בצורה וולגרית, להדגים תנוחות מחדר המיטות ולקרוא לכל ה"פריק שואו" "ריקוד", רק בגלל שזו "מוזיקה שחורה", תעמדו בקצב! אני אותה אחת "הבת החורגת של מדינת ישראל", שעלתה ארצה בגיל שלוש ונשלחה לגן במושב של ילדים ואנשים לבנים. מובן שבתור שחקנית חיזוק הייתה רחל, ככה קראו לה בגן, אני לא יודעת מה השם שההורים שלה נתנו לה. כמו כל תהליך כור-היתוך בהסללה אל ה"ישראליות". אני אותה אחת שהגננת שולה מלטפת בלי סוף, כאילו אין לי מספיק מזה בבית. קוראת לי "שוקולד". שנאתי את זה, את המגע. אם רק הייתה באמת מכירה אותי, הייתה יודעת עד כמה אני לא אוהבת מגע. רציתי רק להיבלע בתוך המוני הילדים, לא לקבל יחס "מועדף". אני אותה אחת שעדיין מתביישת בזיכרון הילדות שלה. שאין בה את האומץ לספר לחברות שלה, שבכל יום שחזרתי מהגן שאלתי את אימא: "מתי יבוא הרופא שיצבע אותי בלבן?" "מתי יבוא הרופא שיקלף ממני את העור השחור?" "מחר, מחר", היא הייתה עונה לי.

בתוך הזמן

גיל ארבע הנוף מתחלף
 הירק הופך לחום
 השקט הופך סואן
 ואני עוד זוכרת
 את מבטה של הגננת
 שם הרחק בכדורי
 ששאלה לשמי
 ולא הצליחה להגותו כפי שחשבה
 ומיד הסתכלה ברשימה השמית
 בה הופיע שמי החדש
 הנהות החדשה
 שעלי נגזרה.

גיל שש

הכל נראה גדול יותר
 הנוף הופך עצום
 אני כבר לא חוששת מהשם החדש
 הופכת אותו לחלק ממי שאני
 והלב, הלב עוד מתגעגע
 לשם הישן ולזהות שלי
 שחלפה ממני.

גיל שש עשרה

הנוף כל כך הזוי
 אחר ושונה
 מלחמות כוח
 התנגשות בין מסרת לקדמה
 הפעם יש בידי תעודה עם זהותי החדשה
 מכאן כבר לא נתן לברח
 נמחקה זהותי השנייה.

גיל שמונה עשרה

הכל כבר אחר
 הנוף אמנם דומה
 אך כבר לא מבקש
 כבר לא מותר או מתגעגע.
 התעודה מתחלפת ואני חלק מהכלל
 עוד מספר על הניר
 עוד תמונה יפה בתוך מסגרת.

ואני אני כבר לא מתחמקת

בוחרת לאמץ אלי את זהותי האחרת
 בלי לתת לזהותי השנייה לפל.
 כי היום אני מבינה אלו שתיהן זהויותי
 ואני אני אשאיר תזכרת לכך
 שלעולם לא אתן עוד למישהו למחק זהות אחרת.

הי את שם: הי את שם

מדוע את לא מקשיבה?
 נדמה ששכחת שאת אשה שחרה
 נדמה שאת לא מבינה
 שזה לא משנה כבר
 למה? ואיך?

והיא לא עוצרת, רק דוהרת,

ואני תוהה איך היא מצליחה.
 ואני מתבוננת בה והיא בי
 ואני צועקת לה והיא שותקת למולי.
 נדמה לרגע שהיא מתקרבת,
 ואנו מביטות זו בזו
 בשקט
 עכשו אנחנו מבינות שהיא זאת אני
 ואני זאת היא.

והיא אומרת

באפיסת כוחות

אין לי כח

אני רוצה פשוט להיות,

אשה, שחרה, לעתים צוחקת,

לעתים כואבת, לעתים אוהבת,

ולעתים כועסת.

להיות אני בלי כל הגדרה בלי המסכה הזאת המיתרת.

וקולה נשבר והיא עוד נלחמת

מנסה להרים ראשה לתוך המציאות המרכבת;

ואני קוראת לה

הי את שם, קומי התעוררי,

הי את שם

אל תתני להם לשבר אותך

מלחמות גדולות מאלו עברת

יש בך עוד כוח שמעת?

הי את שם

אולי תעני

אולי תגלי לי

איך אני מפסיקה להלחם בעצמי.

בתוך מבוך

בתוך מבוך של כלום

בונה לי זהות

מצמיחה עצמי מחדש

בתוך היש שקיים.

שוכחת מוחקת מחליפה ומשקמת

והכל בתוך מין תמימות מיתרת.

אני היא אותה אחת

שעוטה זהויות

וברצף שצף משנה תרבויות.

וכך בהנה האצבע איך שאתה מבקש

אני מגדירה עצמי בתוך החדש.

וכבליו כבר עוטים עלי מכל צד.

אני חשה כאב אך שותקת.

אותי למדו שגם את הקשי צריך לספג.

חשה צמרמורות ומשתננת

אך רק עיני ונשמת ידעו.

כך במחי כף ידי תרבותי נמחקה,

הפכה להיות חלק מהכלל

אחרי אלפים שנה שנשמרה.

ונשמתי עודנה זוכרת

איך התבקשתי להתגיר כאחרון הגרים במדינה

איך השלכתי לתוך דרכים שנסללו עבורי בלי ידיעה,

איך שהחלף שמי בלי שבכלל נעניתי למה?

אני זאת שזנחתי את אותה תרבות בת אלפים שנה

אותה אחת שמדברת בגוף שלישי גם על עצמה

שמשפילה מבט כשהיא פוגשת באדם מבגר יותר

לא כי היא כואבת אלא כי היא מכבדת.

אני היא אשת הכבוד והסבלנות ובת התרבות הגדולה.

אני האחת שתגיע לשמחה ולעצב באותה המדה, אני האחת שתדבר בשתי

לשונות

ואני האחת בעלת אסף הזהויות.

כן, אני האחת ששואלת האם הגיע הקץ לשתיקתי.

ללכת

רעש רקע, רגע, שקט
קול לחישה חורקת
לשבת, לקום, לעצר
את הזמן מלכת.
איש אינו עוצר תוהה שואל
והמדיניות ממשיכה להתקיים,
השואל מלא באנשים תוהים
אך האמת נמצאת בין מלאכים.
הכל נקטף נעלם נאבד
כי השחר בולט כך נאמר
אם אפשר היה להתקיים בעולם אחר
אולי השקט היה שורר
רעש רקע, רגע, שקט
רוצה רק ללכת
ברחוב ההומה בשקט
בלי לחשש ממה שקורה מנגד.

כשהכחל מגיע לפנה
איני חומקת בלי הבחנה
מהחשש שאפגע
אלא נעמדת דם
במבט שקט
כי זה לא אני
שאפגע זה המדינה שנכנעה.

טבע שחור

הטבע הזה, הטבע השחור
הטבע הזה שכלם יודעים להגדיר לך
בדיוק מהו.
אבל אף אחד לא מוכן להגיד לך למה זה ואיך
הטבע הזה שמזכיר לך כל פעם

מי את ומה את ואת השרשים שלך
למרות שאת לא זוכרת את זה בכלל
כי בסך הכל הגעת לכאן בגיל ארבע, מה את יודעת כבר.
אבל משהו גורם לך להאמין שזה נכון,
להבין את הזהות שלך
להבין מי את
אז מתחילים את החפוש
חורים אחורה בזמן,
את מגלה מיליון צלקות,
שבגללן ובזכותן
אתה פה,
ואת חיה
את נושמת,
את יהודיה, אחרי אלפים שנה של גלות שבת לארצך.
אבל כשמסתכלים עליך רואים רק את הטבע שלך,
ואת נותרת אותה שחרה בצד, לא מפתחת ולא מתפתחת.

ואני, אני החלטתי למרד בטבע,
החלטתי לעטות עלי מסכה חדשה
להיות הישראלי שכלם רוצים.
אז מה אמרתם שאני צריכה להיות יהודיה,
כי הרי זה לא מספיק שהורי יהודים?
עלי להקזיז דם להטיל שרשים.
אז למדת, תושב"ע תנ"ך וגמרא
עכשו זה מספיק?
אתם מסגלים להסתכל עלי
ולא לראות רק בבואה שחרה.

אני יודעת, אני אתגיס לצבא
ולא סתם לצבא, אני אתגיס לגרעין נח"ל
אני אקח הפסקה של שנה שלמה,
אלמד מהי מנהיגות ועצמה
אוביל אחרים ואתפתח

ואח"כ אתגיס ואהיה חלק מהכלל.
גם אני אהיה חלק מהעם
גם אני אשפך קצת דם
עכשו אתם מסגלים להסתכל עלי?

אני יודעת, אני אלך ואלמד
כי אולי אחרי תאר או שנים
אהיה כמו כלם!?
כי הרי זה לא הטבע שלי להתפתח ולחלם
הטבע שלי זה להקבר בתוך ערמת חול
בלי שאף אחד יזכר
בלי שאף אחד ישמע
בלי שאף אחד ידע למה ומה בדיוק קרה.

בדיוק כמו
סולומון טקה,
היודה ביאדגה,
יוסף סלמסה
זכרונם לברכה
או אברה מנגיסטו חי
כי הטבע שלי הוא הטבע השחר
וזה טבע שלא רואים או מרגישים
זה טבע כזה שאליו נולדים.

אח, הטבע הנה,
הטלאי הזה,
מה עושים אתו
אתם יודעים?
אני חושבת שהגיע הזמן
שאבין וגם אתם
שיש בי עוד חלקים
אני גאה בטבע שלי
גאה בעצמה

גאה בשרשים
שלי הנטועים באדמה
היום אני לא בורחת
לא מסתתרת מכלום
לא מתביישת מהכלום
כי אני, אני, אני שיכת לי קום, לעולם, ולטבע,
ואני לא אתן לאף אחד לשבר לי את הרוח.
כי אני אני וזה בזכות הטבע שלי.
עכשו אתם מסגלים להסתכל עלי?
אתם יודעים מה,
זה כבר לא משנה לי בכלל!!!

אורי

אולם האירועים המה אנשים. כולם התיישבו מסביב לשולחן עגול עטוף בכד לבן זול עם פפיון שחור.

מוזיקה נעימה התנגנה ברקע וילד בר המצווה התיישב בשולחן הראשי עיף. נראה שהרגיש כבר את המשקל של מחיר הקבלה לעולם ה"מבוגרים". ניגשתי לשולחן הדודות שהתחרו זו בזו למי יש הסיפורים הכי מביכים על ילד בר המצווה כשהיה קטן ומי מכיר אותו הכי טוב. הצטערתי בשבילו כי לא היה שום דבר מרגש בלהתבגר, מלבד אולי ההחלטה מתי ללכת לישון. הדודות ביקשו ממני שאביא להן עוד קנקן של מים וסודה ואז חזרו לשיחה הקולנית שלהן. בטח שהן היו צמאות, הן ייבשו זו לזו את הראש עם הדיבורים חסרי המשמעות שלהן.

מדי המלצרות שלי התחילו להכביד עליי, להידבק אל עורי. התחננתי שהלילה הזה ייגמר. התגעגעתי עמוקות למיטה הנעימה שלי, למרות שהשינה תהיה קצרה כי צריך לקום לבית הספר, אבל ידעתי מראש שאני אאחר וצביה המורה תתחיל להתחרפן עליי.

ינקתי את הסוף של הסיגריה בשקיקה והעשן נבלע אל תוך הלילה. אהבתי את הבדידות של החצר האחורית של אולם האירועים, למרות שהפחים שהיו במקום הצחינו והמוזיקה הצליחה לחדור למקום המבטחים שלי, להזכיר שהפסקה שלי קצובה ושאיני צריך לחזור בכל רגע.

הטלפון שלי רטט בכיס האחורי של מכנסיי. קול של אישה בוכה בקע מהצד השני והצליח להרעיד גם אותי. קולה נסדק ורק אחרי שנשמעה עמוקות הצליחה להרכיב משפט.

"אורי, הוא לא חזר הביתה מאתמול בלילה, הוא לא עונה בטלפון. אולי הוא איתך?"

אני מכיר את אורי מהיסודי. תמיד היינו גם בבית הספר וגם בשכונה, שחר ואורי "אין-לי-אבא", וזה גם מה שהפך אותנו לחברים הכי טובים. ידעתי תמיד שמלבד אימא שלי, אחותי הקטנה ואורי אין לי אף אחד אחר בעולם.

אורי תמיד היה הילד הבעייתי, מברזי מבית הספר, וכאשר הגיע, הוא היה מפריע למהלך התקין של השיעור. חוזר בשעות המאוחרות של הלילה. אימא שלו חווה תמיד הייתה בוכה לו שישפר את התנהגות שלו, אבל מאז שחווה פגשה את איציק "הגבר-החדש-בבית" כפי שקרא לו אורי, הוא איבד את זה לחלוטין. ולמרות הכול הייתי מודאג כי אורי תמיד חזר הביתה בסופו של דבר ואף

פעם לא ישן מחוץ לבית, אף שהיה שמח "לעזוב את החור הקטן והמסריח" לפי דבריו.

חווה אספה אותי באוטו הישן שלה מהתחנה הקרובה ביותר לאולם האירועים. אני ברחתי משם בלי להודיע כלום, בטח משה המנהל כבר מתכנן לפטר אותי בזעם ויוודא שיקצו לי במשכורת על "עוגמת נפש", אבל זין על זה עכשיו, יש דברים חשובים יותר בחיים מכסף. חווה נהגה בשקט, שערה היה אסוף ברשלנות לקוקו "ניקיון", לבשה שמלת פיג'מה ארוכה וישנה שאקונומיקה דאגה להכתים אותה. אפשר היה לראות את העייפות והדאגה שהצטברו כמו אשפה מתחת לעיניה.

חלפנו על פני השכונה המתפוררת שלנו, בניינים בצבע פיפי, תחנות אוטובוס שהכיסאות שלהן נשברו מזמן, פחים שלא פונו כמה ימים והרבה ייאוש ואלומות על הקיר בצורת גרפיטי שציירו מציאות.

שלחתי לאורי הודעות, התקשרתי אליו, אך רק התא הקולי ענה. עצרנו ב"פארק הספורט", המקום האהוב על אורי לשחק כדורסל עם עצמו, אבל הוא לא היה שם. רק הסל עמד ריק וחיכה שמישהו ישחק איתו.

עברנו דרך הפיצוצייה השכונתית שהייתה פתוחה 24 שעות ביממה. אולי אורי ישב שם עם אדגר הזקן ושיחק איתו בקלפים ובטח הפסיד שוב, אך לא היו שם קלפים, לא אדגר ובטח שלא אורי. חווה התהלכה בפיג'מה הארוכה שלה בדאגה הלך וחזור ונראתה כמו חולת נפש שמחפשת פתרון לשיגעון שלה. אני נעמדתי רועד והבטתי בה. לא הצלחתי להבחין אם אני רועד מהקור או מהפחד שקרה לו משהו. בכל מקרה זה הצליח לחדור לעצמות שלי ולהכאיב. חווה ואני התיישבנו בתוך הרכב ועישנו סיגריה. חיפשנו מעט חום ונחמה בכל שאיפה. הבטתי בה והיא הייתה על סף בכי. הנחתי יד על הכתפיים הרועדות שלה וניסיתי לנחם אותה מעט. היא התעשתה קצת והמשיכה לנהוג מסביב לשכונה. השכונה הייתה ריקה ורק קמצוץ של אנשים התהלכו בחיפוש אחר עצמם.

לפתע שמענו מוזיקת ראפ כועסת מגיעה מתוך זולה שצמודה לבניין כמעט נטוש. חווה עצרה את הרכב וראינו את אורי יושב על אחת הספות הקרועות, עם סיגריה בפה ובירה. הוא נראה שמח ונינוח. בחורות התיישבו לידו והתחלפו בכל שנייה, אך ידעתי שהוא רק מעמיד פנים. אומנם היה מרוח לו חיוך דבילי על הפרצוף של "תסתכלו עליי, אני גבר גבר", אבל העיניים הירוקות שלו נשארו עצובות, ריקות, מתחננות למשהו אחר. העיניים האלה הן אותן העיניים שסיפרו לי על אבא שלו בפעם הראשונה ומאותו הרגע ידעתי שרק אני בעולם יודע מיהו אורי.

אורי התנשק עם אחת הבחורות שהתיישבו לידו. חווה יצאה בריצה אל עבר הזולה ואני אחריה. עיניו של אורי נתקלו בעיניה של חווה ואז נעצרו עליי בעודו מנשק את הבחורה, שלא הבחינה שאורי קפא במקום.

ניגש אלינו בחור מגודל עם שני הכלבים המגודלים שלו והתחיל לתחקר אותנו מה מעשינו במרחב שלו. לא הצלחתי להבין מי נבח יותר, הבחור או הכלבים שלו. עוד לפני שהתחלנו להסביר, אורי קפץ מהמקום והסביר לבחור המגודל שאנחנו איתו.

נסענו לכיוון הבית בשתיקה גועשת. התיישבתי ליד חווה כי אורי התעקש לשבת מאחור, ורק כשחווה עצרה מול הבניין שלי ועמדתי לצאת מהרכב, אורי זרק לעברי, "אז מה, שחר, עכשיו אתה גם משתף פעולה עם אימא שלי? תמיד כזה ילד טוב."

"אתה, תקשיב לי טוב, אין לך זכות לדבר," נזפה בו חווה. הבטתי באורי בכעס ובעיפות, נפרדתי מחווה בלילה טוב וסגרתי את הדלת.

התעוררתי בצוהריים לחמש הודעות זועמות ממשה המנהל של אולם האירועים ועוד שש שיחות שלא נענו ממנו ועוד שתי שיחות מהמורה צביה והודעה ממנה על כך שפספסתי תגבור חשוב מאוד לקראת הבגרות האחרונה של כיתה י"ב. כל מה שביקשתי באותו זמן היה להיבלע בתוך הפוך שלי ולא להתמודד עם הכאוס שחיכה לי מחוץ למיטה.

בערב הגיעה נועה, החברה שלי. החיוך הענק שלבשה תמיד הפתיע אותי כשפתחתי לה את הדלת. שכחתי ממנה ומהארוחה המשפחתית שאימא שלי בישלה. נועה, אימא שלי ואחותי הקטנה מיה דיברו על כל דבר אפשרי שהיה ניתן לדון בו, אך המחשבות שלי הפליגו אל אורי, חווה, משה והמורה צביה. שנאתי את כולם באותו הרגע כי הם גנבו את השקט שלי.

היה מאוחר בלילה ורק נועה ואני נשארנו ערים והתכרבלנו מתחת לשמיכה, צופים ב"איך פגשתי את אימא". נועה שקעה בסדרה וצחקה מכל בדיחה ואני החזקתי את עצמי לא להתקשר לאורי, לוודא שהכול בסדר, שחווה בסדר, למרות שרצתי להכניס לו אגרוף בפנים על השטויות המפגרות שלו שמכניסות אותי לצרות.

נשמעה דפיקה בדלת. אני ונועה הבטנו זה בזה, מופתעים שמישהו דופק בדלת בשעה הזו. זינקתי מהמיטה במהירות, ניגשתי לדלת והצצתי בחור. אורי עמד שם בפנים מושפלות. פתחתי את הדלת והוא הביט בי בפנים מוכות. נועה יצאה מהחדר והביטה בי בפנים שואלות וכועסות. היא אף פעם לא אהבה את אורי ועכשיו בטח פי כמה.

אורי נשען על השיש במטבח ואני הוצאתי מהמקפיא אפונה קפואה וחזרתי

להביט בו. עיניו התמקדו בנקודה דמיונית ברצפה וסירבו להביט בי בחזרה. שפתיו הפכו לבשרניות יותר מהרגיל ותהיתי לעצמי אילו ידיים אחראיות לכך, לנפיחות הזאת, לאדום שעטר את שפתיו. אמרתי לו "אורי," הוא הביט בי, הפעם בחדות ולא ענה. "עם מי רבת מכות?" שאלתי והצמדתי את האפונה הקפואה לפניו. הוא קפץ מכאב ואחזו בזרועותי, מטביע את סימני ידיו על העור שלי. הוא הביט בי ועיניו החליפו הבעה מכאב לכעס ואז התרככו מעט. אורי לקח את האפונה הקפואה מידי והצמיד אותה אל פניו. הרתחתי את המים בקומקום והכנתי תה. הרגשתי את העיניים שלי אורי ננעצות בגב שלי. "אתה רעב?" שאלתי. "לא ממש," הוא לחש בקושי. דחפתי את כוס התה לידיים שלו וחזרתי לחדר, משאיר אותו במטבח עם עצמו וקצת משאיר גם ממני.

התיישבנו על המיטה הקטנה שלי. נועה הביטה בי בסימן שאלה, ואני הבטתי באורי, מחכה לתשובה על מה שקרה לו, אך כל השאלות נשארו עומדות באוויר. נועה נרדמה ראשונה לצידי במיטה, פעם ראשונה שלא היה חיוך על פניה, ואורי נרדם כמו תמיד עם פרצוף תשעה באב על הרצפה בחדרי. משהו בי בער לחבק אותו, לנחם אותו על משהו שאפילו לא היה לי מושג מהו, במיוחד כי הוא שכב ככה על הרצפה כל כך פגיע ורך, כמו כלב נטוש באמצע הרחוב, אך כל מה שעשתי היה לכסות אותו בשמיכה.

בבוקר אורי כבר לא היה וגם לא שבועות אחר כך. הוא לא ענה לשיחות שלי או להודעות. מעט המידע שחווה סיפקה לי היה שהוא חולה.

אורי הדהד לי בראש, לא משנה כמה ניסיתי להמשיך הלאה. יום אחד החלטתי לנסות שוב וללכת לביתו, אך אף אחד לא פתח לי את הדלת, גם לא חווה. חיכיתי לו בבניין. התיישבתי על המדרגות ותהיתי לאן הוא נעלם מהשכונה ובעיקר מחיי, מה פספסתי. הוא היה חסר לי כמו המכסה שהיה חסר לארון החשמל בבניין שלו. הרגשתי חשוף ופגיע כמו חוטי החשמל שצצו ממנו וידעתי שברגע שינתקו אותו ממני לחלוטין הכול יהיה חשוך, בבניין ובתוכי. איציק הגיע משום מקום ונעמד מולי והביט בי בזלזול. "תקשיב, החבר הקטן שלך כבר לא גר איתנו יותר, תפסיק להציק לחווה." בלעתי את הרוק שלי ואת הכעס. "יש לך מושג איפה הוא?" הוא העלה את הליחה שלו במורד הגרון וירק על הרצפה, הביט בי ואז נעלם במעלה המדרגות.

ניסיתי להשקיע את הזמן שלי בבגרות האחרונה של כיתה י"ב ונועה לא הניחה לי לשכוח מהנשף, מהבגדים שנלבש, מהסלואו שלנו, מכך שזו החוויה הכי חשובה של התיכון.

אורי התקשר אליי ערב אחד, אך הפעם היה תורי לא לענות. רצייתי כל כך לא לרצות לשמוע ממנו, להציל אותו אלוהים יודע מאיזו צרה שהוא

ותדממו את דם התשוקה
שלכם באדם בזהק

אני עלוקה, ראשי מזדחל לגוף אחד ארץ
בצבע ירק זפת, עורי חלקלק ושמנוני
משאיר אחריו חותם של ריר
אני נזונה מהרע שבכם
שואבת ממנו את כוחותי
וכאשר המלחמה מתרחשת
גופי נאנק מענג
צורח בפרקן

הומלס

כמו צב ללא שריון הנוותר עירם אל מול העולם שבחוץ
ככה אנחנו נעים כמו נודים בחפוש אחר הבית
עקורים מהשרש, מהבסיס, מגששים אחר
משהו שעשוי מכמה קירות ואנשים לקרא לו "בית"
כמו דורות מארץ עוץ גם אנחנו מקוים לנקש בקצה
של נעלינו ולהגיע אל מחוז חפצנו

נכנס אליה. רצייתי לצבוע את החלק של אורי בחיי בצבעים של נועה, בצבעי
השלווה שלה, בצבעי התיכון של הבגרות, של הנשף, ולשם כך היה עליי
למחוק אותו תחילה, למרות שכל ניסיון כזה גרם לו להזדחל יותר עמוק מתחת
לעור שלי כמו טפיל, להתמקם חזק איפה שהלב.

הערב הגדול הגיע. כל השכבה התרגשה. חיכיתי לנועה בתוך הרכב ששכרתי
לנשף, ולפתע קיבלתי הודעה מאורי: שחר היקר, אני מצטער שהדאגתי אותך,
שלא הסברתי לך את הבלגן הזה שהולך לי בראש ובחיים. עכשיו אני מבין
את החלטה של אבא שלי לקפוץ מהבניין המסריח שלנו, לא היה לו הכוח
להתמודד עם עצמו ועם העובדה שהוא פוגע באנשים שהוא הכי אוהב. באותו
הערב שחיפשתם אותי, ראיתי את העייפות הזאת בעיניים שלכם, את הכאב,
ולא בא לי יותר לגרום לזה, ולגבי אותו הערב עם נועה אני מצטער, לא הייתי
צריך לבוא, אבל כל מה שהיה לי זה אותך. רבתי עם איציק וזה הגיע איך
שהוא למכות ואז כבר גם אימא לא רצתה אותי שם ועכשיו גם אתה.

נועה ירדה והתקרבה לרכב. היא זרחה בשמלה הכחולה שלה ואני נכביתי
מבפנים. פתחתי את החלון וצעקתי לעברה, "נועה, אמרתי לך שכחול זה הצבע
שלך!" היא חייכה לעברי ונסעתי מהר אל אורי כשהדמות שלה נותרה המומה
מאחוריי. הלב שלי הלם בחוזקה. רצתי במדרגות בבניין של אורי ועליתי לגג.
אורי עמד משקיף אל הנוף העייף של השכונה שלנו. "אז כאן אתה ישן?"
אורי לא ענה. בתמורה הוא הסתובב לעברי וחיבק אותי, חזק עד שהראש שלו
נקבר בשקע של הצוואר שלי. חיבקתי אותו בחזרה בשביל כל הפעמים שרצייתי
לחבק אותו.

מפלצות

אני המפלצת עם שני הראשים, אחד עטוף ברעמה של אריה
והשני עם עיני זאב מילל אל אור הירח
אני המפלצת עם הראש המקרטע, זאת שגוערת מהחשכה בארון
של הילדים ונעלמת כשההורים מדליקים את האור

אני גוררת את אין סוף רגלי במבוך הפחדים
שלכם, אורבת לכם בחשכה בדמות של אשה יפה
ואז כשתפלו בלחש של מלותי
אקרע את עורכם מגופכם בשני הערפד המשחזות שלי

לקה שימי בוגלה

מכתב מאברה מנגיסטו לעם ישראל

אני מתעורר בבקר.
פוקח את העינים
ומחפש את השמים.

אני לא יודע בדיוק
מה חפשתי.
אבל את לבי
לשמח בקשתי.

ואז שוב הבנתי
שלוסיוט שוב קמתי.

אני רואה שגופי
אדיש.
כי את החפש משתוקק
להרגיש.

רואה מולי חומות
סגורות.
ואת השמש לא נתן
לראות.

חוש הריח לאט
מתפכח
ואני בשקט
נורא צורח.

כי לתוך נשמתי
היאוש נכנס
ללא רצוני.

ואז אני מרגיש
את הריקנות.
שמעורר בי
את האבדנות.
כי לבי מיחל
לחרות.

דמעה מעיני נוטפת
והיא כמו אש צורבת.
כי נשמתי משתוקקת
לחבוק עוטפת.

ומתוך החשכה
הענקית.
שהיא כל כך
מוחשית.

אני עודני נזכר
שהנני אני
אברה מנגיסטו.

שנשכח על ידי עמי.
והתירו את דמי.
שמפקר ע"י ממשלתו.
כי איני משרת את מטרתו.

יציאת גזענות

היא יוצאת בחוצות העיר ומכריזה
 עודני חזקה ובוועטת
 פוגעת הורסת רומסת
 עוד לא הכניעני אדם וחי
 אפלו מים רבים לא ישטפוה
 דרוין לא אשם
 זו אני שהפכתי עורי
 בעינים שלי שחר זה רע
 ובמראה ראיתי רק את עצמי
 אהבת הזולת לא, לא בחלקי
 גם חסידה צחרה לא תקרב
 את ירושלים שבלב.

השיר מדבר בעד עצמו. הגזענות הולכת ותופסת מקום בחברה. אם הייתה סמויה, הפכה היא לגלויה ואינה מתביישת היא.

חלמו של אבא שחור

בחלומי
 בני הקטן
 אל הקבוץ צעד
 בשדות בין העיר לכפר
 מחפש את השביל המוליך
 אל ביתם של סבא וסבתא
 כל העת הזאת
 עינים בו מביטות
 ההולך זה הנער לתמו
 היתכן שחפשי הוא מסתובב
 אין זה אזור גדולו הטבעי
 לא ידעתי אז, סערה מתחוללת בקרבו

לכד, חשוף מול עיניו
 במסעו המשיך ללא פחד
 חושב לעצמו למה עינים
 רעות עלי מסתכלות
 ככל הנערים אני
 להיות כמו אבי, אבי
 לגדל ולגדל פרותי
 רק לא ידעתי שלכל ארך הדרך
 הנתיב שונה והיעד נראה רחוק
 לא הגעתי לסבא וסבתא
 עמדתי בשער גיהנום
 והם ירו עלי מלים פוגעות
 שורפות את הנפש פנימה
 נסיתי להתגונן הביסוני בשנאתם
 ולא ידעתי אם לאבא לספר
 ששוטר את גופי חורר
 ואני רק רציתי לחיות חפשי
 חפשי מדאגות, מתסכולים
 אהוב על הבריות ונותן לחברה יכולות
 במקום זה הפכתי לשם שזעקו
 ברחובות העיר העמוסה שקרים
 רציתי להזהיר אותו ולא היה קול
 קמתי לבקר ולא ידעתי שהיה זה חלום
 כי זו המציאות של נערי ביתא ישראל בירוסלם

ארזתי

ארזתי את הנפש
 לקחתיה לנפש
 להתחבר אליה
 ללא מסכים
 רק אני והיא
 חסינו לאן

קול נובע
אל תכנע
אזר ואמץ כח
רפא ירפא
נפש נאנחה

השיר הזה נכתב בעקבות המחאות שהגיעו לאחר מותו של הנער סלמון טקה ז"ל. אני מוצף רגשית ואין לי מנוחת הנפש לאור החודש האחרון כי אני צריך לשחרר ולהשתחרר מכל העומס הנפשי והגופני הרובץ עליי.

חשבון נפש

לפני השנה אני פוגש את האינסוף
אני והוא לבד במבחן אישיות
אחרי הכל לכל דבר יש סוף
אף אחד לא הבטיח לנו שכל סוף
הוא התחלה חדשה, אולי זה GAME OVER
למחרת בקר חדש
אל מול הנסיונות אתה נבחן
עד תשקע השמש ושוב גלגל חיים
אני עומד מול האינסוף ושואל
האם עמדתי היום במשימה של עצמי?
רק תזכיר לי מה היתה התכלית?
אתה מחליט, לשם כך נתתי לך את זכות הבחירה.
בחיים הבחירות הן שלנו, סופו של המסע לא תלוי בנו.

אביחי יסף - אסרסה

בצאתו, השיב לחיים את שקמל בינתיים
התרתי את הכבלים שנשא את כאב געגועיו
שנים של צפייה זלגו עד מפתן הלב, הכואב

הוא לא ידע את מלחמתי במלאכים
עד יאמרו נצחוני בני, שבתי אותם לנחם
ובעיניך דרך כוכב, מבשר ישועה לנפש עיפה

נאספים הם מנדודיהם, לראותו מנצח על הצער
שר ומזמר עוד אבינו חי, כל שחלם הפציע עם שחר
עדות הוא יוסף לזכות סבו שאביו הולך בדרכו

השיר נכתב על בני הקטן, הוא נולד שנה לאחר מותו של אבי.
אבא שלי לא זכה לראותי הופך לאבא, ולא יזכה לראות את בני.
אביחי שלי, הוא מרפא את הכאב שהיה בשנה האחרונה.
שירים רבים עוד ייכתבו עליו.

טליה הולואגרש אלמו

בן אדם

"אני יושב ומהרהר,
חושב על ילדי שייוולד,
לא על תווי פניו, אם יהא דומה לי או לרעייתי,
הרי זו פריוולגיה;
אלא, מה יהא עתידו של הילוד שחום העור?
באילו כלים אציידו?
לי הוא עטרת ראשי, פרי אהבתי,
לוחם מהיוולדו,
מטבעו ואף בעל כורחו.
כי אמנות חוקתיות, מגילות והכרזות מדינה נכתבות שחור על גבי לבן.
אך לעיתים הלבן מטשטש את השחור, עד כדי מחיקה, ואין ברירה כי אם
להיהפך ללוחם.
עבורי שחורות עורי מהווה אור, גאווה וכוח אין סופי. אך בחברה יהא ילדי
מסווג על ידי אות קין.
מסומן וחשוד "טבעי" הוא מפאת שחורותו.
מבוקש ונרדף הוא להיות נכפה לנכות תודעתית, מחשבתית, הגותית
ודמיונית.
לא, לא יקום ולא יהיה!
אנוכי בן אנוש בין חיות פרא!
רוצה, בעצם, דורש אני את זכותי הטבעית להתהלך בחופשיות במרחב הבהיר.

דורש את כבודי כאדם, כיציר כפיו של הבורא,
כמי שנחצב מצור מחצבתו של האדם הראשון.
דורש לחיות חיי אנוש, לדאוג למשפחתי בכבוד, לבנות ולעשות לביתי בעשר
אצבעות ידי,
לטעום את טעם החיים המהנה ככל אדם ביקום.
לא אבקש רשות לחיות ללא פחד מליפול כטרף לטורפים,
לא אבקש רשות לתור את ארצי מולדתי בלא הגבלה,
לא אבקש שיסתכלו עליי כאיש בן אנשים.
פשיטא שלא אבקש רשות לחיות ממי שאין הוא אדון על חיי!
או על חיי אף אדם אחר ביקום. הרי מגוחך הדבר!

אך אני אדם בין נשלי אדם, בין שכפולים, בין צללי אדם, שמנסים להדביקני
באופל שדבק בהם. אני אדם בן אדם.
שייך לאדמת מולדתי, אדון בביתי,
דורש דבר פשוט – לחיות בחופשיות על אדמת אבות אבותיי – אברהם,
יצחק ויעקב.
אני אדם, בן אדם ככל אדם."
דם יהודי אתיופיה אינו הפקר!

יותר מדי אמת
 אולי מחר בבקר
 נתעורר לעולם מתקן
 עד אז נצטרך להתמודד מול עולם מסכן
 אם נחזיק ידים ביחד ולא נפחד
 נדאג לעצמנו בעצמנו
 הי, בואו נתאחד
 יש לי חלום
 שמישהו יפתח חלון
 לתת לאור לזרם
 כי חנוק פה נורא ואים
 סתם עוד קטע מסריח
 עד שהמשיח יגיע
 נטאטא הכל מתחת לשטיח
 בוחר בכם בעינים עצומות
 בסלון אמא עושה
 לאחותי הקטנה צמות
 אני לבד בחדר
 חושב איך נמנעים מצרות
 איך סוגרים קצוות
 ומביאים למקרר תוצאות
 וזה מצחיק
 איך שכסף מפיק את הקליק
 צביעות ושקר
 בעינים מלאות זיק
 גורם לך לטמן
 את הפרצוף בכרית
 "הם מדביקים עלי תוית...
 הם מדביקים עלי תוית."

בגבורה

אומרים האדם הכי עשיר
 דוקא בלי כסף
 יש לו נגון בלב וגם חוש קצב
 דמינו דוד הרועה
 שפורט על נבל
 הצדיק בבור מול האור
 השאר זה הכל
 אם אי פעם התמסרת לשירת העשבים
 בטח ברכת למקום שאין בו כלל אנשים
 בחרת להוריד
 את העצבים כי זה כל מדהים...
 כמה בבילון well
 אלקי ישראל
 ביד חזקה יצילנו מאויבנו שמעאל
 היסטוריה את עצמה תשכפל
 דיוק משלם
 בורא עולם
 אתה אף פעם לא מתבלבל
 אמת ויציב
 ובחשכה אנו אומרים אמת ואמונה
 "קח את בנד היחיד...
 ואל תשלח דך אל תעש לו מאומה"

 עם אחריות על הכתפים
 חזק כמו שור
 קל כאיל
 זורם כמו מים
 לא נכנע לצרה
 לא משיב רעה
 אמה נלחם עתה ביצר הרע
 אמא תמיד ידעה
 שתפתח חסן

כי אתה שם לב שם עין ונוטה און
עוד משהיית בסר
היית אשר
עם חיוך גדול תמיד חד השלמת את החסר
זה עשר
עכשו הגיעה שעת הכשר
שעת האור הגנוז
תמה שעת החשך
אתה כבר לא אבוד
כמו בזמן האפל
בכלל לא לחוץ תחת אש תפת
אין לך בכלל דופק
עכשו אתה ג'ה soldier
איך נתת לאויב ככה לתפס אותך
זו בלדה שנוכל לרקד לך
עד הפעם הבאה שבה נפגש אותך
תמיד נזכר אותך

לידור מהרט

סופרת

יש לי חלום להיות סופרת
וכמה שקשה אני לא מותרת.

בעבר התבישתי לתת לזה כותרת כדי שלא יגידו שאני חיה בסרט.

פעם הייתי אחרת,
אחת שבדמיון שלה עתיד אקדמי עם עט ומחברת.

כסף, יציבות ורפרטואר מכבד,
ואת החלומות החלטתי להשאיר בצד.

קנו בי רצון להביא גאונה
להראות להורי מה אני שונה.
לתת להם נחת עם תאר בכתב ושם פלצני על מה שגלמד כי מגיל אפס
אמרו לי שיש לי פוטנציאל לא מנצל.

אבל זה היה בעבר, לפני שהבנתי את משמעות החיים שאחרי הארה.
עבר חולף לכן אינו קיים, עתיד זה פחד מן הלא נודע והונה זה יצירה יום
יומית עד מותך.

לכן לפני הכל, הבטחתי לעצמי להשאיר נאמנה לדרך של נפשי.
כי כסף תמיד אפשר להשיג,
אבל להשלים עם יעור שלא תמיד מספיק,
זה דבר לא פשוט ואף מעיק.

כל הזמן אומרים שחלומות זה בעתיד ושעל קריירה יציבה חייב מהר
להחליט.

מדוע חלום הפך לתחביב? לדרך משני ושולי?

כְּשֶׁהוּא בְּכֻלָּל הָעֵקֶר,
כִּי הָרִי בְּשִׁבְלֵי מָה הַגְּעֵנוּ לְכֹאֵן?

הֲלֹא בְּכַדֵּי לְמִצָּא תְּכָלִית וְעֶרְךָ מוֹסֵף, לְתֵת עוֹד טוֹב וְלִהְשָׂאִיר חוֹתָם.

קְרָאוּ לָנוּ זֶן שֶׁל נְשָׁמוֹת חֲפָשִׁיּוֹת שֶׁלֹּא מְסַגְלוֹת לְפַל לְמִסְכָּמוֹת,
כְּאֵלֶּה שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹלָם כְּדִי לְחַקֵּר וְלִלְמַד אֶת עֲצָמָם וְאֶת הַסּוֹבְבִים שְׁחַיִּים
עִמָּם.

וְזֶה בְּסֵדֶר שֶׁיֵּשׁ כְּאֵלֶּה שְׁחוֹשְׁבִים אַחֲרָת, אֲנִי לֹא בָּאָה לְמַחֲוֹת עַל שׁוֹם דָּרְךָ.
כִּי תְּכַלֵּס הַכֹּל עֲנִינֵן שֶׁל רֵאִיָּה,
וּבְעֵינַי אֲתָם אֵלֶּה שְׁחַיִּים בְּבוּעָה.

חִינוּךְ

"ראו מי הגיעה," נהג לצעוק בקולו הרם הנישא למרחקים כאשר היה מבחין
בי מתקרבת. מבעד למוזיקה הרועשת, מעל כל האנשים, יכולתי לשמוע את
נבכי ליבו השקטים. הם הגיעו עד אלי, פעם אחר פעם וחוזר חלילה.
ידיו נפרשו לצדדים ואני נענית לחיבוקו שבימים אלה הפך לדבר הכי
מכיל שידעתי. כשהתרחקנו מעט טפחתי על כרסו הקטנה, שכמה שניסה
להסתיר עוד בצבצה מבעד לחולצתו הזרוקה. היה זה הסימן שלו הוא חיכה.
זו לאחור, כמעט בריצה, וקירב את הכיסא הקבוע ששמור היה לי למקרה
שהגעגוע הכה.

כך ידע שלא סתם עברתי במקרה, אלא הגעתי במכוון.

רק כאשר פנה אליי ביחידות, יכולתי לשמוע עד כמה שקט הוא.

עוטה על עצמו רעש חיצוני כדי להסתיר את הפנימי.

"אינני מצליחה להבין אותך," אמרתי בהתרסה כאשר לקחתי מידיו את כוס
הבירה הקרה שהגיש לי.

"לחיי אי ההבנות," הרים את כוסו באוויר, נשק בשלי, ולגמנו יחד שנינו

בתיאום מושלם כמנהגנו משכבר ימים.

"כיצד מצליח אתה להיות שני אנשים כל כך שונים בגוף אחד?"

פניו הבהירות האדימו במקצת. הוא שחרר צוחק קליל אל חלל האוויר

והעביר את ידו במהירות על ראשו, בדיוק כמו בכל פעם שהתקלתי אותו

בשאלה שלא היה מוכן לה.

חיוך הוא בן בית בפניו המאירות, שהפכו במהרה לסימן ההיכר שלו. אך
כאשר חמק הצידה לרגע, הלבד משתלט על גופו ופניו מרצינות באחת.
"ראי את כל האנשים סביבך. חושבת שאכפת לי מה עבר עליהם כל היום?"
"מדוע אם כך אתה עושה זאת?" הקשיתי. "הרי אינך מכיר ברובם כלל, ובכל
זאת אמור לי, כמה מהם שכבר הספקת להכיר הספיקו לאכזב?"
"נכון, אכזבו אותי רבות. ניצלו את טוב ליבי, לקחו בלי להחזיר וכשלא
נודקו לי עוד נעלמו. אבל ראי, לפחות נשארתי את."
כל כך הרבה סביבו, אך נותר הוא לבד.
פתאום נזכרתי מדוע חזרתי אז, גם ביום המוחרת. רק כדי לומר לו שלא
יפסיק לחייך לעולם, כי חיוך כזה יכול לגעת בכלום.

נפש

האין זה תמוה שבעולם כה שטחי וריק היחידה שהולכת לאיבוד פעמים רבות
היא הנפש?

אולי היא זרה בעולמה, כקומץ הבודדים המכיר בה כאן בעולמנו.

הרי אילו הייתה יודעת רצונה, לא הייתה נעזרת בנו, בשר ודם שאינם מבינים
דבר שאינו נראה לעין.

אידיויטים חסרי אמונה ברוח, היוצרים לעצמם אישיות בגוף אדם שינהג בנו.

יצרני הספקות בשלושה אלוהים בעוד בעולם המקביל קיים אחד בלבד.

טיפשים הרודפים ונרדפים אחר הכסף המשטה בנו במחשבה שרק הוא,

הארור, ימצא לנו אושר או תחלופה רגעית.

ומה באשר עלינו, נשמות שבריריות המתהלכות בעולם מלא עד אפס מקום,

בניסיון לבלוט לבל נגיע לקיצנו ברגע אחד ונישכח?

כיצד מעיזה להיראות נוכחותך השתלטנית על אף כל תחנון להשקית אותך?

וכאשר תסרבי לעזוב ולא נוכל יותר, נספר על מעשייך. ואת חכמה, תיעזרי

בכסילים בני עמנו שיכלאו חלקנו במוסדות מתקנים.

לא בכבודך לשאול אם אנו חפצים בך, כאילו היית ברורה מאליו.

בחרת בדרכי מלחמה וחוללת מרחץ דמים של שאלות ותהיות.

ולפרקים, כאשר מצליחים להשתחרר מעט מכבלייך, את זועקת בקול שקט

ומחריש אוזניים ולא נותר אלא לעמוד לכבודך בדום.

מתעתעת שכמותך, ידעת בדיוק לאן להגיע.

בעולם כזה,

אין לך סיכוי למות.

אלמז זרו

צו הפריחה

נצנים של פריחה נראו בתוך הערוגה
נרקיס תם בחליפה לבנה
כלנית בשמלה אדמה
רקפת ורדה, מרשימה
רכובים על מרכבה חומה, אדמה

זוג עינים צועדות בשבילי הצמיחה
כמהות אל לבלוב התקופה
מתרפקות על פרחי העונה
עונה שחלפה

והיום החרפי מתגנב אל דלתי
משיל מעליו, פרחיו
עלי כותרתי
כסימן לחלוף
כאות לבאות

כמו הטל הנושק ללחי העלה
תשק נפשי אל הטפה הסמוקה
הנוטפת כערגה
על לחי הערוגה

ובחלוף האתמול
זאת ידעתי אמש
זאת אדע גם היום
על צו הפריחה:

לפרח אל המחר
כנרקיס תם, בחליפה לבנה

לפרח אל המחר
ככלנית בשמלה אדמה

לפרח אל המחר
כרקפת ורדה, מרשימה
רכובה על מרכבת הזמן, מתנה

יבוא אורחי
צפור בשורה
צחרה במעופה
רחפי נא מעל שערי
קרבי
נחתי
על מפתן דלתי
שאי שירה
על בוא אורחי

אל אורחי עיני כלות
את ידיו לחבק חולמות
צמאות שפתי
אליו כמהות
מכד מימיו ללגם חושקות

אות צפור
על דלתי נקשה ידו
לטפה רואי
כבת עינו
אישון ניצוץ תקנתו

אורחי שלי
ממרחקים יבוא
אורחי
ימלא
גדת לבי
מתק אהבתו
ירנה צמאון גרוני

אורחי
שים ידך כחותם על דלתי
באור צאתי
בערב בואי
אשק לה כמזונה
אות אמוני
אהבתי
שים ידך כחותם על דלתי

פרושות ידי בבואך
חובקות חם גופך
עטופות מגע נפשך
הישוב אורחי אל בבת-עינינו

צפור שבה אל שמיה
קול אורחי רחוק בלכתה
נצבת על מפתני
רוכצת ביגון תשוקתי

רק טביעת ידו חתומה על דלתי
ריח בואו נותר בשערי
הלך אורחי
חמק מידי
הישוב אל מפתני?

ריחו של חלום
נשאת ברוח מרחפת על ים גליו ומשעוליו
השתוקקתי לריח החלום
עת הפציע השחר
עת זרעים שפרחו ברוח
עת יצאה דמותי בין עצי הפרדס וההרים
רכובה על מרכבת החלום

על המרקע
האם תמצא דמותי או דמותך
התשמע את תהודת קולי או תהודת קולך
שברי זגוגיות משקפים את חלומי
את חלומך

החלום נפרש בתוכי
בתוךך
נוגע בערפי
בערפך
אולי יבוא העת ואמצא שם את מקומי
ואתה את מקומך

אצה נפשי בדהרה
הומה נשמתי לגעת
לחבק החלום

וכרוח רוטט כמיתר
צליל כמיתתי
עת אנגן על חלומי

ורשרוש הנגר
אני שומעת
עת ידו של המגיש
נוגעת

וְאַרְשֵׁת שֶׁל חַיּוֹךְ עַל פְּנֵי
עַל פְּנֵיךְ

וּמַעַל
עֲנָנִים סְמוּקִים
עוֹלִים אֶל חַיִּי
אֶל חַיִּיךְ

מִכְחוּל בֵּיד
כָּל יוֹם דְּמוֹת אַחֲרֵת
צוֹכְעַת אֶת חֲלוּמֵי
אֶת חֲלוּמֶךְ
וְסִימְנֵי כְּמִיּהֵתִי עַל הַנְּגִיד

נִשְׂאֵת בְּרוּחַ מְרַחֶפֶת מֵעַל גְּלִיו וּמִשְׁעוּלָיו
הַשְׁתוֹקֶקֶתִי לְרִיחַ הַחֲלוֹם
עַת הַפְּצִיעַ הַשְּׁחַר
עַת זְרָעִים שֶׁפָּרְחוּ בְּרוּחַ

וּבִפְאֵתִי הַפְּרָדֶס נֹצֵב הַחֲלוֹם
פְּנֵיו לוֹטוֹת עַרְפְּלֵ-אֹר
הַיִּגְלוֹ סוֹבְכֵי אֶת הַטְּמוֹן
בְּאִמְתַּחַתִּי, בְּאִמְתַּחַתֶּךָ

וּבֵין פְּלֵאֵי הַפְּרוֹת
אֲחוּשׁ עִמָּךְ אֶת רִיחַ הָאֲבִיב
אוֹשִׁיט יָדֵי וְאֵתָה אֶת יָדְךָ
אֶל הָעֵנָף וְנִקְטֵף יַחַד
אֶת פְּרֵי חֲלוּמֵי, חֲלוּמֶךְ

נְגִינַת אָבִי

בְּצִלּוֹ שֶׁל עֵץ לִימוֹן בַּכֶּפֶר
שֵׁם יֵשֵׁב אָבִי כְּנַעַר
בְּיָדוֹ כְּלֵי מִיתָר
צְלִילוֹ נְעִים
עוֹצֵר אָדָם

יוֹנִים צְחָרוֹת בְּשִׁירָה
בוֹא תְּבֹאנָה אֶל יָדְךָ
תִּגְעַנָּה בְּכֵלֵי נְגִינָתְךָ

צְלִיל מְסֻנָּקוֹ בְּתַף אֲזֻנֵי
יָגַע, יַחַדְדֵר אֶל נִשְׁמַתִּי
לְמוֹל כְּלֵי נְבֵל וְכַנּוֹר
בְּעֵדֶן יְהִיר נְאוֹר

אוֹצֵר גְּלוּם אָבִי, הַנְּדָךְ
בֶּן סְרַמְלָה, כֶּפֶר הַלְדֻתְךָ
מְלוֹא הַתִּירָס בְּשֻׁדְךָ
שֵׁם רְעִיתְךָ אֶת צֵאֵן אָבִיךָ
וּבְיָדְךָ נְגִינָתְךָ

מְרֹאשׁ גְּבֻעָה
יָצָא פְּזוּמוֹנָה
עֲלָם חֲמוּדִים
גְּבַה קוּמָה
שֶׁעַר רְעֻמָּה
יָצַעִיד הָעֵדֶר בְּנְגִינָה

נגן אבי
נגן נא לי
פרט על מיתרי לבי
על המסנקו
על הכלי

יד ענגה לך אבי
החודרת אל לבי
מעוררת את דמעותי
נוטפת על הכלי
גם על לחיי

אל אמבור, אל הכפר
בהיכל הספר שם למד
הקף אבי
הומה אדם
לקול המנגינה
נפעם

נגן אבי
נגן נא לי
פרט על מיתרי לבי
על המסנקו
על הכלי

בסכנת הדרך בסודן
בו הפקרו חיי אדם
שם יעידו אבני סימן
שבילי סודן
שאחזת נאמן
יד אמן

בגנדר עיר אמן (שלום)

תא נעול אין רחמן
יד כמעט חרצה גורל

שמות צובעים ניר בדם
אל מול עין-אדם
למולך סוהר נחדל

אז יקום אבי
על כתפו ישא הכלי
רחמים בפיו יאמר
יציל רעיו
בנכות ידיו

ובשחר יום אסיר
ציון בלבך תאיר
על יום חדש תצהיר

נגן אבי
נגן נא לי
פרט על מיתרי לבי
על המסנקו
על הכלי

רואה אני את חיוכה
מבט אמי, בחירת לבך
יושבת על כרסה
נודדת אל הכפר
עת שבוייה בצליל מיתר
לבך

ופה בארץ כמיהתו
מסנקו
מלאכתו

יושב אבי בפנתו
במרכז ביתו
כלי הקסם בידו
נחמה היא לנפשו

נגן אבי
נגן נא לי
פרט על מיתרי לבי
על המסנקו
על הכלי

בת הכפר

היא נושאת אותי קלות
אל ריחות העבר
אל התמימות והילדות בכפר
היא נושאת אותי אל חלומות עבר
נערת, בת הכפר

שדות ירקים את העין מענגים
נהרות זורמים בפאתי הכפרים
על מיתרי הלב פורטים
אל תוך כמיהות הלב, מחלחלים
אהבה אל בת הכפר, מנגנים

ריח התשוקה נשא מעל הארבה
על פתח הבקתה, קשים עשוייה
יושבת נערה, דקה גורתה

צבעי אדמה מקשטים את גופה
פנייה היפות מאירות את החמה
בידיה הרכות לופתת שערך
כה מבריקות הן, צמותיה

רדי נא אל הנהר
רדי,
רדי בת הכפר
שאי הכד על ראשך
על צמות שזורות, שערך
רדי נא אל הנהר
ממי אהבה
השקי את נערך
לגמי גם את מכדך

ומתוך הלב,
תמריא אהבתי אל השחקים
ירח מלא מרקד בעננים
שמי ושמשך חרוטים
אותיות כסופות, זורחות מעל-שמים
אהיה לך אב ואיש אוהב-כפלים

אביא לך נערת,י
פלגיות-כאדם הלחיים
אביא לך כבשים ועזים - שבעתים
אמחא לצליל קולך-כפים
ארד אל רגלי אביך-אפים
עד יענה
עד יעתר
אותך אלי ישיא על גב שליח,
על שתיים.

כך אקרא בשמה, בת הכפר
שמה חצוב בסלע נעורי
כך אקרא בשמה, נערת
עד תשמע ההד מעל גבעה ונהר
כך אנגן את שמה על לבי-מיתר
עד אראה דמותה על גדת נהר

וּכְצִמִיד נָע סְבִיב רִגְלֶיהָ הַפְּהוֹת
מְרַקְדִים עֲתָה הַזְכָּרוֹנוֹת
נָעִים וּמְנַגְנִים עַל מִיתָרִים שְׁחוּקִים
מֵתוֹךְ תְּנוּמַת הַמְצִיאוֹת
הַנְּעוּרִים הֵם מְעִירִים

אָדָם בּוֹנֵה לוֹ שֵׁם
אָדָם בּוֹנֵה לוֹ שֵׁם
בְּזַעַת אָפוֹ
בִּיצִיר כִּפְיוֹ
אָדָם בּוֹנֵה לוֹ שֵׁם

נִכַר שְׁמוֹ בְּדַמּוֹתוֹ
תְּוִי פְּנָיו
צַל דְּמּוֹתוֹ
הַנּוֹתֵר גַּם בְּלִכְתּוֹ

אָדָם בּוֹנֵה לוֹ שֵׁם
בְּטִיב מְעַשֵּׂיו
בְּנֻעַם שִׁפְתָיו
אֶף בְּמַעֲלָלָיו
אָדָם בּוֹנֵה לוֹ שֵׁם

עִירֵם הַשֵּׁם לְכַדּוֹ
לֵלֵא אִישִׁיוֹתוֹ
בְּלִי שִׁישָׂא אִישׁ אֶת שְׁמוֹ
עִירֵם הַשֵּׁם לְכַדּוֹ
אָדָם בּוֹנֵה לוֹ שֵׁם
בְּזַעַת אָפוֹ
בִּיצִיר כִּפְיוֹ
אָדָם בּוֹנֵה לוֹ שֵׁם

רְאוּ זֹאת בְּמַעֲשָׂיו
בְּשִׁפְתַי גּוֹפּוֹ
שְׁזוֹרָה כְּנֹנְתוֹ
גְּבַהּ מְצָחוֹ
רַחֵב לְבוֹ
שֵׁם מְצוּי שְׁמוֹ

אָדָם בּוֹנֵה לוֹ שֵׁם
בְּזַעַת אָפוֹ
בִּיצִיר כִּפְיוֹ
אָדָם בּוֹנֵה לוֹ שֵׁם

שִׁירַת הַלּוֹחֵם
חִילִים בְּשׁוֹרָה צוֹעֲדִים אֶל הַקָּרֵב
אֲפוֹד עַל גּוֹפּוֹם, כְּלֵי הַנֶּשֶׁק בְּיָדָם
עֲטוּרֵי חַיִּים, לְבוּשֵׁי מַדִּים
צוֹעֲדִים בְּשׁוֹרָה נְעָרִים אֶל הַקָּרֵב

מִתַּחַת לְקַסְדָּה,
תִּלְתְּלִים רַכִּים אוֹ מְקַרְזָלִים
בְּלוּרִית שְׁחַרְהָ אוֹ חוּמָה
צוֹעֲדִים הֵם
אֲחִים לְנֶשֶׁק אֶל הַקָּרֵב

וְשִׁירָה נִשְׂאָת בְּפִי כָל לוֹחֵם:
אֲתִיצֵב בְּחַזִּית
אֲעֻמַּד מוֹל אוֹיֵב
לְהִגֵּן בְּחַרוּף, עַל אֲרָצִי
אֶלְחֵם בְּעוֹ, עַד שְׂאֲרִית כּוֹחִי
עַד טַפַּת דָּמִי הָאֲחֻרוֹנָה
בְּגִבּוֹרָה אֲשֵׁא אֶת שְׁמִי, אֲרָצִי
גַּם בְּמַחִיר מוֹתִי

ורוח חמה תלטה השכול, מעין הבוכים
תשא ארצי את שירת הלוחמים
מעל חילים, אל הקרב צועדים

בליל ההוא נצב החיל בקרב
בליל קר, ללא חת ומורא
יעמד החיל מול פחד ואימה

רוח לוחם חודרת אל קרביו
בידו הנשק, דרוך ומוכן הוא לקרב
יעמד לוחם ארצי, על המשמר

וברגע אחד מול הקר העז
אש התפת נשאת מעל
ניצוצות של חם ילטפו פניו
?אירו את עיניו
את עיניו הגדולות
החומות, הבורקות
או
את עיניו התכלות
שאת הים מזכירות

ובבקר, קרני שמש יבהירו
את חשכת הליל הקר
את החשש בלב, שנקר
את האמת, בתם הקרב

ובארצי,
חילים נושאים בכאב
מלחמות וקרבות
בתוך ארון לוחם
חילים נושאים בכאב
ממעל שמים נוטפים
על גופת לוחם דומעים
אל תוך מדיו, מחלחלים
וגבורה תצמח כפרחים
על אדמת הנופלים

געגועים למולדת

צמרות האילנות, פסגות ההרים
 ריח השדות, צהב הפרחים
 שירת הצפורים, צליל הנחלים
 נוף מולדת אהובה

דהרת העדר, צהלת הסוסים
 רעית הצאן, שאיבת המים
 חליבת הפרות, אסוף הגללים
 חיי ילדות נשכחת

זמן הנריצה, קציר התבואה
 טחינת הקמח, לישא ואפיה
 טעם המאפה, ריח הגבינה
 תנובת אדמה ברוכה

ניחוח הקטרת, הכנת הבונה
 קליט התיירס, חמום המדורה
 מלמול הברכה, חדות הארוחה
 זכרון מעורר חושים

אהבת הזולת, שירת האנשים
 נגון המסינקו, הדהודי התפים
 רקוד האסקיטה, מחיאות כפיים
 מרטיט את הנפש פנימה

צחוק הילדים, משחקי מחבואים
 טיולי השדות, קטיף הפרחים
 שירת הערבים, אהבת נעורים
 ילדות תמימה שהתפכחה

לכן הבגדים, קשוטי הרקמה
 צבעי המטפחות, קליעות הצמה
 בהק התכשיטים, נהג העונה
 חן מולדת צנועה

לעולם אזכרה, מולדת אהובה
 אתן תודתי לך, על ילדות נעימה
 תמיד תהיי את לי, מקור הגאונה
 לעד אשאב ממך מיטב ההשראה.

שתי אהבות

יש ארץ מולדת יפה וכנועה
 ילדיה עזבו, את ראשה מרכינה

יש מולדת אחרת יפה וכמהה
 ילדיה שבים, ראשה מרימה

מולדת נושנה, ארץ פיפיה
 האויר יהלום, אדמתך פורייה

ארצי היהודית מולדת התורה
 התגלמות הקדש, מקור הברכה

מולדת שחומה, אהבה ראשונה
 מנהגיך אוצר, נופך מלא עדנה

מולדת חובקת, מולדת חדשה
 אכניך זהב, קדשתך מרנה

לכאן אהבתי, לשם געגועי
 מאחדת בך, את שתי אהבותי.

התמסרות

חֲבַקְתִּי צְנִיעוּתִי כַּמְנַהֵגִי אִמִּי
שְׁמַרְתִּי תַמִּימוּתִי כַּחֲנוּכִי אָבִי
הִצְמַדְתִּי גַפִּי מִפְּנֵי תְשׁוּקָתִי

הִדְחַקְתִּי רְצוּנוֹתַי כְּמַצּוֹת תּוֹרָתִי
הִגַּנְתִּי אֲדוּקָה עַל לֶכֶן כְּתַנְתִּי
נִקִּיתִי הַטְּמֵאָה מִטְהַר בִּינְתִי

עַת פִּגְשָׁתִּי בְךָ
נָפַל מִגְדוֹל, חוֹמָה
תְּשׁוּקָתְךָ, זִיו פְּנִיךָ
רָסְקוּ הַהֲגָנָה

אֶהְבֶּתִּי חֲשָׁפָה זֹהַר מְעֻרָמִי
תְּשׁוּקָתִי קָרְעָה לְבוּשֵׁי מַעְלִי
גוֹפִי כַּמָּה לֹוֶהֱט לְבוֹאֵךְ אֵלַי

לְחִישׁוֹתֶיךָ נִגּוֹן, הִנְעִימוּ לְאָזְנִי
נְשִׁיקוֹתֶיךָ צוּרָה, הִמְתִּיקוּ שְׁפָתַי
מִגֵּעַ בְּתוֹלָיִם כְּבֶשׂ טְהַר מְעַמְקֵי

גלימת כבודי

וַיִּתְפַּר הַחַיִּט גְּלִימַת הַדּוֹרִים
וַיִּלְבִּישׁ מְעֻרוֹם נִשְׁמָתִי
הַדּוֹרָה גְּלִימָתִי וְלִבְנָה צְחָרִים
וַתִּזְהַר כְּחֻמָּה כְּסוּתִי

וַתִּצְהַל הוֹרְתִי עַל זוֹ הַתְּשׁוּרָה
וַיִּרְןָ גַם אָבִי
וְכָל יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִרְאוּ הַגְּלִימָה
וְאֶהְבְּתֶם לִי

וְאֶתְהַלַּךְ בְּאֶרֶץ בְּזוֹ הַגְּלִימָה
וַתְרוֹם קוֹמָתִי
רַב־ב הוֹלְלוּת וְרַפֵּשׁ הָאֲדָמָה
דְּבַקוּ אֵל מִלְבוּשֵׁי

זֶהֱב הַכְּצַע וְאָדָם הַגֵּאָנָה
אֲרַגְּמֵן בְּשָׂרִים וְצֹהֵב הַשֵּׁנָאָה
תִּכַּל הִיָּהֲרָה וִירַק הַקִּנְאָה
אִפְרוּרֵי הַדְּכֻדוּךְ וְשַׁחַר הַדְּאָגָה

וַיִּדְעֶךָ הַזֵּהֶר וּבְלָה הַכְּסוּת
וְאָפַל אַפִּים
וַיִּכְבַּד מִלְבוּשֵׁי וַיִּבְשַׁר הָאוֹת
כְּלוֹת חַיִּים

וַתֵּאָחֹז נִשְׁמָתִי בְּקַמְט הַלְּבוּשׁ
וַתִּזְעַק תַּחֲנֹנָה
וְאָקוּם מִרַפֵּשׁ תַּחֲתִיּוֹת וְאִבּוּשׁ
וְאִנְקָה הַגְּלִימָה

אֶתוֹר לְטְהַר טְמֵאֵת גְּלִימָתִי
לְמַעַן יִשְׁמַח חַיִּטִּי
אֲשַׁקֵּד נִקְיוֹן כַּפֵּי וְנִשְׁמָתִי
לְמַעַן תִּזְהַר גְּלִימָתִי

אהבה יתומה

רק כשאת משחררת עצמך
מכבלי התלות ובורחת
אל מחוזות החפש...
את תפגשי, בטויליך הרבים
אֶהבות יתומות המחפשות
בית הולם...
בלי תנאים!
ותפגשי גם, אנשים שכולים
מאהבה כנה, הכבולים
בתוך אמונות ושקרים...
אנשים פוחדים!
ודמעה תזלג מתוך עיניך
על אהבה אבודה
ואנשים כואבים.

אהובי

התחל היכן שאני נגמרת
ככה בין התפר ההדוק
אשר ביני לביניך
התפר שלוכד אותנו
למהות אחת של
תשוקה
ואז תאסף את טפוחי
את אלה שדממתי
מתוך כאב של כמיהה
אליך
ותהפך אותי לשלמות
רוגצת...
של אחר סערה.

שלוות הנצח

בארץ האנוש, אורחת אנכי
הגחתי לבקור מרחם הורתי
עמלה בשקיפה אחר משימתי
וכמהה לחזור אל ביתי הנצחי
שם שלותי
תשוקתי

נשביתי בקסמה של תבל
מראותיה הרהיבו באור
ציליה הנעימו בך
נתיביה סלולים כשי לי
מטעמיה ערבו חכי
ואתנחם

מעשי נשך וזמה
צדק מעמד למכירה
המלכת הממון והבל החמר
האיבה וניחות החטא
מאיצים בי לשוב
אל הנצח

בארץ האנוש, אורחת אנכי
נאבקת באון להמתיק שהותי
פועלת בששון עד תם שליחותי
נוצרת געגועי במלוא הויתתי
אל שלותי
שיכותי.

אגרנש

אֲדַבֵּר אוֹתְךָ בְּשֵׁפֶת הַלֵּב
 כִּסְיֵהוּ נָא לְמַעַנִי בְּלֵיל
 וְאַלְהַ מְשִׁיבִים רִיקָם
 רַק לְבוֹ הַשָּׁחַר וְעוֹרוֹ הַפֶּחֶם
 וְקָרוֹב הוּא לְךָ וְדוֹמָה לְבִגְדֵי שְׂבָעֵתִים
 וְלֹא הִפְיָרְהוּ אֲחִיו וְשִׁלְתָּהוּ בְּמִים
 וְאֵת יוֹדְעֵת כְּאִבֵי יִרְחִים נְשֵׂאתִי
 מֵאֲדָמָה חֲמָה מֵרְחוֹק נְשֵׂאתִי

וְהוּא עַד אֲלִיךְ בָּא וְנִפְשׁוּ לֹא יָדַע.
 וְאֲנִי אָנֹכִי אֶפְנֶה וְהוּא אָנֹכִי בָּא
 אֲדַבֵּר אוֹתְךָ בְּשֵׁפֶת הַלֵּב וְאֶבְקֵשׁ שְׁלוֹם
 הַשִּׁיבִי נָא לְמַעַנִי אוֹתוֹ כִּיֹּם.

ליטל מקוריאה

נקודת אור חדשה

תומר הניח לי יד גדולה על הבטן התפוחה ודיבר לתוכה. דיבר אל החמודה שבפנים. היינו כל כך קרובים ללידה ומאושרים מאין כמונו. תומר הכין את החדר האחרון במסדרון. הוא כבר צבע אותו בוורוד וצייר פיות קטנות על כל קיר. לא הפסקנו לדמיין את הפנים הקטנות והחומות שלה, מעוטרות בגומות יפות בדיוק כמו שלו או מקושטות בעיניים עגולות ושחורות כמו שלי. דמינו את הפעם הראשונה שהיא הולכת, את הנעליים הקטנטנות האלה שקונים בפעם הראשונה. דמינו אותה מדברת לראשונה. התווכחנו אם היא תגיד קודם אימא או אבא ובסוף הכרענו שברור שהיא תגיד "אימא" וזה רק בגלל שתומר הבין מזמן שבוויכוחים איתי כדאי לו לוותר ולהכריז שאני צודקת.

לפנות ערב, ישבנו במרפסת השקטה שלנו והבטנו אל האופק.

"אני לא מאמינה שזה עוד מעט מגיע", נאנחתי וליטפתי את בטני. "זה הולך להיות כל כך שונה לדעת שצריך לדאוג לעוד משהו". תומר כהרגלו רק הביט בי ארוכות וחייך.

כבר התרגלתי להבין את המילים שהוא רוצה להגיד דרך העיניים שלו. בהתחלה השתיקות שלו שיגעו אותי אבל לאחר מכן התאהבתי בשקט הזה. המשכנו לשבת במרפסת כשלפתע הרגשתי כאב חד באזור הבטן. התעלמתי ממנו ואחריו הגיעה דקירה נוספת. תומר נלחץ ואמר שאנחנו חייבים ללכת להיבדק אצל רופא. ביטלתי את הרעיון והתעקשתי שאני בטח צריכה לנוח קצת. הלכנו לישון, לא מוכנים ללילה שיגיע. כשפקחתי את עיניי בפעם הבאה הבטתי על השעון שנח על השידה, השעה הייתה 01:32. הערתי את תומר כשאני נאנקת מכאבים.

"תומר, חייבים ללכת לבית חולים. אני חושבת שמהו לא בסדר".

נסענו למיון ותומר נהג כמו מטורף. הוא נע בין ניסיונות להרגיע אותי לבין ניסיונות לשמור על עצמו רגוע, בשני הניסיונות הוא כשל. הכאב בבטן רק גבר. תומר נשא אותי על הידיים והניח אותי על המיטה הראשונה שמצא. ממש לפני שעניי נעצמו שמעתי את תומר צורח שוב ושוב שמישהו יגיע לעזור לי. אני חושבת שזאת הפעם הראשונה ששמעתי אותו מרים את הקול. התעוררתי שוב כשמעליי חמישה אנשי צוות שלוחשים לי שאתעורר.

תומר ליטף לי את המצח בעדינות ולחש בעיניים דומעות, "אהבה שלי, אני צריך להגיד לך משהו. אני יודע שזה קשה אבל אני צריך שזאת תהיה החלטה שלך ולא של אף אחד אחר. התינוקת שלנו מתה". הוא לחץ את ידי וניסה לאסוף את עצמו. "ועכשיו... עכשיו צריך לבחור אם היא... היא תצא בצורה טבעית

המשתתפים בחוברת

זהבה אדמקה, בת 27, גדלה באשקלון והיום גרה בחיפה. בשנים האחרונות הדריכה בנות ובני נוער ברחובות ובאשקלון בפעילות של בתי נוער הנחשונים. זהו ארגון נוער שפועל ברחבי הארץ בשכונות מוחלשות. בימים אלו לוקחת חלק במסע יחיד מסוגו שתנועת השומר הצעיר ובתי נוער הנחשונים מקיימים, מסע חינוכי לאתיופיה שבו משתתפים חניכות וחניכים מתנועת הנוער ומארגון הנוער. במסע משתתפות חניכות שהן בנות העדה האתיופית וכאלה שאינן, מתוך ההבנה שסיפורה של הקהילה האתיופית הוא חלק בלתי נפרד מההיסטוריה של מדינת ישראל וכולן צריכות ללמוד עליה ולהכיר אותה.

נעמי אהרון, בת 33, גרה בתל אביב. עובדת במאפייה (עסק משפחתי) כיום.

טסי אייז'או, בת 45, גרושה ואימא במשרה מלאה לארבעה ילדים. בעלת תואר ראשון בעיצוב אופנה, תעודת הוראה בתקשורת ותעודת מאמנת אישית. עשר שנים עסקה בעיצוב שמלות ערב, כלה ובגדי במה, ובעשר השנים האחרונות עובדת בתחום החברה והקהילה בעיריית חיפה. כיום עובדת כפריילנסרית בתחום הנחיית קבוצות, אימון אישי וקידום תעסוקה. מגיל 14 כותבת למגירה והרבה לפייסבוק.

טליה הולואגרש אלמו עוסקת בהוראת ספרות אנגלית. אוהבת מאוד את עולם הכתיבה – כתיבה חופשית או כתיבה עיתונאית. אחת הנקודות הבודדות בה היא חשיפת סיפורה האמיתי, ההיסטורי והאקטיבי של קהילת ביתא ישראל לכלל החברה הישראלית. בומן המתאפשר לה משתדלת טליה לעסוק בעשייה חברתית. בעברה ניהלה מועדון

או בניתוח". למרות שהייתי מבוהלת, מטושטשת והרגשתי שחרב עליי עולמי, התשובה שלי הייתה ברורה. "אני יולדת אותה בעצמי".

"לידה שקטה" קוראים לתופעה הזאת, שבה העובר מת בעודו ברחם. אני חושבת שזה שם מצחיק לדבר הכי מרעיד ומזעזע עולמות שקיים. ילדתי ילדה מדהימה, יפה ושמנמנה בדיוק כמו שחלמנו, אלא שהיא הייתה מתה. קפואה העולם שלי ושל תומר התהפך לחלוטין.

במקום לחזור עם סליקל ושוקולדים שהביא מבקרים, חזרנו עם סל של רגשות ושקט אחד גדול. אולי בגלל זה קוראים לזה "לידה שקטה" כי מה שבא אחריה זה בעיקר שקט, כי מה אפשר כבר להגיד?

אחרי שבוע תומר הפך להיות הדברן מבינינו, בניסיון לגבור בעיקשות על השקט ששרר בכל מקום בבית. הוא טיפל בכול, מנסה לשמוח ולצחוק בשביל שנינו. אני בעיקר ניסיתי להתעלם ממה שקרה. תומר סגר בזהירות את החדר בקצה המסדרון ומאז לא פתחנו שוב את הדלת. לא רציתי לשמוע מאף אחד ולא לצאת לרחוב ולראות עוד אימא שדוחפת עגלה. השבועות עברו ונראה שגם תומר התחיל ליפול תחת הנטל. לפעמים בלילה הייתי שומעת אותו נחנק מבכי. מסתבר שגברים באמת בוכים בלילה.

יום אחד ישבנו שוב באותה המרפסת, הפעם שנינו שתקנו.

"אני רוצה שנחזור לחיות", תחינה נשמעה בקולו. הוא הביט בי כמו בפעם ההיא אבל הפעם ראיתי משהו אחר בעיניים. ראיתי שהוא כאן כדי להראות לי שאפשר ליפול ולקום. ראיתי שהוא כואב בדיוק כמוני אבל שאנחנו חשובים לו לא פחות. "אני יודע שאני לא מסוגל להבין איך את מרגישה. הלוואי שהייתי יכול לקחת ממך את הסבל, אבל אני לא. אני פשוט יודע עם מי התחתנתי. אני יודע שאנחנו יותר חזקים מכל זה. שאת יותר חזקה מכל זה. את זוכרת מה אמרת לי כשנכנסנו לבית הזה בפעם הראשונה?" הבטתי עליו וחיכיתי שימשיך. "אמרת לי שאת מוכנה לכל השמחות בדרך, אבל גם לכל הסופות, ואני יודע שאין דבר שאת אומרת ואין לו כוונה". הוא קם מהכיסא עליו ישב והחזיק לי את היד. "בואי ונחזור לחיות. מגיע לנו".

היום אנחנו יודעים שהתינוקת הקטנה שאיבדנו שינתה לנו את החיים. היא שינתה כל דבר שקרה לאחר מכן. היא שינתה את הדרך שבה אני מביטה על תומר. היא, וגם הוא, גרמו לי להבין שהחיים הם מעבר לטלטלות האלה שעוברות עלינו, גם אם הן מספיק מטלטלות עד שהן מסוגלות לחנוק אותך. אנחנו מחזיקים את תוהר הקטנה שלנו, היא לא תחליף לחיים שעברו מן העולם. אבל היא נקודת אור חדשה.

בהוראה. ירושלים חקוקה בעצמותיה והיא חלק בלתי נפרד מהווייתה, ולכן היא מרבה לכתוב עליה.

הבטם ברה עלתה לישראל בשנת 1991. מתגוררת ברחובות, בוגרת תואר ראשון בעבודה סוציאלית בינלאומית ממכללת ספיר. את ההכשרה עשתה בהודו ובמרכז הקליטה "קלישר" בב"ש. סטודנטית לתואר שני בלימודי נשים ומגדר באוניברסיטת תל אביב. עובדת בתחום בריאות הנפש ועם נערות ונערים שמתמודדים עם מצבי מצוקה. כותבת שירים, סיפורים והגיגים על נושאים שמעסיקים אותה, את חלקם היא מפרסמת ברשתות החברתיות.

זהבה (וורקיט) ברוך נולדה באתיופיה. עלתה ארצה בשנת 1984. מתגוררת באשקלון, בעלת תואר ראשון מאוניברסיטת חיפה. אוהבת בזמנה הפנוי לכתוב ולצלם.

נאני ברוק, שחקנית, במאית ומורה לתיאטרון, בעלת עסק עצמי הנקרא "תיאטרון בצבע", אחת ממפיקות ההרכב "האתיופית בשירה הישראלית החדשה" ויוצרת עצמאית. האומנות שלה מדברת את המציאות שלה בכל מיני רבדים שונים, והיא חלק מהזהות שלה ומהדרך שלה לשוחח עם העולם על סוגיות חברתיות שונות.

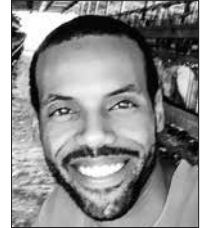

אספו ברו גבאי, סופרת, חוקרת ומרצה. עלתה לישראל בגיל 12 בסוף 1988. בוגרת החוג לספרות עברית ופולקלור באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. מתגוררת בשדרות. עוסקת בכתיבה מגיל 13. במשך שנים פרסמה שירים וסיפורים בכתבי עת שונים. ספרה "ירח האחר" פורסם ב-2002. בוגרת פרויקט כתיבה יצירתית עם נוער יוצא אתיופיה בהנחייתה של אילנה אבן טובי-ישראל.

לילדים בסיכון בתחום החינוך הבלתי פורמלי. עבודה זו עם הילדים חידדה אצלה את חשיבות חיזוק הדימוי העצמי והחדרת מוטיבציה לילדים ולנוער על ידי שימוש דוגמה אישית ומודל לחיקוי, בעיקר מתוך ההצלחה של המבוגרים, כל אחד בתחמו.

רחמים אמן, בן 32, גר באשדוד. כותב מגיל 12 בערך. מושפע מרגאיי, ראפ, היפ-הופ, ג'אז, טופאק, בוב מארלי, fugees, לותר קינג ומלקולם אקס.

מימי ספר אנניה, בת 30 לערך. נולדה באתיופיה וחיה בישראל (אשקלון) החל משנת '91 (עלתה במבצע שלמה). כיום סטודנטית במחלקה לתרבות, יצירה והפקה במכללת ספיר.

שימי בוגלה, גר במרכז הארץ. רווק, עצמאי, חובב ספורט וקריאת ספרים.

אברש בן ברוך נולדה בכפר גושקו המצוי בחבל ארץ בלסה שבאתיופיה, רביעית במשפחת מלסה המונה תשעה ילדים. עלתה לארץ בשנת 1991 במסגרת "מבצע שלמה". נשואה לציון ואימא לחמישה בנים ובנות. למדה באולפנת כפר פינס, והייתה שותפה בפעילויות בבני עקיבא כחניכה, מדריכה ורכזת. במסגרת השירות הלאומי ריכזה את סניף בנ"ע ברמלה. כמו כן סיימה תואר ראשון ושני בהצטיינות בייצוג חינוכי ובתנ"ך במכללת אורות ישראל שבאלקנה. במשך השנים מילאה תפקידים מגוונים בתחום ההדרכה, החינוך וההוראה, ואף הקימה וניהלה מסגרות חינוכיות וחברתיות שונות. כיום עוסקת

אלמוז זרו, סופרת, מחברת הספר "קפו קן" (הימים הנוראים) שיצא לאור בנובמבר 2018, משפטנית, חברת מועצת העיר לוד, יו"ר הוועדה לקידום מעמד יהודי אתיופיה בלוד, יו"ר הוועדה למיגור נגע הסמים והאלכוהול בלוד, יו"ר עמותת "חלוצי ציון" (עמותה המסייעת ליוצאי אתיופיה בהליך הבקשה להכרה כאסירי ציון). ניהלה את פרויקט איסוף והנצחת שמות יהודי אתיופיה שנספו בדרכם לישראל. בת להורים אסירי ציון, אימא לשתיים.

מהדר טסאו נולדה בגונדר שבאתיופיה ועלתה לארץ בגיל שלוש. סטודנטית לכתיבה במכללת מנשר, אוהבת סדרות טלוויזיה וסרטים והייתה רוצה לכתוב תסריט לסרט או לסדרה בעתיד. אוהבת לקרוא ספרים, לשמוע מוזיקה ולטייל. אחת האהבות הגדולות שלה היא כתיבה. מהדר מאמינה שעם מילים אנחנו יכולים לצייר עולמות חיצוניים ופנימיים. הכתיבה בשבילה היא מקלט לברוח אליו, שיכול להכיל אותה בלי לשפוט.

אשטו טרונך, אבא של אביחי יוסף אסרסה ובעלה של בשמת. עוסק בחינוך במסגרות פורמליות ובלתי פורמליות. כותב וקורא שירה. אוהב לתור את הארץ לאורכה ולרוחבה. קובע עיתים לתורה, תורם מזמנו כדי ליצור חברה מתוקנת במסגרות שונות, איש אמונה בעולם המעשה. השנה, תש"ף, לומד לתואר שני ביהדות במכללה האקדמית אונג.

לידור מהרט, בת 23 מאשקלון. בארבע השנים האחרונות התגוררה ועבדה בתל אביב. עוסקת בכתיבה מגיל 18, בעיקר כותבת למגירה. במהלך השנים האחרונות השתתפה בסדנאות כתיבה ותקשורת על מנת לשפר את יכולותיה ולרכוש ניסיון בתחום. בתחילה חיפשה את דרכה בכתיבה עיתונאית, אך עם הזמן הבינה שכתבה אישית יותר מתאימה לה ולרצונותיה. ללידור אהבה עצומה לכתיבה, שהיא חלק בלתי נפרד מחייה. לדבריה, "תמיד אהבתי ספרות, וספרים הם חלק מחיי מגיל צעיר מאוד. עם ספרים האהובים עליי נמנים רם אורן, שרה אנג'ל, דויד גרוסמן ועוד. הם

מסגנאו (אלון) דמלה נולד באתיופיה בשנת 1977. עד שעלה לארץ בשנת 1991, היה רועה צאן וחקלאי. לא הלך לבית הספר באתיופיה, כי לא הייתה אפשרות כזאת. למד לקרוא ולכתוב באמהרית באופן עצמאי. הפעם הראשונה שהוא נכח בכיתה הייתה באולפן בארץ, בגיל 15. לאחר חודשים מספר באולפן, נשלח אלון לפנימייה. הוא השקיע בלימודיו, ושלוש שנים לאחר מכן סיים תיכון עם בגרות מלאה. בין היתר, למד חמש יחידות באנגלית, במתמטיקה ובביולוגיה. עם סיום לימודיו התיכוניים, התגייס אלון לחטיבת גבעתי. כלוחם שירת ברצועת עזה, בדרום לבנון, ברמת הגולן ובבקעת הירדן. סיים קורס קצינים בהצלחה והוא סרן במילואים. אלון למד ספרות אנגלית באוניברסיטה העברית. לימד אנגלית שנים רבות. כתב בעיתון קהילתי; פרסם את הספר זרים למחצה; פרסם ספר אוטוביוגרפי קטן באתר אמזון וכמה ספרונים נוספים באנגלית והוא ממשיך לכתוב. אלון נשוי ואב לשניים.

עדן דסטה נולדה ב-1988 באתיופיה ועלתה לארץ בגיל שלוש. ב-2012 סיימה את התואר הראשון B.ed במסלול לאומנות וחינוך באמונה-אפרתה, ירושלים. בשנים 2019-2020 לומדת לתואר שני באוריינות חזותית, באומנות וחינוך בסמינר הקיבוצים. בעבודותיה מול משטח העבודה עדן פורקת ויוצרת את העולם הפשוט שהיא חולמת להגיע אליו. זה מתבטא בטכניקות המעורבות, בחיפוש התמידי על משטח העבודה בניסיון לחבר בין חומרים ומדיה שונים וליצור מהם הרמוניה. תהליכי העבודה נוצרים תוך כדי עבודה ומשקפים את תהליך החשיבה וצורת ההסתכלות שלה על העולם והבריאה במודע ושלא במודע. נוסף על עולמה האישי עדן בחיפוש אחר חותם החיבור של התרבות שממנה באה והחיבור שלה לארץ ישראל. עדן מוצאת את עצמה, כמו בהצהרת הון, מחויבת לספר את הסיפור שלה ולחשוף בפני כולם את הרבדים העמוקים של התרבות שלה שקיבלה מבית אימה. היא תופסת את עצמה כאומנית המושפעת הן מהתרבות הישראלית והן מהתרבות האתיופית ומחפשת אחר השימור וההמשכיות של שתיהן.

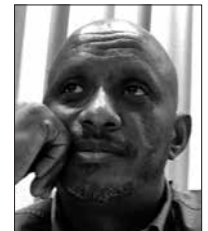

מהווים בעבורי השראה ומודל לחיקוי." כיום עובדת על ספר משלה, בתקווה שיראה אור בעתיד הקרוב.

אורטל מוגוס, נושקת ל-30 (גיל זה רק מספר, בנפש בת 100), בת לזיוה ישעיהו ודני מוגוס שנישאו בארץ ועלו ב-1982-1983. אימא טיגרית, אבא אמהרי. מתגוררת בקריית גת אך הלב בשומקום מוגדר, יוצרת. עובדת בראשל"צ כעורכת (די טרייה) וכתבת במדור בריאות ב-Ynet. לפני כן כתבה סדרת נוער עם פרקים באורך של חמש דקות, יחד עם קול-נוער חברתי ששודרה בדיבוב לשפה האמהרית וקהל היעד שלה היה בעיקר בני נוער. הסדרה עסקה בנושאים כמו שימוש בסמים, התמכרות לפורנו ולגיימינג, גיוס לצבא וכו'. אורטל עבדה גם באסותא בשירות לקוחות וסייעה למטופלות שהתגלו אצלן גושים סרטניים בשד. מופיעה בהרכב ששמו "האתיופית בשירה הישראלית החדשה" כבר שנתיים. נהנית מאוד מספוקן וורד, שירה ופרווה. החלום והרעב הגדול שלה זה לחיות יצירה. גרועה בסמול טוק ומינגלינג בכללי.

גרמאו מנגיסטו נולד בכפר קוקוש שבאתיופיה בשנת 1975 לאימו בלאיניש גיטהון, זיכרונה לברכה, ולאביו מלקמו מנגיסטו, ייבדל לחיים ארוכים. בעבור הוריו היה כספת אנושית סודית, אשר בה הפקידו שנה אחר שנה משפט זהב אחד: הצמא הולך לבאר; החולה הולך לרופא; המאמין הולך לבית אלוהים; ואנחנו היהודים – הולכים לירושלים. הוריו האמינו כי בירושלים יגיע לכלל שלמות ולמיצוי הפוטנציאל האישי הגלום בו, ולכן לימדו אותו כבר בגיל צעיר לאהוב השכלה, לגלות עניין בשפה, להשתמש בה כדי לומר משהו בעל משמעות על העולם, ולהשפיע באמצעותה על הקיום האנושי לטובה. כמצוות הוריו בילה שנים רבות ברכישת השכלה, והוא מחזיק בתואר שלישי בתקשורת. כמו כן כותב סיפורים קצרים ועוסק בכתיבה עיתונאית, כל זאת במטרה להשפיע על המציאות החברתית, הפוליטית והתרבותית. אחד הסיפורים הקצרים שלו, "חלום בדמי כבוד", הכלול בגיליון לפנינו, הוכנס למערכת החינוך ללימודי בגרות בספרות. היום הוא אב לבת ולבן, ועוסק, בין השאר, בהנחיה ובהוראה בתחום התקשורת והספרות.

ליטל מקוריאה, בת 25. נולדה וגדלה בעפולה וכיום סטודנטית לתקשורת במסלול עיתונאות. מאז ומתמיד הייתה חובבת קריאה ובשלב מסוים הצטרפה גם הכתיבה אל עולמה. ליטל מרגישה שהכתיבה מעניקה לה מקום לבטא את מי שהיא, שהכתיבה היא כוח, "ברגעים שבהם אני מרגישה שהסביבה מנסה להשתיק אותי או ברגעים שבהם פשוט לא נשארות מילים. בתוכי אני מאמינה שכישרון ואמונה בעצמנו יצליחו לשנות את העולם. הלוואי שאקח בזה חלק."

טלשוורק סנבטו, בת 34. גדלה והתחנכה בעיר בת ים. כיום מתגוררת בתל אביב. עלתה ארצה בגיל שש (בערך) עם משפחתה, במבצע שלמה. האהבה שלה לכתיבה נובעת ממקום פשוט, אינטואיטיבי והיא מהווה עבורה מקום מקלט. בהשכלתה בוגרת תואר ראשון בפסיכולוגיה וחינוך ולימודי הנחיית קבוצות מטעם אוניברסיטת תל אביב. תחום העיסוק שלה הוא חינוך וטיפול. עבדה לאורך השנים עם בני נוער וצעירים במסגרות שונות. כיום עובדת בעמותת "עלם".

שרה שנקור עלתה עם הוריה מאתיופיה בגיל שנה. רנטגנאית במקצועה. נשואה לציון, אם לשישה ילדים. מתגוררת באופקים.

